MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Pavel Salák jr. a kolektiv

HISTORIE OSNOVY OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU Z ROKU 1937

Inspirace, problémy a výzvy

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS

IURIDICA
Editio Scientia vol. 601

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

řada teoretická, Edice Scientia
svazek č. 601

HISTORIE OSNOVY OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU Z ROKU 1937

Inspirace, problémy a výzvy

Pavel Salák jr. a kol.

Masarykova univerzita
Brno 2017

Vzor citace
SALÁK, Pavel jr. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy.* 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017. 122 s. Spisy Právnické fakulty MU, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 601. ISBN 978-80-210-8828-3 (brož.), 978-80-210-8829-0 (online)

CIP - Katalogizace v knize

Salák, Pavel
Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937 : inspirace, problémy a výzvy / Pavel Salák jr. a kol. --1. vydání. -- Brno: Masarykova univerzita, 2017. 122 stran. – Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, svazek č. 601. ISBN 978-80-210-8828-3 (brož.), 978-80-210-8829-0 (online)

34(091)* 347* 347.61/.64* 347.2* 347.4* 347.65/.68* (094.5)* (048.8:082)*
- právní dějiny
- občanské právo
- rodinné právo
- věcná práva
- závazkové právo
- dědické právo
- zákony
- kolektivní monografie

34 – Právo [16]

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Publikace vědeckých monografií V“ č. MUNI/A/1180/2016 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2017.
Kapitola III.4 vznikla v rámci projektu GA17-23288S „Autonomie vůle zůstavitele – historická a komparativní východiska a jejich uplatnění při aplikaci nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.).“

Autoři:

JUDr. Pavel Salák, Ph.D.	mimo níže uvedené kapitoly
prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc.	kapitola II.3
Mgr. Alžbeta Perejdová	kapitola III.2.3
Mgr. Lucie Mrázková	kapitola III.3.2

Recenzentka: doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.

© 2017 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8828-3
ISBN 978-80-210-8829-0 (online : pdf)

OBSAH

I ÚVOD ... 7

II OBECNÁ ČÁST ... 9

II.1 K rekodifikaci občanského práva obecně ... 9

II.1.1 Vznik samostatného československého státu ... 9

II.1.2 Stav bádání ... 11

II.1.2.1 Archivní a publikované dobové materiály ... 11

II.1.2.2 Pozdější literatura ... 14

II.1.3 Stručný vývoj a charakteristika meziválečné kodifikace ... 17

II.1.4 Jazyková a národnostní otázka při rekodifikačních pracích ... 27

II.2 Osnova 1937 ... 36

II.2.1 Obecná charakteristika ... 36

II.2.2 Inspirační zdroje kodifikace ... 38

II.3 Stručně k rekodifikaci obchodního práva ... 41

III ZVLÁŠTNÍ ČÁST ... 49

III.1 Rodinné právo ... 49

III.1.1 Stručná charakteristika ... 49

III.1.2 Civilní nebo církevní sňatek ... 50

III.2 Věcná práva ... 54

III.2.1 Stručná charakteristika ... 54

III.2.2 Nález pokladu ... 57

III.2.3 Zástavní právo ... 63

III.2.3.1 Stručná charakteristika ... 65

III.2.3.2 Rejstříkové zástavní právo ... 67

III.2.3.3 Ztráta hodnoty zástavy ... 73

III.3 Závazkové právo ... 77

III.3.1 Stručná charakteristika ... 77

III.3.2 Nájem a pacht ... 81

III.4 Dědické právo ... 87

III.4.1 Stručná charakteristika ... 87

III.4.2 Přijetí dědictví a odpovědnost za dluhy ... 93

IV EPILOG ... 103

IV.1 Shrnutí ... 103

IV.1.1 Meziválečná rekodifikace občanského práva v Československu ... 103

IV.1.2 Odkaz Osnovy 1937 ... 104

IV.2 Závěrem ... 106

V SUMMARY ... 107

VI LITERATURA A DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE ... 109

I ÚVOD

V záplavě blížících se výročí „osudových osmiček" našich dějin prakticky zcela zmizelo 80. výročí jedné ze zásadních kodifikačních snah doby meziválečné – výročí zahájení legislativního procesu Vládního návrhu zákona, kterým se uvádí občanský zákoník, který je v právnické obci obecně znám pod označením Osnova 1937.

Ačkoliv nikdy tento předpis nenabyl ani platnosti, natož účinnosti a vlivem politických změn po r. 1948 na dlouhá léta téměř upadl v zapomnění, stal se jedním z inspiračních zdrojů nového občanského zákoníku – zákona č. 89/2012 Sb. (dále jen OZ 2012).

I přesto, že zde tedy existuje povědomí o Osnově 1937, její skutečný obsah a život není vždy zcela přesně zejména pozitivním právníkům znám. Ne zcela doceněna je rovněž otázka podílu německých právníků na meziválečné kodifikaci občanského práva, přestože i pro ni existuje obsáhlé množství zdrojových materiálů ke zkoumání. Jednou z nejčastějších chyb je zaměňování Osnovy 1937 s osnovou z r. 1931, k čemuž přispívá nepochopení označení jednotlivých textů v komentáři Rouček–Sedláček. Osnova 1931 sice byla její předchůdkyní, nicméně u řady ustanovení zde došlo k menším, ale často i větším změnám právní úpravy jednotlivých institutů. Zcela opomíjeným je však další osud Osnovy 1937 v legislativním procesu, který byl právě na jaře roku 1937 zahájen a odrazil se v dnes prakticky zcela neznámé Osnově 1946.

I přes to, že byla meziválečným rekodifikačním snahám věnována velká pozornost v odborných pracích, dosud nevyšla žádná monografie, která by výsledky bádání dokázala uceleně shrnout. Předložená publikace si neklade za cíl tuto mezeru vyplnit. Jejím smyslem je spíše připomenout, že téma Osnovy 1937 zdaleka není vyčerpáno. V první – obecné – části je vedle stavu dosavadního bádání v domácí, ale i zahraniční literatuře alespoň stručně popsán vývoj meziválečné rekodifikace a v základních rysech představeny a charakterizovány jednotlivé návrhy – Osnova 1924,

1931, 1937 a 1946. Na obecnou část pak navazuje zvláštní, která se věnuje jednotlivým vybraným problémům z různých odvětví práva – věcného, dědického a obligačního.

Cílem je ukázat nejen právním historikům, ale i pozitivním právníkům, kde všude lze nalézt podklady k bádání a ukázat na možnosti, které se zde nabízí zejména v oblasti legislativního procesu. Četné archivní materiály ukazují velmi podrobné zaznamenávání právních úvah autorů návrhu a dalších zainteresovaných osob. Tyto úvahy mohou být inspirací i dnes a dlužno říci, že i přes proklamovanou inspiraci Osnovou 1937 se OZ 2012 má od tohoto svého inspiračního zdroje stále co učit.

II OBECNÁ ČÁST

II.1 K rekodifikaci občanského práva obecně

II.1.1 Vznik samostatného československého státu

Je všeobecně známo, že za „křestní list" samostatného československého státu bývá považován zákon sepsaný A. Rašínem dne 28. října 1918, který však vyšel ve sbírce zákonů až pod č. 11/1918 Sb. z. a n. Z hlediska fungování právního řádu je stěžejním ustanovením článek druhý tohoto zákona, který celému předpisu ostatně dal také jméno – recepční norma. Hlavním cílem tohoto ustanovení bylo, aby vznikem nového státu nenastal v právní rovině zmatek. Přestože je jeho znění v právnické obci obecně známo, sluší se zde čl. 2 tohoto zákona ocitovat: „*Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.*"

Text citovaného ustanovení však ukazuje jasně další aspekty tehdejší právní situace. Především je to naprostá neznalost autora zákona a obecně většiny právníků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku o pramenech a fungování práva ve východní části nově vzniklého státu. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi bylo převzato právo uherské, které však bylo stále do značné míry postaveno na právních obyčejích – s nimi však citované ustanovení vůbec nepočítalo.[1] I tato skutečnost měla svou roli v rámci rekodifikačních snah v oblasti občanského práva.

Text rovněž naznačuje politickou snahu prezentovat, že tento stav je jen přechodný, neboť mají tyto předpisy zůstat jen „prozatím", při aplikaci zásady *„Lex posterior derogat legi priori"* však podobné tvrzení je zcela zbytečné, neboť každý zákon platí jen do té doby, než je zrušen novějším. Tím se však poukazovalo na skutečnost, že od počátku bylo počítáno, že právní řád Rakouska-Uherska bude nahrazen. Nemělo přitom jít jen o pouhé „odrakouštění" – tedy zbavení se všeho rakouského, jež se konec konců sice často

1 K tomu viz HORÁK, O. Vznik Československa a recepce práva. K právní povaze a významu zákona čís. 11/1918 Sb. z. a n. s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu. *Právněhistorické studie*, 2007, s. 153–169.

deklarovalo, ale v řadě věcí k němu nikdy nedošlo.[2] Rakouský občanský zákoník byl v době vzniku státu v účinnosti již déle než sto let a přeci jen poměry společenské od doby jeho vzniku pokročily i v samotném rakouském mocnářství, ostatně již před první světovou válkou zde byl připraven návrh na novelizaci zákona, který však byl právě válečnými událostmi zastaven a realizováno bylo jen několik dílčích novel v době 1. světové války.[3]

Nová kodifikace měla mít dvojí praktický význam – jednak její přizpůsobení novým společenským poměrům, s ohledem na nový stát však také unifikaci právního řádu na celém státním území. Na území nově vzniklého Československa totiž platily tři různé právní řády.[4] Vedle již zmiňovaného rakouského (Čechy, Morava, Slezsko) a uherského (Slovensko, Podkarpatská Rus) zde byl ještě právní řád německý v oblasti Hlučínska, které k Československu připadlo následkem plebiscitu o Horním Slezsku.[5] Zatímco byla po ústavě z r. 1920 na území Hlučínska rozšířena platnost práva rakouského, podobný postup se setkával v případě Slovenska a Podkarpatské Rusi s politickým, ale i odborným odporem. I tyto okolnosti vedly k tomu, že v řadě oblastí začaly přípravy na nové, společné právní úpravě.

Nejinak tomu bylo i v právu občanském. Snahu o rekodifikaci občanského práva jako takovou lze indikovat od počátku samostatného státu, fakticky však započala až v březnu 1920 a probíhala prakticky celou dobu první československé republiky až do podzimu 1938.

2 I proto se dodnes v České republice platí „korunou".

3 Česky viz VOJÁČEK, L., K. SCHELLE a J. TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí (I. díl)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 301 an. V němčině zejména DÖLEMEYER, B., Die drei Teilnovellen zum ABGB (1914–1916). In: COING, H. (ed.). *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Bd III/2*. München: C. H. Beck, 1982, s. 1782–1799; DÖLEMEYER, B. Die Revision des ABGB durch die drei Teilnovellen von 1914, 1915 und 1916. In*: Ius commune VI*. Frankfurt am Main, 1977, s. 274–303; OGRIS, W. *Die Rechtsentwicklung in Österreich 1848–1918*. Wien: Verlag der ÖAW, 1975, s. 55–71.

4 Vedle toho je možno zmínit ještě fakt, že na omezených územích – Valticka (okolí Valtic) a Vitorazska ještě platily předpisy zemské Horno- a Dolnorakouské.

5 Viz DVORSKÝ, V. *Hranice československé republiky*. Praha, 1920.

II.1.2 Stav bádání

II.1.2.1 Archivní a publikované dobové materiály

Ke studiu kodifikačních snah v oblasti občanského práva v Československu existuje velmi široké pole zdrojových materiálů, ať již publikovaných, ale též archivních, což je pro badatele velkým štěstím.[6]

Z hlediska archivních materiálů jsou stěžejní dokumenty uloženy v Národním archivu v Praze (dále jen jako NA Praha), jsou to především dva fondy. Fond Ministerstvo Spravedlnosti v Praze 1918–1953 má podklady k meziválečné rekodifikaci shrnuty pod signaturou Oz 11, přičemž tato signatura je společná pro celkem čtyři kartony materiálů (K 301–304) od let dvacátých prakticky až po rok 1938. Fond Ministerstvo unifikací pak obsahuje celkem šest kartonů zaměřených na kodifikaci, z nichž první dva (K 49–50) se týkají let dvacátých, mnohem významnější jsou však kartony 155–158, které mimo jiné obsahují i stenoprotokoly z legislativního procesu. Tyto dva fondy poskytují základní přehled o postupu kodifikačních prací od utváření jednotlivých subkomitétů,[7] přes jednotlivé návrhy,[8] připomínkové řízení ministerstev a finální redakci textu,[9] až po záznamy z jednání v ústavněprávních podvýborech v rámci legislativního procesu.[10] Prakticky jediné, co v těchto fondech chybí, je až poválečný osud kodifikace, tzv. Osnova 1946 a patrně rovněž nejsou kompletní podklady k superrevizní komisi.[11] Využít by bylo možné rovněž archiv poslanecké sněmovny, kde by mohly být k nalezení nejen originální texty sněmovních tisků, ale i německé, případně i francouzské překlady jednotlivých osnov, které byly pořízeny.[12]

6 Zde je možno říci, žee domácí badatelé mají velkou výhodu, neboť např. k lotyšskému občanskému zákoníku z r. 1937 se dochovala prakticky jen jediná archiválie. Srovnej SCHWARTZ, Phlipp. *Das Lettländische Zivilgesetzbuch vom 28. Januar 1937 und seine Entstehungsgeschichte*. Aachen: Shaker Verlag, 2008.

7 NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, sign. Oz 11, Karton 301.

8 NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, sign. Oz 11, Karton 301–304, fond Ministerstvo unifikací, karton 49–50.

9 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 155–156.

10 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 157–158.

11 Za chybějící je označil W. Schubert, nicméně se zdá, že on pracoval pouze s fondem ministerstva unifikací (Karton 49–50), nikoliv s fondem ministerstva spravedlnosti. Je však pravdou, že texty vztahující se k superrevizi jsou spíše výsledky jednotlivých porad, než že by se v nich výrazněji odrážela diskuse tak, jako tomu bylo u zápisů ze subkomitétů.

12 Německy nevyšel překlad Osnovy 1931, ačkoliv se na něm pracovalo, v případě Osnovy 1937 vyšla německy tiskem pouze důvodová zpráva, nicméně jako sněmovní tisk existoval i text zákona a rovněž tak text osnovy ve francouzštině.

K dispozici jsou pochopitelně i texty samotných návrhů z let dvacátých[13] a roku 1931,[14] které byly vydány tiskem. Jelikož návrhy z dvacátých let vycházely postupně a samostatně, některé z nich sice obsahují čísla paragrafů, nicméně jediná čísla, dle kterých se dá orientovat, jsou ekvivalentní čísla paragrafů ABGB, kompletní číslování obsahuje pouze německý překlad, který vyšel v jednom textu.[15] Protože tento text vyšel r. 1924, bude v následujícím textu návrh z dvacátých let pracovně označován též jako Osnova 1924.

V případě Osnovy 1937 tiskem nevyšlo v češtině nic, nicméně mezi odbornou právnickou veřejností je hojně rozšířen sken sněmovního tisku 844 ve formátu PDF, z nějž vycházeli také autoři. Zde je velmi zajímavá důvodová zpráva, neboť její poměrně obsáhlý text nejen že představuje a zdůvodňuje znění vládního návrhu zákona, poměrně podrobně však popisuje i vývoj kodifikačních prací v meziválečném období. Tiskem tato důvodová zpráva (a pouze ona) vyšla i v němčině.[16]

---

13 KRČMÁŘ, J. *Všeobecná část občanského zákoníka a právo obligační: [všeobecná část, darování, smlouva schovací, půjčka, zápůjčka a zmocnění]: Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro ČSR*. 2. vyd. Praha: Minist. spravedlnosti, 1924, 282 s.; KAFKA, B. A. *Právo rodinné: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 145 s.; STIEBER, M. *Věcné právo: Návrh subkombitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou rep*. Praha: Min. spravedlnosti, 1923, 119 s.; SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 84 s.; WEISS, E. *Obligační právo (smlouva směnná, smlouva kupní, nájem a pacht, smlouvy pracovní, společenství statků, smlouvy odvážné) a náhrada škody: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část 1, Návrh subkomitétu*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 77 s., 1 l.; WEISS, E. *Obligační právo (smlouva směnná, smlouva kupní, nájem a pacht, smlouvy pracovní, společenství statků, smlouvy odvážné) a náhrada škody: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část 2, Důvodová zpráva*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 84–189.

14 *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl I. (Tekst zákona), Díl II. (Důvodová zpráva)*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1931.

15 *Das bürgerliches Gesetzbuch für die Čechoslovakische Republik: Übersetzung des Entwurfes der Komission für die Revision des ABGB Herausgegeben vom Justizministerium der Čechoslovakischen Republik*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1924.

16 *Motivenbericht zum Regierungsentwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches*. Bratislava: Eugen Prager Verlag, 1937. Senat der Nationalversammlung der Tschechoslowakischen Republik im Jahre 1937, IV. Wahlperiode, 4. Sektion, Druck 425. Jen pro pořádek dodejme, že tento text vychází nikoliv ze sněmovního, nýbrž ze senátního tisku. Na rozdíl od českého textu neobsahuje přehledové srovnávací tabulky paragrafů jednotlivých návrhů a ABGB.

V souvislosti s texty zákona je zde na místě zmínit velmi důležitý počin slovenského civilisty Štefana Lubyho, který v poválečných letech v časopise Právny obzor publikoval text Osnovy 1946, tedy Osnovu 1937 upravenou ve smyslu změn zapracovaných v legislativním procesu. Její text byl přitom srovnáván s tehdy platným slovenským právem. Politické události r. 1948 však tento počin zastavily u § 1247.[17]

Vzhledem k tomu, že práce probíhaly prakticky celou dobu první republiky, tak stejně probíhaly i rozsáhlé diskuse v dobovém tisku a zejména pak v odborných časopisech, a to jak českých a slovenských,[18] tak i německých.[19] Za zmínku stojí zejména texty samotných autorů rekodifikace, kteří o postupu prací informovali jak v domácích, tak i zahraničních periodicích.[20] Vedle toho došlo i k řadě tematických akcí, jako byl třeba cyklus přednášek uskutečněný z iniciativy Právnické jednoty v r. 1933 a v témže roce časopis

17 LUBY, Š. Československý občiansky zákonník a slovenské súkromné právo. *Právny obzor,* 1947–48.

18 Jde zejména o časopisy Právník, Časopis pro státní vědu a právo, Právny obzor nebo Bratislava, či Prúdy. Jednotlivé texty viz přehled literatury..

19 Z německých na československém území zejména *Prager Juristische Zeitschrift* (*Prager JZ*, 1921–1938) – s přílohou *Wissenschaftliche Veirterjahresschrift* (*Prager-JZ-WissVJS bis* 1928), dále *Juristen-Zeitung für das Gebiet der tschechoslowakischen Republik* (*JZ-CS*R, 1919–1938), *Pragerarchiv für Gesetzgebung u. Rechtssprechung, Notariat-Zeitung, Richterzeitung, Deutsches Anwaltsblatt*. Němečtí právníci ale publikovali i v zahraničních časopisech – zejména *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* (*RabelsZ*) a *Zeitschrift für Osteuropäisches Recht*.

20 Z českých autorů především KRČMÁŘ, J. Unifikační práce v prvním desetiletí republiky. *Právník,* 1928; SCHROTZ, K. Sjednocení práva soukromého. *Právny obzor*, roč. 20/1937; SEDLÁČEK, J. Ještě příspěvek k otázce kodifikace našeho občanského zákoníku. *Právník,* 1923, s. 465–484; BAŘINKA, C. Unifikační sjazd právnikov v Bratislave v r. 1937. *Právny obzor*, 1937, s. 130; LAŠTOVIČKA, K. Poznámky k unifikačnímu sjezdu právníků ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. *Právny obzor,* 1937, s. 79; a další. Z německých autorů zejména WEISS, E. Die Umgestaltung des bürgerlichen Rechts in der Tschechoslowakischen Republik. *Auslandsrecht,* 5 (1924), s. 201–204; WEISS, E. Überblick über die zivilrechtliche Rechtsprechung in der Čechoslovakischen Republik 1926. *Zeitschrift für Ostrecht,* 2 (1928), s. 75–86. WEISS, E. Superrevision des Entwurfs eines Bürgerlichen Gesetzbuches. *Zeitschrift für osteuropäisches Recht,* 3 (1927). WEISS, E. Der Entwurf eines Bürgerlichen Gesetzbuches für die Tschechoslowakische Republik. *Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht,* 7 (1933) s. 526–545; SWOBODA, E. Das Privatrecht der Zukunft. *Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie,* Vol. 25, No. 4 (Juli 1932), s. 459–520, SWOBODA, E. Die Reform des bürgerliches Recht in der Tschechoslowakei. In: *Annuario di diritto comparato e di studi legislatori XIII*. 1938; SWOBODA, E. Richter und Gesetz in dem neusten tschechoslowakischen Entwurf eines bürgerl. Gesetzbuchs. In: *Deuschte Rechtspflege,* 1937; k některým apeskům též MAYR-HARTING, R. Vereinheitlichung des Bürgerlichen Rechts als politisches Problem. *Prager Juristische Zeitschrift,* 14, 1934, s. 487–496.

Právník publikoval řadu článků věnovanou problematice návrhu zákoníka.[21] Zmínit je rovněž možno Unifikanční kongresy (1919, 1920, 1923, 1937)[22] a také „*deutsche Juristentag in der Tschechoslowakei*", který se pravidelně konal od r. 1923.[23] Další texty je možno nalézt ve sborníku k šedesátým narozeninám J. Krčmáře,[24] či Emila Svobody.[25] Lze zmínit i paměti jednotlivých osob podílejících se na kodifikaci, zejména prof. Krčmáře a prof. Svobody,[26] a bezesporu by jistě mohly přispět i pozůstalosti po nich. Je však třeba říci, že hodnocení kolegů a prací těmito osobami je v jejich pamětech velmi často protichůdné, což je dáno zejména jejich odlišnou povahou.

II.1.2.2 Pozdější literatura

Uvedená dostatečná pramenná základna samozřejmě vedla k tomu, že i publikací na dané téma je poměrně velké množství, a to jak z doby starší, tak i ze současnosti. Svou roli sehrál zejména fakt, že v nedávné době bylo připomínáno výroční vydání hlavního inspiračního zdroje rekodifikačních prací – ABGB. Nejvíce publikací je pochopitelně v jazyce českém a slovenském, případně i jazyce německém.

Jak již bylo řečeno, nebyl vydán prakticky jediný samostatný monografický text zaměřený výhradně na tuto meziválečnou kodifikaci, nicméně

21 Tyto texty byly publikovány především v časopise Právník, kde vedle J. Krčmáře publikoval i např. DNISTRANSKYJ, S. Úvod k občanskému zákoníku. *Právník,* 1930, s. 201 an.; a DNISTRANSKYJ, S. Výměnek v osnově občanského zákoníka. *Právník,* 1933, s. 665 an; SEDLÁČEK, J. Právnická osoba, legislativní problém občanského zákoníka. *Právník,* 1933, s. 329; VÁŽNÝ, J. K termínu „svěřenské nástupnictví" v osnově občanského zákoníka. *Právník*, 1933, s. 361 an.

22 Nejvýznamnější byl právě IV. unifikační kongres, který se konal v Bratislavě. Plánovaný V. kongres v Praze v r. 1938 se z důvodu událostí spuštěných Mnichovskou dohodou již nekonal. Ibid., s. 270–271.

23 K otázce právnických dnů něm. právníků v Československu srov. KRASA, H.-CH. Die Wahrnehmung des tschechoslowakischen ABGB und seiner Wissenschaft in Österrech (Das ABGB in der Tschechoslowakei) In: BERGER, E. (Hrsg.). *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). Bn.III. Das ABGB außerhalb Österreichs*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010, s. 274 an.

24 *JUDr. Jan Krčmář. Soubor článků o jeho osobnosti a díle, vydaný u příležitosti 60. narozenin*. Praha: V. Linhart, 1937.

25 *Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K šedesátým narozeninám prof. Dr. E. Svobody*. Praha: Melantrich, 1939.

26 ČECHUROVÁ, J. a J. KUKLÍK (ed.). *Jan Krčmář: Paměti. Díl II. Skoro státníkem*. Praha, Pelhřimov: FF UK v Praze, 2007; SVOBODA, E. *Bylo-nebylo*. Kapitola Superrevise občanského zákona, s. 610–613. (Strojopis pamětí uložen ve Svobodově fondu v Archivu Akademie věd ČR.).

rekodifikačním snahám byla věnována pozornost v publikacích zaměřených na vývoj soukromého práva jako takového, nebo které vyšly v souvislosti s výročími jiných kodifikací občanského práva – zejména ABGB. Tyto texty jsou poměrně detailní a obsáhlé, jejich nevýhodou je však právě ona skutečnost, že jsou roztříštěny v jednotlivých publikacích.[27] Některé obecné studie vyšly i v odborných časopisech, zde stojí za zmínku zejména texty vynikajícího slovenského civilisty Š. Lubyho (1910–1976),[28] ale i texty pozdější.[29] Jde zejména o texty obecného rázu, shrnující vývoj kodifikačních prací, životopisné údaje jednotlivých hlavních autorů, vliv politických sporů na podobu zákona a hlavní inspirační zdroje.[30] Meziválečné kodifikaci byla věnována pozornost, byť v omezené míře, i v odborné literatuře v německy mluvících zemích. Odhlédneme-li od německy psaných textů českých a slovenských

27 Ze starší např. DOLEŽAL, M. K unifikačním snahám v oblasti občanského práva 1918–1938. *Právník,* 1988, s. 877 an. Zde na prvním místě DVOŘÁK, J. a D. FALADA. Snahy o unifikaci soukromého práva a právní civilistika v meziválečném období. In: MALÝ, K. a L. SOUKUP (eds.). *Československé právo a právní věda 1918–1938 a jejich místo ve střední Evropě. sv. 2.* Praha: Karolinum, 2010, s. 719–740. Tento text sice nepracuje s archivními materiály, nicméně přináší velmi obsáhlý přehled dobové literatury, zejména článků v odborných časopisech v meziválečném období. Dále pak zejména KUKLÍK, J. Pokusy o přijetí československého občanského zákoníku 1918–1948. In: DVOŘÁK, J., K. MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 93–104. Dále pak stojí za to zmínit HORÁK, O. Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. In: MELZER, F. a P. TÉGL (Hrsg.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I – § 1–117 Obecná ustanovení.* 2013, s. XXVII–LVII; HORÁK, O. *Rekodifikační pokus v první Československé republice.* In: FRÝDEK, M. a J. TAUCHEN (eds.). *Soukromé právo v proměnách věků. Sborník příspěvků z letní školy.* Brno: MU 2011, s. 159–174; KUKLÍK, J. a P. SKŘEJPKOVÁ. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů" E.F. Smidaka.* 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, s. 167 an. Též KOL., *Vývoj soukromého práva na území českých zemí. 1. díl.* Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 308–367.

28 Zde zejména v obecné rovině LUBY, Š. Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918–1948. *Právny obzor,* 1967, s. 571–586.

29 GÁBRIŠ, T. Revízia vecného a záväzkového práva v procese unifikácie československého občianského práva v rokoch 1918–1938. In: DVOŘÁK, J., K. MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku.* 2011, s. 105–129. Tento text také ze všech věnuje největší pozornost i změnám v projednávání v parlamentu (s. 114–117), avšak pouze některým otázkám práv věcných a závazkových. Dále pak GÁBRIŠ, T. a R. ŠORL. Občianske právo na Slovensku a unifikácia právneho poriadku v období prvej Československej republiky (1918–1938) In: MALÝ, K. a L. SOUKUP (eds.). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve Střední Evropě, sv. 2.* Praha: Karolinum, 2010, s. 646–718; FERACOVÁ, M., Unifikačné a kodifikačné snahy v oblasti súkromného (občianského) práva v ČSR. *Acta Universitatis Tyrnaviensis, Iuridica,* 2002/2003, s. 162–181; LACLAVÍKOVÁ, M. Riešenie problému unifikácie a kodifikácie súkromnoprávnych noriem v medzivojonovom Československu a Polsku. In: SCHELLE, K. (eds.). *Vývoj právních kodifikací.* 2004, s. 187–219 a další texty téže autorky – viz seznam literatury.

30 Je příznačné, že zatímco české texty hovoří spíše o rekodifikaci, slovenské zdůrazňují aspekt unifikační.

autorů, které de facto pouze shrnují český a slovenský stav poznání, jsou zde významné zejména studie W. Schuberta[31] a H. Slapnicki.[32]

Další kategorií jsou texty zaměřené na určitou oblast, právní institut či problém. Jelikož je jich značné množství, výčet zde zmíněný je jen namátkový.[33] Na meziválečné osnovy je velmi často odkazováno i v textech, které vývoj daného institutu probírají z vývojového hlediska. Bohužel, tyto články zejména v případě pozitivních právníků bez hlubšího zájmu o právní historii vesměs vychází ze zdrojů publikovaných – tedy zejména důvodových zpráv, ale jen málokdy z archivních materiálů.[34]

---

31 SCHUBERT, W. Der tschechoslowakische Entwurf zu einem Bürgerlichen Gesetzbuch und das ABGB von 1937. *ZSS*, 1995, s. 271–315. Tento text poskytuje velmi obsáhlý přehled o hlavních autorech a průběhu kodifikačních prací. Poskytuje zároveň velmi dobrý přehled o německé meziválčné literatuře k rekodifikačním pracím. Vedle toho provádí i základní charakteristiku Osnovy 1937 a poukazuje na největší rozdíly oproti ABGB, přičemž vychází prakticky výhradně z důvodové zprávy. Slabinou článku je, že nepracuje s archivními materiály a českými texty. Podobně i novější text SCHUBERT, W. Das ABGB und Entwürfe zur Neukodifikation (Das ABGB in der Tschechoslowakei). In: BERGER, E. (Hrsg.). *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). Bn. III. Das ABGB außerhalb Österreichs*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010, s. 227–260. Ten se však nijak zásadně neliší od výše zmíněného textu v ZSS.

32 SLAPNICKA, H. Die Beteiligung deutscher Professoren an den tschechoslowakischen Kodifikationsplänen (1919–1938). In: VELEK, L. a kol. (Hrgs.). *Magister noster. Sborník statí věnovaných in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc.*. 2005, s. 253–259.

33 Např. BUBELOVÁ, K. Odraz změn v pojímání usufruktu – od římského práva k Všeobecnému občanskému zákoníku. In: DVOŘÁK, J., K. MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Wolters Kluwer: Praha 2011, s. 573–583; HORÁK, O. Inspirační zdroje kodifikací 1811–1937–2011 (na příkladu vyplňování mezer v zákoně, věci v právním smyslu a kollace doplněné o odvolání daru pro zkrácení povinného dílu). In: VOJÁČEK, L., J. TAUCHEN a K. SCHELLE (eds.). *Proměny soukromého práva. Sborník z konference k 200. výročí vydání ABGB*. Brno: MU, 2011, s. 70–87; HORÁK, O. a P. DOSTALÍK. Věc v právním smyslu v novém občanském zákoníku z právněhistorické perspektivy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, č. 1, s. 14–21; ŠTACHOVÁ, N. a O. HORÁK.,Věc v právním smyslu: historicko-srovnávací úvaha. In: *Interakce českého a evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 405–435; ŠOŠKOVÁ, I. Zákon o osvojení z roku 1928 – jednotná právna úprava inštitútu osvojenia v medzivojnovom Československu. In: FRÝDEK, M. A J. TAUCHEN. *Pocta Karlu Schellemu k 60. narozeninám; sborník k životnímu jubileu*. Brno: Nakladatelství KEY Publishing, 2012, s. 595–603; ŠOŠKOVÁ, I. Výchova a výživa nezletilého dieťaťa v práve platnom na Slovensku v medzivojnovom období. In: ŠÍNOVÁ, R., O. ŠMÍD, M. JURÁŠ a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 64–79. ISBN 978-80-87576-74-8; ŠOŠKOVÁ, I. Cirkevný sobáš a jeho osudy v československom právnom poriadku. In: ŠIDLOVSKÝ, G., V. VALEŠ a J. POLESNÝ, *Melior ast aquisitio scientiaenegotiatione arhenti: pocta Prof. Ignácovi Antonínovi Hrdinovi, O. Praem. k šedesátým narozeninám*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2013, s. 291–304.

34 Výjimkou je např. SALÁK, P. Vlastnictví k nálezu pokladu v osnovách OZ 1924–1946 ve světle archivních pramenů. In: SALÁK, Pavel (ed.). *Právo a jeho inspirační zdroje v proměnách věků*. Brno: PrF MU, 2014, s. 57–68.

I přes tento značný zájem se objevují v obecnějších textech ne zcela přesné informace a ani ve výuce práva problematice meziválečné kodifikace občanského práva není věnována větší pozornost a často dochází i ke značným zjednodušením.[35] Výsledkem toho je skutečnost, že i když se autoři nového českého občanského zákoníku (OZ 2012) často odvolávají na Osnovu z r. 1937, jak již bylo naznačeno, někdy ji zaměňují s Osnovou z r. 1931 a o Osnově 1946 nemají nejspíš ani ponětí.[36] Důvodem je i to, že v České republice existuje jistá hranice mezi právními historiky a právníky zabývajícími se pozitivním právem a k pracím na občanském zákoníku nebyl žádný právní historik přizván. Podrobné studium archivních materiálů – zejména v podobě sledování vývoje jednotlivých institutů - by přitom mohlo mít pozitivní vliv i na současné právo. Ukazuje se totiž, že OZ 2012 se v některých ohledech jeví zastaralejší než meziválečné osnovy a svým způsobem představuje krok zpět.

II.1.3 Stručný vývoj a charakteristika meziválečné kodifikace

Názory na rekodifikaci občanského práva bylo na počátku 20. let. 20. stol. možno rozdělit do několika myšlenkových proudů.[37] Na jednom konci stál názor, že by mělo postačit pořízení autentického českého překladu ABGB a rozšířit jeho platnost i na Slovensko a Podkarpatskou Rus (tzv. Hartmannova osnova).[38] Tento názor však narážel zejména na odpor slovenských právníků a negativně se vyjádřil i prof. Jan Krčmář[39] a Emil

35 To se týká např. postoje k návrhům subkomitétů, kdy někteří autoři za první skutečný návrh považují až Osnovu 1931, která však byla jen vyprecizováním oněch návrhů z dvacátých let. Viz SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Civilní kodexy. 1. díl, Občanské zákoníky*. Ostrava: Key Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2010.

36 Faktem však je, že zápisy podvýboru, který Osnovu 1937 pro parlament zpracovával, jsou zatím i bez větší pozornosti historiků. KUKLÍK, J., op. cit., s. 103.

37 Jen na okraj je možno zmínit, že se objevil i zcela marginální a nereálný názor na převzetí francouzského Code civil. Byl odmítnut s ohledem na velké riziko diskontinuity s komentáři a judikaturou, jež se na našem území již dlouhé roky utvářela. Viz LUBY, Š., op. cit., s. 579; GÁBRIŠ, T., op. cit., s. 108–109.

38 Tento návrh se označoval jako Hartmannova osnova, dle sekčního šéfa z ministerstva spravedlnosti A. Hartmanna (1864–1947), který byl autorem tohoto návrhu. KUKLÍK, J., op. cit., s. 93. Ačkoliv byl návrh odmítnut, je fakt, že po celou dobu první republiky docházelo k pronikání ABGB na slovenské a podkarpatoruské území tzv. suchou cestou – soudci, kteří se sem často dostali z Čech, Moravy či Slezska, judikovali podle ABGB. Svou roli sehrály i dílčí novelizace či dílčí předpisy.

39 Jan Krčmář (1877 Praha–1950 Praha), profesor soukromého práva na Karlově univerzitě, člen Stálého rozhodčího soudu v Haagu a v meziválečném období několikrát ministr školství. Jan Krčmář byl nejen hlavním atorem meziválečných kodifikací, ale spolupodílel se i na tzv. Středním kodexu, občanském zákoníku z r. 1950. I když jeho role při vzniku tohoto zákonáku byla často zpochybňována, dle nejnovějšího bádání se zdá, že nebyl zcela pasivní. K účasti na kodifikacích po r. 1948 viz příslušná kapitola v BLÁHOVÁ,I. a kol. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, passim.

Svoboda[40] ve svém posudku – důvodem jejich negativního stanoviska však byla zastaralost řady ustanovení ABGB. Na druhou stranu podporu nezískal ani návrh zcela nové kodifikace, jejímž zastáncem byl např. brněnský profesor občanského práva Jaromír Sedláček.[41] I jiní právníci si byli vědomi toho, že svou celkovou koncepcí a systematikou je ABGB přeci jen již zastaralé, zejména ve srovnání s BGB a ZGB, nicméně obecně zde panovala obava, že práce na takovém zákoně by byly příliš zdlouhavé.[42] Výsledkem schůzky konané na ministerstvu spravedlnosti dne 6. 3. 1920, v den výročí narozenin prezidenta T. G. Masaryka, bylo, že dojde k určité střední cestě mezi oběma těmito názory. Nová kodifikace měla spočívat v pořízení autentického překladu ABGB do češtiny, avšak s tím, že ze zákona měla být odstraněna ustanovení zastaralá a zároveň mělo být bráno v potaz i právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi.[43] Na základě této březnové schůze došlo k oslovení odborné právnické veřejnosti, na poradě 16. 6. 1920 byly dohodnuty některé detaily pro postup prací a zejména bylo rozhodnuto o zřízení čtyř subkomitétů.[44] Hlavní roli při rekodifikaci hrálo zejména ministerstvo spravedlnosti, zatímco ministerstvo unifikací, které se na pracích též podílelo, hrálo zpočátku spíše „druhé housle".[45]

---

40 Emil Svoboda (1878 Praha–1948 Český Brod) – právník zabývající se občanským právem a právní filozofií. Působil na pražské technické univerzitě a následně od r. 1924 jako profesor na právnické fakultě Karlovy univerzity, byl čestným doktorem filozofické fakulty UK. Patřil k nejvýznamnějším pozitivistickým představitelům nenáboženské etiky, po r. 1945 se přiklonil k marxismu. V meziválečném období měl velký podíl vedle kodifikace občanského práva (dědické právo) i na tzv. manželské novele z r. 1919. SKŘEJPKOVÁ, P. Emil Svoboda. In: SKŘEJPKOVÁ, P. (ed.). *Antologie československé právní vědy v meziválečném období v letech 1918–1939*. Praha, 2009, s. 317–318.

41 Jaromír Sedláček (1885 Slavkov u Brna–1945 Brno) studoval práva ve Vídni, Praze a Berlíně, následně působil v právní praxi. Nejprve vyučoval právo na Vysokém učení technickém v Brně, posléze na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Patřil k normativní škole a byl jedním z nejvýznamnějších meziválečných civilistů. Jeho postoj k rekodifikaci byl v zásadě negativní. HORÁK, O. Jaromír Sedláček a brněnská normativní škola. *Časopis pro právní vědu a praxi,* 2010, s. 411 an.

42 Prof. Krčmář na poradě z 6. 3. 1920 předpokládal, že nová kodifikace by si vyžádala 5–10 let prací. Zápis z porady konané na ministerstvu spravedlnosti dne 6. března 1920, s. 2. Národní archiv (NA), fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, K 301.

43 *„… Změny měly být omezeny na míru nejnutnější a opětovně bylo zdůrazňováno, že nemá jíti než o opatrnou revisi zákona dosavadního. Zároveň však bylo doporučeno, aby se přihlíželo k právu platnému na Slovensku a v Podkarpatské Rusi." Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 236.

44 Poslední, pátý subkomitét byl zřízen 15. 11. 1920**.** Viz S*němovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 236–237. Zde též na s. 237 přehled členů jednotlivých subkomitétů.

45 Ministerstvo unifikací vzniklo z potřeby řešit již výše zmíněný právní dualismus. Po celou dobu své existence však nebyla jeho role nijak výrazná, mimo jiné i kvůli podfinancování rozpočtu ministerstva. V jeho čele od počátku stál zpravidla Slovák, od r. 1929 až do Mnichovské dohody byl v jeho čele Msg. J. Šrámek.

V následujících měsících byli oslovováni jednotliví právníci, kteří se měli na kodifikaci podílet. Práce byla rozdělena do pěti subkomitétů. V jejich čele stáli profesoři pražských právnických fakult z Karlovy a německé univerzity. První subkomitét měl na starosti obecnou část, obligace (obecná část) a ustanovení obsažená v 3 díle ABGB a vedl jej právě J. Krčmář. Druhý se pod vedením E. Weisse[46] věnoval zvláštní části obligačního práva (hlavy 23–27, 29 a 30 druhého dílu ABGB). Třetí subkomitét Bruno A. Kafky[47] se věnoval rodinnému právu, čtvrtý, vedený M. Steiberem,[48] právu věcnému a poslednímu, který se zabýval dědickým právem, předsedal již zmiňovaný Emil Svoboda. Komunikaci mezi jednotlivými subkomitéty zajišťovali zástupci ministerstva spravedlnosti a unifikací.

Výsledky této činnosti byly vydány v letech 1921–1924 jako samostatné publikace.[49]

46 Egon Weiss (1880 Brno–1953 Innsbruck) působil od r. 1919 na Německé univerzitě v Prazejako mimořádný profesor římského a občanského práva. Z důvodu svého neárijského původu musel svou činnost na univerzitě r. 1938 ukončit. Po skončení 2. světové války byl pro svůj německý původ odsunut a působil následně na univerzitě v Insbrucku. Např. Von BOLLA, S. Egon Weiß, † 1. Februar 1953: In: *ZSS Romanistische Abteilung*, 1953, 518 an.; DOSKOCIL, W. Egon Weiß. Ein Gedenken zu seinem 90. Geburtstag. In: *Bohemia*, 1970, s. 418–432. OSTERKAMP, J. Egon Weiß**.** In: SKŘEJPKOVÁ, P. (Hrsg.). *Antologie československé právní vědy v meziválečném období v letech 1918–1939*. Praha, 2009, s. 330–331.

47 Bruno Alexander Kafka (1881 Praha–1931 Praha), příbuzný spisovatele F. Kafky, byl profesorem občanského práva na Německé univerzitě v Praze. Současně byl politikem (spoluzakladatelem der Deutschen Arbeits- und Wahlgemeinschaft – DAWG). Od počátku patřil k významným osobám kodifikace, nicméně posléze jej zdravotní důvody donutily svou účast omezit a následně ukončit. TAUCHEN, J. Brno Kafka. In: SCHELLE, K. a J. TAUCHEN (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin*. (v tisku).

48 Miloslav Stieber (1865 Slaný–1934 Praha) byl od 1911 řádný profesor pro německé dějiny, později pro středoevropské dějiny. Do r. 1911 působil jako advokát ve Slaném. Kodifikace jako takové chápal jako brzdu právního vývoje, přesto se na pracích podílel s velkým enthusiasmem a je třeba říci, že právě jeho subkomitét přinesl nejvýraznější změny. KINDL, V. Miloslav Stieber. In: SKŘEJPKOVÁ, P. (Hrsg.).*Antologie československé právní vědy v meziválečném období v letech 1918–1939*. Praha, 2009, s. 75–79.

49 KRČMÁŘ, J. *Všeobecná část občanského zákoníka a právo obligační: [všeobecná část, darování, smlouva schovací, půjčka, zápůjčka a zmocnění]: Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro ČSR*. 2. vyd. Praha: Minist. spravedlnosti, 1924, s. 282; KAFKA, B. A. *Právo rodinné: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 145 s.; STIEBER, M. *Věcné právo: Návrh subkombitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou rep*. Praha: Min. spravedlnosti, 1923, 119 s.; SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 84 s.; WEISS, E. *Obligační právo (smlouva směnná, smlouva kupní, nájem a pacht, smlouvy pracovní, společenství statků, smlouvy odvážné) a náhrada škody: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část 1, Návrh subkomitétu*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 77 s., 1 l.; WEISS, E. *Obligační právo (smlouva směnná, smlouva kupní, nájem a pacht, smlouvy pracovní, společenství statků, smlouvy odvážné) a náhrada škody: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část 2, Důvodová zpráva*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924.

Jedině německý překlad[50] obsahoval texty jednotlivých návrhů v úplnosti, a proto také jedině v něm byly texty paragrafů návrhu kompletně popořadě číslovány.[51] V českém textu byly odpovídajícími čísly uvedeny pouze příslušné paragrafy ABGB.[52] Po vydání textu návrhu se rozproudila odborná debata. S prosbou o připomínky byly osloveny jednotlivé instituce (notářské a advokátní komory, soudy…) a debata se vedla pochopitelně i na stránkách odborného tisku. Rovněž na adresu ministerstva spravedlnosti přišla velká řada připomínek, ať již od odborné, ale i od laické veřejnosti.[53] Na Slovensku byla, avšak až po ukončení práce subkomitétů, roku 1923[54] vytvořena zvláštní komise, jež měla osnovu hodnotit z hlediska dosavadního slovenského (resp. uherského) práva.[55]

Zásadním problémem se ukázal způsob práce – každý ze subkomitétů si zadání vyložil pokyn „odstranit zastaralé" poněkud odlišně. Nejméně se od původní předlohy ABGB odchýlil subkomitét pro dědické právo, kde je možno nalézt jen velmi málo změn.[56] Naopak velmi extenzivně si pokyn

50 *Das bürgerliches Gesetzbuch für die Čechoslovakische Republik: Übersetzung des Entwurfes der Komission für die Revision des ABGB Herausgegeben vom Justizministerium der Čechoslovakischen Republik.* Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1925.

51 Jen pro zajímavost, celkový počet paragrafů byl 1395.

52 Je sice pravdou, že některé z českých textů subkomitétů obsahovaly i vlastní číslování, jež však platilo jen pro daný svazek a nijak neodráželo číslování celého zákona, viz např. KAFKA, B. A. *Právo rodinné: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, který začíná § 1, v kompletním německém textu má však příslušný paragraf číslo 85. Srovnej *Das bürgerliches Gesetzbuch für die Čechoslovakische Republik: Übersetzung des Entwurfes der Komission für die Revision des ABGB Herausgegeben vom Justizministerium der Čechoslovakischen Republik.* Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1925*,* s. 31.

53 Např. k otázce úpravy rodinného práva se vyjadřovaly různé ženské spolky.

54 KUKLÍK, J., op. cit., s. 95. Komise byla zřízena na základě výnosu min. unifikací z 28. 2. 1922 č. 863, srov. GÁBRIŠ, T., op. cit., s. 110 (včetně výčtu jejích členů – bylo jich celkem 23, přičemž drtivá většina z nich byly advokáti či soudci působící na území Slovenska).

55 Protokoly této komise byly publikovány v letech 1923 a 1924, jejich editorem byl F. Rouček. Viz ROUČEK, F. *Revise občanského zákona: Záznamy z porad Slovenské komise pro obor občanského práva v Bratislavě.* Praha: Minist. pro sjednoc. zákonův a organ. správy, 1923 (I. Díl), 1924 (2. díl). Příl. Věstníku ministerstva pro sjednocení zákonův a organisace správy.

56 Je otázkou, co bylo toho důvodem, faktem však je, že je to jediný subkomitét, který o svém jednání nevedl zápisy ze schůzí. Existuje zde jediný zápis, a to z první schůze, kde se subkomitét usnesl, že vše bude dostatečně zdůvodněno v důvodové zprávě, takže není třeba zápisy vést. Ani důvodová zpráva však sama o sobě rovněž nijak obšírná není. NA, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, K 303, složka 1924–1926.

vyložil subkomitét pro věcná práva, který tak byl vystaven značné kritice, neboť v některých případech zde došlo i ke koncepčním změnám. Zbývající tři subkomitéty se pohybovaly někde mezi těmito dvěma póly. Výsledkem tedy byl text do značné míry nesourodý.

I to vedlo r. 1926 ke zřízení superrevizní komise, jež byla vedena dr. A. Hartmannem[57] a tvořena hlavními představenými jednotlivých subkomitétů. Postup byl takový, že každému z textů byl určen jeden referent, který byl v přípravných pracech vedoucím daného subkomitétu, a jeden koreferent, který původně vedl jiný subkomitét a měl být jeho oponentem.[58] Ministerstvo unifikací zastupovali dr. K. Schrotz a dr. F. Rouček,[59] kteří zároveň vystupovali, od 30. listopadu 1927,[60] jako odborníci na uherské právo. Původně sice v komisi takto působili dr. Záturecký a dr. Katona,[61] z jejich strany se však opět jevil problém skloubit ostatní povinnosti s působením v komisi.[62] Sekretáři byli dr. Heyrovský a po něm dr. J. Srb, a také pozdější profesor občanského práva na Karlově univerzitě B. Andres. Výsledek práce této komise byl představen v podobě návrhu zákona v r. 1931 – tzv. Osnova 1931.[63] Vedle korekcí a změn v textu[64] návrhu samotného bylo do návrhu vsazeno také 76 úvodních článků, které se týkaly předpisů uvozovacích, prováděcích, časové působnosti a závěrečných.[65] Po opublikování textu osnovy a důvodové zprávy začala,

57 Později jej nahradil jeho zástupce dr. Voska.

58 B. Kafka byl oponentem pro dědické právo Emilu Svobodovi, Krčmář oponoval E. Weissovi. Naopak Emil Svoboda oponoval Kafkův a Weissův díl a Egon Weiss oponoval Krčmářův a Stieberův.

59 František Rouček (1891 Nové Strašecí–1967 Addis Abeba) nejprve při kodifikačních pracích zastupoval ministerstvo unifikací jako referent a zejména byla významná jeho role jako referenta slovenské komise. Následně se stal profesorem obchodního práva na Masarykově univerzitě. Po r. 1948 emigroval do zahraničí, kde v Etipoii pomáhal s tamnějšími kodifikačními pracemi.

60 GÁBRIŠ, T., ŠORL, R., op. cit., s. 676.

61 GÁBRIŠ, T., op. cit., s. 112.

62 Tyto problémy byly vyvolány zejména tím, že termíny schůzek byly dohadovány s předstihem necelého týdne, tedy byl problém skloubit své vlastní pracovní vytížení s cestami do Prahy. I proto dr. Katona prosil, aby termíny schůzek byly dávány o několik dní dříve. Viz omluva dr. M. Katony ze dne 19. 2. 1926 z jednání superrevize dne 22. 2. 1926. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, Karton 303, složka 1924–1926.

63 Text zákona měl čtyři díly, 46 hlav a 1353 paragrafů. KUKLÍK, J., op. cit., s. 96.

64 Celkem se konalo 321 schůzí, poslední dne 4. listopadu 1931. *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 239.

65 KUKLÍK, J., op. cit., s. 96.

vedle pokračujících odborných právnických debat, i debata na politické úrovni. V létě 1934 byla Osnova 1931 předána do meziministerského řízení, které řídil dr. Srb,[66] dr. Schotz a dr. Rouček a během něhož k němu jednotlivá ministerstva a další centrální úřady měly vznášet své připomínky. Toto řízení skončilo v červenci 1935 s celkem XXXII meritorními protokoly a v listopadu téhož roku byly zahájeny práce na konečné redakci, které pokračovaly až do března 1936 (celkem 30 zasedání). To však neznamenalo, že byly vyřešeny všechny spory, naopak, jejich řešení nadále pokračovalo a konečné slovo měla mít až vláda. Složení komise konečné redakce bylo v zásadě stejné jako u komise superrevizní. Nově v ní však zasedali prof. J. Sedláček a Ernst Swoboda,[67] kteří nahradili zesnulé profesory M. Stiebera a B. A. Kafku.[68] Ze zástupců ministerstev hrál nejvýraznější roli zejména Jan Srb, který měl ostatně na starosti i meziministerské řízení.

Ačkoliv se to zdá neuvěřitelné, právě v rámci končené redakce došlo i k tak zásadním změnám, jako třeba bylo doplnění všeobecných úvodních ustanovení – což navrhli shodně právě prof. Sedláček a Ernst Swoboda.[69] Podobně došlo k nové definici vztahu občanského zákoníku ke zvláštním předpisům a k veřejnému právu. Vedle toho byly do zákona vpraveny i další dílčí změny, jež byly často vyvolány nesouhlasnými postoji některého ze správních úřadů

66 Dr. Voska z ministerstva spravedlnosti se jednání neúčastnil z důvodu smrtelné choroby a byl tak nahrazen dr. Srbem a dr. Veselým. *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 240.

67 Ernst Swoboda (1879 Tachov–1950 Wien) byl synem poslance říšské rady a starosty Tachova. Práva studoval na univerzitě v Praze, dále v Innsbruku a Grazu, kde také habilitoval a působil. V r. 1933 přesídlil do Prahy jako náhrada za zemřelého prof. Kafku. V r. 1935 vstoupil do SdP, v r. 1938 do NSDAP a r. 1939 se stal SA-Strummbannführer. V letech 1939–1945 působil na univerzitě ve Vídni, kde založil a vedl Institut für Rechtsvereinheitlichung. Více k Ernstu Swobodovi viz SCHUBERT, W., 1995, op. cit., s. 276, 277. OSTERKAMP, J. Ernst Swoboda**.** In: SKŘEJPKOVÁ, P. (Hrsg.). *Antologie československé právní vědy v meziválečném období v letech 1918–1939*. Praha, 2009, s. 322–323.

68 Iniciativa přišla na jednání dne 4. listopadu 1935 ze strany E. Weisse, který navrhl náhradu za prof. Kafku, v souvislosti s tím vznesl Emil Svoboda požadavek, aby byla stanovena náhrada i za prof. Stiebra. Na to navrhl F. Rouček oslovit i J. Sedláčka jako náhradu za M. Stiebra. Z textu je patrné, že jak Ernst Swoboda, tak i J. Sedláček s tímto již předem vyslovili souhlas. Viz *Zápis z jednání superrevizní komise 4. listopadu 1935*. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 156, s. 3. Někdy je chybně uváděno, že iniciativa na oslovení prof. Sedláčka přišla z Krčmářovy strany. KUKLÍK, J., op. cit., s. 99.

69 Původní vypuštění úvodních paragrafů ABGB (1–7) bylo dosti kritizováno odbornou veřejností, přesto na něm autoři kodifikace trvali. Nyní došlo k jejich doplnění, byť v částečně pozměněné podobě. Odmítnut byl návrh prof. Swobody na § 8 se zásadou, že zákony neplatí nazpět. KUKLÍK, J., op. cit., s. 95.

či odbornou diskusí mezi členy komise. Teprve na podzim 1936 došlo k řešení posledních sporných otázek mezi ministerstvy spravedlnosti a unifikací a zbylé otázky byly předány k řešení vládě. Čím dál práce postupovaly, tím více se projevovaly rozdílné politické tlaky a požadavky.

Právě tyto různé politické postoje silně znesnadňovaly práci mnohem více, než rozdílná právní stanoviska. Nejvýrazněji se projevovaly na poli práva rodinného, kde proti stávající koncepci (i tak kompromisní – viz příslušná kapitola níže) stáli zejména představitelé katolické církve, reprezentovaní Československou stranou lidovou případně Slovenskou ľudovou stranou. Situace v této otázce byla o to těžší, že právě předseda lidové strany, Msg. Jan Šrámek,[70] byl v letech 1929–1938 ministrem unifikací. Další spory se pak rozhořely kolem úpravy pracovního práva, kde názory levicových stran narážely na pojetí ministerstva obchodu a Ústředního svazu čs. průmyslníků, které razily liberálnější přístup.[71] Další rozpory byly ohledně práva pachtovního a také práva dědického – což však mělo návaznost právě na otázku práva manželského. Na druhou stranu si r. 1936 vláda vzala za cíl dotáhnout kodifikaci co nejdříve, neboť se domnívala, že by nová úprava občanského práva mohla poněkud uklidnit rostoucí národnostní spory.[72]

I jednání na vládě na podzim 1936 nebyla jednoduchá, a tak nakonec v posledních sporných bodech byl nalezen kompromis až v lednu 1937. Dne 15. dubna 1937,[73] tedy prakticky po sedmnácti letech prací, byla Osnova předložena oběma komorám národního shromáždění pod názvem „Vládní návrh

70 Msgr. ThDr. Jan Šrámek (1870 Grygov–1950 Praha), katolický kněz a politik. V r. 1899 založil Moravsko-slezskou křesťansko-sociální stranu na Moravě, po r. 1918 pak Československou stranu lidovou, jejímž byl předsedou. Byl ministrem ve všech meziválečných vládách (s výjimkou jediné) a za 2. světové války byl předsedou exilové vlády v Londýně. V únoru 1948 varoval ostatní demokratické politiky před abdikací, nicméně rovněž nakonec abdikoval. Po nepovedeném pokusu o útěk do zahraničí byl komunisty internován na různých místech. Zemřel v nemocnici, kde byl hospitalizován pod falešným jménem. Patřil mezi nejvlivnější politiky meziválečného Československa.

71 KUKLÍK, J., op. cit., s. 97.

72 KUKLÍK, J., op. cit., s. 100.

73 Schubert uvádí 4. 3. 1937. To však souvisí s tím, že byl v souladu se zákonem 41/1937 Sb. z. a n. návrh nejprve rozeslán rezortům (Schubertovo datum) a pak až představen v parlamentu. SCHUBERT, W., 1995, op. cit., s. 281; *a contrario* KUKLÍK, J., op. cit., s. 102.; GÁBRIŠ, T., op. cit., s. 114; DVOŘÁK, J. a D. FALADA. Snahy o unifikaci soukromého práva a právní civilistika v meziválečném období. In: MALÝ, K a L. SOUKUP. (eds.). *Československé právo a právní věda 1918–1938 a jejich místo ve střední Evropě. sv. 2*. Praha: Karolinum, 2010.

zákona, kterým se vydává občanský zákoník" jako sněmovní tisk 844[74] – tento text je pak běžně označován jako Osnova 1937. K jejímu projednání došlo v druhé polovině dubna 1937 na 92.–94. schůzi Poslanecké sněmovny a 67.–70. schůzi senátu.[75] Vůči zákonu zaznělo mnoho nesouhlasných projevů,[76] a některé politické strany návrh přímo odmítaly.[77] Je ale třeba říci, že šlo o projevy do určité míry dané politickými názory, než skutečně striktně věcnými.[78] Na druhou stranu se s nesouhlasnými názory obracela někdy i veřejnost – jednotlivci, ale i spolky, jako např. Klub ženské národní rady.[79] Po vyslovení souhlasu byl zákon postoupen do druhého čtení ústavním výborům obou komor. Aby byl celý tento proces urychlen, došlo k dohodě mezi těmito výbory a byl vytvořen společný podvýbor. Tato zasedání pak probíhala celý rok 1937 a ještě v roce 1938, kdy poslední se konalo dne 14. července 1938 (celkem 45 sezení).

Změny, které v tomto období vznikly, byly někdy jen kosmetické či formulační, často však i takové, že dosti měnily znění a koncepci daných ustanovení. Předkladatelé návrhu z ministerstva spravedlnosti, zejména dr. Srb, se snažili obšírným vysvětlováním poslancům vysvětlit, že vše bylo pečlivě uváženo a změny jsou spíše ke škodě, nicméně nebyli moc úspěšní.[80] Na druhou stranu je třeba říci, že řada z členů podvýboru měla právnické vzdělání, ostatně byl mezi nimi i profesor občanského a římského práva a bývalý ministr spravedlnosti dr. Robert Mayr-Harting.[81]

---

74 Tisk 844/1937 byl určen pro Poslaneckou sněmovnu, pro senát byl tentýž text vydán jako Tisk 425/1937. Ze senátního tisku vycházel německý překlad Motivenbericht 1937. Důvod, proč je českými a slovenskými historiky zpravidla odkazováno na sněmovní tisk 844 spočívá v tom, že jeho text existuje v digitalizované podobě a je tak snáze dostupný.

75 GÁBRIŠ, T., op. cit., s. 114.

76 Srovnej stenoprotokoly NS RČS 1935–1938, PS z příslušných schůzí.

77 DVOŘÁK, J. a D. FALADA, op. cit.

78 Šlo často o projevy komunistů, případně v nich rezonovaly nacionalistické postoje, ať již šlo o projev maďarského poslance Gejzy Szüllö, nebo poslance SdP Neuwirtha. GÁBRIŠ, T., ŠORL, R., op. cit., s. 678.

79 KUKLÍK, J., op. cit., s. 102.

80 KUKLÍK, J., op. cit., s. 103.

81 Robert Mayr-Harting (1874 Aspern–1948 Praha), po studiích na právech ve Vídni působil na univerzitě v Černovicích (Ukrajina) a od r. 1909 v Praze. V letech 1921–1922 byl rektorem německé univerzity. Věnoval se civilistice a římskému právu. Jeho učebnice občanského práva byla přeložena i do češtiny. Člen a tvůrce programu Německé křesťanskosociální strany lidové (DCV) od r 1922 hlavní představitel politiky aktivismu, tj. spolupráce s čsl. státem. Mimo jiné byl předsedou společnosti *Ständige Vertretung des Juristentages*, která pravidelně každé dva roky od 1923 až do 1937 organizovala německé právnické sjezdy v Československu.

Jako příklad je možno vzít otázku koakvizice. Ta byla jednou ze základních odlišností pojetí majetkových vztahů mezi manžely. Všechny návrhy z dvacátých let, Osnova 1931 i 1937 vycházely z rakouského pojetí, kdy manželství nezakládalo společenství statků a tak každý z manželů i po vzniku manželství nabýval sám pro sebe. Autoři Osnovy 1937 si sice uvědomovali, že koakvizice *„…přítomné době dojista lépe odpovídá než ne sice tuhý, ale přece opačný princip občanského zákoníku* (rozuměj ABGB – pozn. autor.). "[82] Navrhovatelé však uváděli důvod, proč vše nechali při starém – pokud by k oné změně došlo, nutně by došlo i k dalším změnám, čímž by *de facto* již vznikl nový zákoník, což bylo považováno za rozpor se zadáním z 6. března 1920.[83] Přesto právě v jednání podvýborů bylo právě toto prosazeno, takže v Osnově 1946 již koakvizice obsažena byla. Je otázkou, zda to bylo pod vlivem vyostřující se politické situace a šlo o jisté „ustupování" slovenským kolegům, nebo zda politici na sebe vzali onu odpovědnost prosadit řešení praktičtější, což ostatně přiznali i sami autoři Osnovy 1937.

Je také třeba říci, že některé poznámky a připomínky politiků byly vyvolány prostou lidskou zkušeností, která ukazovala, že juristicky pregnantně naformulované ustanovení zákona prostě v běžném životě bude vyvolávat spíše problémy.[84] Zároveň se zde však objevuje i jiný rys. Zatímco ABGB vznikalo ve státě, který býván označován za „nočního hlídače", byl zákonem, který sice byl psán jazykem srozumitelným, nicméně předpokládal jistou bdělost v duchu zásady, *vigilantibus iura skripta sunt,* nyní od poslanců zaznívaly často názory, že je třeba prostého člověka chránit. Stát a jeho instituce měly ne zcela znalého občana ochraňovat. Takto zdůvodňovali např. skutečnost, že nález pokladu musí být nejen ohlášen, ale i odevzdán státu, který pak nálezci buď vyplatí odměnu, nebo příslušný díl pokladu vydá. Stát měl být garantem toho, aby se nálezce „nenapálil" u překupníků, kteří by mu nabídli směšně nízkou cenu.[85] Stejně tak mělo dojít i ke změně odpovědnosti

82 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 241.

83 Ibid. K otázce koakvizice srov. LACLAVÍKOVÁ, M. Inštitút osobitého majetku manželov a jeho uplatnenie v uhorskom a československom manželskom majetkovom práve s prihliadnutím na rozhodovaciu činnost Královskej kúrie a Najvyššieho súdu Československej republiky (1848–1938). In: SCHELLE, K. a L. VOJÁČEK. *Stát a právo v období absolutismu.* Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 110–131.

84 Tak tomu bylo např. při projednávání povinností v případě nalezení ztracené věci.

85 Viz protokol o jednání podvýboru ústavních výborů poslanecké sněmovny a senátu ze dne 7. října 1937. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157. Je však třeba říci, že i prvorepubliková praxe ukazovala, že nálezci pokladu pocházeli často z nižších společenských vrstev prostých zemědělců a dělníků, jejichž právní vědomí i povědomí o hodnotě nálezu bylo často velmi malé.

za dluhy s ohledem na neznalost dědice o majetkových poměrech zůstavitele.[86] Možná právě zde někde je možno hledat počátky onoho pojetí „stát-vychovatel", že stát ví lépe než občan sám, co je pro něj dobré. Pojetí, které vede až k takovým absurditám, že se stát domnívá, že je oprávněn nám předepisovat i to, co máme jíst.[87]

Přiostřující se mezinárodní politická[88] situace se však postupně odrážela i na domácí scéně a definitivní konec pro tato jednání znamenaly události, které odstartovalo jednání v Mnichově a mnichovská dohoda v září 1938. Po dobu druhé republiky se ještě uvažovalo, že by byl text vydán formou vládního nařízení (dle zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. z. a n.), ale následný zánik samostatného československého státu v březnu 1939 tyto naděje definitivně ukončil.[89]

Rekodifikaci nebyla příznivě nakloněna ani situace po druhé světové válce. Přes oficiálně raženou teorii kontinuity s první republikou, poválečná Československá republika již byla státem odlišným. Pod sílícím vlivem komunistické strany došlo hned v prvních poválečných letech k prosazení zestátnění velkých průmyslových podniků a rovněž ke konfiskacím majetků Němců, Maďarů a zrádců.[90] Hned v r. 1946 se však opět objevil na stole návrh (Osnova 1946), který vycházel z Osnovy 1937, do jeho textu však již byly zapracovány změny, jež byly výsledkem výše zmíněných jednání podvýborů. I práce na tomto návrhu však byly záhy přerušeny, neboť v únoru 1948 došlo ke změně politické situace a koncepce zákona postavená na smluvní volnosti, autonomii vůle a ochraně soukromého vlastnictví nebyla pro nový, lidově demokratický stát preferující vlastnictví kolektivní, přijatelnou. Již záhy po převzetí moci komunisty byly zahájeny práce na zcela novém občanském zákoníku, který byl přijat v r. 1950 (zákon č. 141/1950 Sb. – dále jen

86 Viz dále v příslušné části o dědickém právu.

87 Viz např. různé daně na sladkosti (Dánsko, Francie, Finsko) či zákaz projede „nezdravých" potravin ve školních bufetech (Česká republika).

88 K některým otázkám politickým viz též MAYR-HARTING, R. Vereinheitlichung des Bürgerlichen Rechts als politisches Problem. *Prager Juristische Zeitschrift,* 14, 1934, s. 487–496; též SCHROTZ, K. Sjednocení práva soukromého. *Právny obzor,* 1937, s. 660 an.

89 KUKLÍK, J., op. cit., s. 103–104.

90 HORÁK, O. Konfiskační dekrety prezidenta republiky. Spor o jejich interpretaci jako výraz kontinuity a diskontinuity. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, Supplementum (Spory a jejich řešení v proměnách věků), s. 279 in fine pozn. 23. Dostupné z: https://journals.muni.cz/cpvp/issue/view/439

jako OZ 1950). Ačkoliv i na něm se podílel prof. Krčmář, nebyl již vůdčí osobností a je otázka, do jaké míry jeho názorům bylo popřáno sluchu. Faktem však je, že některé drobné stopy v OZ 1950 na meziválečné osnovy odkazují. K návratu k Osnově 1937 došlo až v rámci rekodifikačních snah na poč. 21. stol. Omezené povědomí o vývoji však vedlo k tomu, že osnova 1946 byla v podstatě zcela zapomenuta.[91]

II.1.4 Jazyková a národnostní otázka při rekodifikačních pracích

Jazyková otázka je jednou ze zajímavých stránek meziválečných rekodifikačních prací. Ne zcela překvapivě byla pozornost věnována slovenskými autory Slovákům[92] a německými autory Němcům.[93]

Československý stát, jak již bylo řečeno, byl státem mnohonárodnostním, v němž hlavním národem byl národ československý. Ten sám o sobě však byl fikcí vytvořenou z toho důvodu, že Slováků samo o sobě bylo méně, než Němců. Vedle Čechů, Němců a Slováků byla na území Československa početná maďarská menšina, a ještě další menšiny,[94] zejména polská a rusínská, samostatnou kapitolou byli pak Židé, kteří se však často hlásili k německé, ale často také i k české[95]

---

91 Autor nemá k dispozici ani její kompletní text, který by snad měl být v archivu Parlamentu ČR, v Národním archivu na něj autor nenarazil. Text Osnovy 1946 však byl publikován ve slovenském znění a ve srovnání s tehdy platným slovenským právem Štefanem Lubym v časopise Právny obzor v letech 1947–1948. Publikování však bylo, s ohledem na změnu politické situace, zastaveno u § 1247.

92 Zejména viz LUBY, Š. Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918–1948. *Právny obzor,* 1967, s. 571–586; GÁBRIŠ, T. a R. ŠORL. Občianske právo na Slovensku a unifikácia právneho poriadku v období prvej Československej republiky (1918–1938) In: MALÝ, K. a L. SOUKUP (eds.). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve Střední Evropě, sv. 2*. Praha: Karolinum, 2010, s. 646–718.

93 Zejména SLAPNICKA, H. Die Beteiligung deutscher Professoren an den tschechoslowakischen Kodifikationsplänen (1919–1938). In: VELEK, L. a kol. (Hrgs.). *Magister noster. Sborník statí věnovaných in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc.* 2005, s. 253–259; též SCHUBERT, W. Der tschechoslowakische Entwurf zu einem Bürgerlichen Gesetzbuch und das ABGB von 1937. *ZSS*, 1995, s. 271–315; resp. SCHUBERT, W. Das ABGB und Entwürfe zur Neukodifikation (Das ABGB in der Tschechoslowakei). In: BERGER, E. (Hrsg.). *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). Bn.III. Das ABGB außerhalb Österreichs*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010, s. 227–260.

94 V r. 1921 se německé národnosti přihlásilo 23 % obyvatel, drtivá většina z nich žila v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, na Slovensku bylo Němců jen 5 %.

95 Velmi často právě jejich židovský původ, který byl pro ně do určité míry stigmatizující, vedl k tomu, že se snažili dát velmi aktivně najevo svou příslušnost k německému, či naopak českému etniku. Za tento poznatek děkuji JUDr. T. Pezlovi.

národnosti.[96] Přestože rozhodující roli na nové kodifikaci hráli Češi, není pravdou, že by šlo výhradně o jejich dílo. Naopak, významnou roli hráli při chystané kodifikaci vedle Čechů právě i Němci. Již méně významná byla role Slováků a ještě menší Maďarů. Další národnostní menšiny vlastně ani nijak zastoupeny nebyly. Bližší pohled na archivní materiály ukazuje, že důvodem nebyly národnostní rozbroje, jež svou roli začaly hrát v letech třicátých v souvislosti s přiostřující se situací v Evropě.

Důvody byly ryze praktické. Velmi dobře je to patrné zejména u slovenských právníků. Z důvodu značné maďarizace slovenského obyvatelstva byl počet slovenských právníků dosti omezený. Tito pak dávali přednost lukrativnější činnosti v advokacii, nežli ve státních službách.[97] Ve státních službách tak byl poměrně omezený počet slovenských juristů znalých uherského práva a znalost českých právníků o uherském právu byla velmi špatná, ba možná původně až mizivá.[98]

Ti slovenští právníci, kteří již ve státních službách působili, pak byli dost značně zatíženi prací, takže o podílení se na kodifikačních pracích, jež byly dosti časově náročné, nebylo ani řeči. I to vedlo dr. Fajnora[99] nebo

96 To je patrné ze sčítání lidu v r. 1921 i 1930, kdy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku se hlásilo k židovské národnosti do 20 tis. obyvatel, ale na Slovensku 65 tisíc, na Podkarpatské Rusi dokonce 91 tisíc obyvatel (sčítání 1930).

97 To se mimo jiné podepisovalo na personálních problémech ministerstva unifikací.

98 Tuto skutečnost může ilustrovat např. i zmínka z protokolu o jednání dne 6. března 1920. Prof. Jan Krčmář se zde vyjádřil původně tak, že na základě jeho informací z jakéhosi Ehrenzweigova semináře vlastně není slovenské právo od ABGB příliš odlišné. Jeho slova pak – kulantně řečeno – poněkud poopravil zástupce ministerstva unifikací. Zápis z porady konané na ministerstvu spravedlnosti dne 6. března 1920, s. 2. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, K 301.

99 Vladimír Fajnor (1875 Senica–1952 Bratislava) pocházel z právnické rodiny. Advokátní praxi po otci nepřevzal a zřídil si vlastní kancelář ve Zvoleně. V ní byl činný do r. 1919, kdy se stal prvním slovenským županem Zvolenské župy, ještě v témže roce však byl povolán jako prezident na vrchní soud v Bratislavě. Zde působil do r. 1931, kdy byl jmenován prezidentem Nejvyššího soudu v Brně. V letech 1920–1921 byl ministrem pro sjednocování zákonů, v r. 1938 ministrem spravedlnosti ve vládě gen. Syrového. Působil na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Roku 1938 odešel do důchodu a žil v Brně, po r. 1945 byl zástupcem ČSR při mezinárodním rozhodčím soudu v Haagu. Byl autorem maďarsko-slovenského právnického slovníku a spolu s dr. Zátureckým napsali publikaci Nástin soukromého práva platného na Slovensku a Podkrapatské Rusi, jejímž cílem bylo ulehčit práci českým soudcům, kteří přišli na Slovensko a Podkarpatskou Rus. KEREČMAN, P. a R. MALIK. *História advokácie na Slovensku*. Bratislava: Eurokódex, 2011, s. 262–272. Srov. též knihy J. Vozára - viz seznam literatury.

dr. Záturecký[100] k tomu, aby nejprve odmítli nabídku, jež k nim byla z ministerstva adresována.[101] Velké pracovní vytížení, značná časová náročnost a rovněž omezené cestovní možnosti ztěžovaly dojíždění.

I proto nakonec bylo rozhodnuto, že na Slovensku bude zřízena zvláštní samostatná komise, která bude připomínkovat výsledky práce subkomitétů. V této komisi byli pak účastni nejen výše zmínění právníci Fajnor či Kátona, ale i další slovenští (a čeští na Slovensku působící) právníci, jak ze soudů, tak i advokáti.[102] I přesto, že ze zápisů je patrné, že jednotliví členové předložili řadu připomínek, nejaktivnější při formulování návrhů na změny byli na jednáních nakonec zástupci ministerstva, zejména dr. Rouček. To, že slovenští členové komise často nezasáhli dokonce i ve chvíli, kdy výklad uherského práva, který byl těmito zástupci ministerstva činěn, byl chybný, zavdává otázku, do jaké míry se s projednávanými podklady seznámili a byli na jednání připraveni.[103] Faktem je, že zatímco ve dvacátých letech se do osnovy dostala řada ustanovení inspirovaných slovenským právem, další kodifikační práce je pak postupně odstraňovaly. Nelze se pak divit zjevně potěšenému výkřiku poslance Dr. Pružinského, když zjistil, že znění § 170 Osnovy 1937, které na nátlak ministerstva financí rozdělilo vlastnictví k pokladu na třetiny, z nichž jedna připadla státu, odpovídá tehdejšímu slovenskému právu.[104]

---

100 Adolf Záturecký (1884 Nemecká Ľupča–1958 Bratislava) studoval právo na univerzitě v Kluži, od r. 1911 byl advokátem, od r. 1919 působil na nejvyšším soudě v Brně jako předseda senátu a později místopředseda soudu. Později působil na Ústavním soudě. Po vzniku samostatného Slovenska (1939) se stal předsedou slovenského Nejvyššího soudu. Během své činnosti se již za Československa zasazoval o zrovnoprávnění češtiny se slovenštinou a spolu s Fajnorem a E. Stodolou (advokát, zakladatel časopisu Právny obzor) je považován za zakladatele slovenské právnické terminologie. Viz VOZÁR, J. *Významní slovenskí právnici z Liptova*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2016.

101 Fond Ministerstva spravedlnosti v Praze 1918–1953, Karton 301.

102 Zde stojí za to zmínit, že např. dr. Julius Szegö, advokát z Bratislavy, byl nejspíš maďarského původu.
Tento člověk mimo jiné předložil zajímavý návrh, značně kritický k struktuře osnovy – navrhoval, aby struktura byla následující: všeobecná část – věcné právo – obligační právo – rodinné právo – dědické právo. Jeho návrh se neopíral o uherskou osnovu 1913, ani o domácí právo, ale je velmi podobný německému BGB. GÁBRIŠ, T., ŠORL, R., op. cit., s. 682, 683.

103 GÁBRIŠ, T., ŠORL, R., op. cit., s. 685.

104 Dotyčná věta je v zápisu ukončena vykřičníkem, lze tedy tušit nadšené zvolání. Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů dne 7. října 1937, s. 13/1–13/6. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

Již zmíněné problémy s dojížděním vedly k tomu, že zastoupeni nebyli ani právníci z brněnské právnické fakulty.[105] Tyto praktické důvody tak vedly k tomu, že drtivá většina osob, jež se podílely na kodifikačních pracích ve dvacátých letech, pocházela buď z Prahy, nebo jejího blízkého okolí, a tak nečinilo problém na schůze subkomitétů do Prahy dojíždět.

Hlavními osobami byli profesoři Karlovy a německé univerzity v Praze,[106] zejména prof. Jan Krčmář, který byl duchovním otcem celé kodifikace. Snad i to, že v čele jednotlivých subkomitétů stáli výše zmínění profesoři, někdy mělo za následek, že jejich práce byla chápána jako práce „akademická" bez návaznosti na praxi. Realita je však taková, že členy jednotlivých subkomitétů byli zástupci ministerstva spravedlnosti a unifikací a dále pak advokáti, notáři a soudci.[107]

V souvislosti s různým národnostním složením se pochopitelně objevuje otázka komunikace. Mezi Čechy a Slováky v tomto ohledu problém nebyl, neboť čeština i slovenština jsou si blízké jazyky a ostatně v dané době byly považovány v souladu s ideou československého národa za jazyk jeden – československý. Problém jazykový přicházel do úvahy v otázce jazyka německého a maďarského. V případě Čechů byla znalost maďarštiny prakticky nulová, naopak Slováci ji v dané době ovládali běžně, stejně tak, jako němčinu Češi. Důvodem byla zejména existence těchto jednotlivých národností vedle sebe. Znalost němčiny se však u Čechů neomezovala jen na znalost

105 Ostatně i pozvání na zmiňovanou schůzku na ministerstvu spravedlnosti odeslané z Prahy 26. 2. 1920 dorazilo na brněnskou fakultu až dne 5. 3. 1920, takže fakulta již nemohla svého zástupce na schůzi, která se měla konat následujícího dne dopoledne, vyslat. Viz odpověď prof. Weyra ministerstvu spravedlnosti ze dne 5. 3. 1920. NA Praha, Fond Ministesrstvo spravedlnosti 1918–1953, Karton 301.

106 Jen pro pořádek je ještě možno dodat, že poč. 20. let v Praze byly ještě dvě další právnické fakulty, které zde byly založeny ukrajinskou a ruskou emigrací. Nikdo z těchto škol se do kodifikačních prací přímo nezapojil, nicméně v rámci diskusí v odborném tisku se v několika případech objevila nejvýraznější osoba Stanislav S. Dnistrjanskyj (1870–1935), který působil na Ukrainische Freie Universität a posléze i na Německé univerzitě.

107 I zde se vyskytuje velké množství německy znějících jmen, je však třeba upozornit, že velmi často jde o Čechy, kteří pouze mají německé příjmení. Z hlediska určení národnosti té které osoby je navíc často problém daný skutečností, že české úřady velmi často „počešťovaly" i příjmení. Tak např. v řadě materiálů je prof. Ernst Swoboda označován českým jménem „Arnošt". Viz např. dopis ministerstva spravedlnosti č. j. 68443/35-8 z 30. 12. 1935, kterým byly rozesílány zápisy z I. až IV. schůze superrevizní komise o konečné redakci osnovy. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 156. Pokud tedy není skutečně znám původ té které osoby, je dosti těžko lze jen ze jména usuzovat na národnost.

běžné komunikace, jíž bylo možno užít při cestování, nebo na trhu. Znalost němčiny byla na značné úrovni i v oblasti odborné, tj. právní. Studia na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity byla sice již od r. 1881 možno absolvovat v jazyce českém, nicméně zkoušky musely být skládány v jazyce německém, resp. v německém a českém.[108] Nešlo až tak o projev germanizace, jako spíš o rys ryze praktický – značná část absolventů končila ve státních službách a vnitřním úředním jazykem byl výhradně jazyk německý. Je jisté, že znalost němčiny u Čechů byla různá a nedosahovala úrovně těch, jimž byla němčina mateřštinou, nicméně našly se i výjimky.[109]

Poněkud složitější byla situace ze strany českých Němců. V novém státě, kde se z nich stala na rozdíl od dob Rakousko-Uherska menšina, jim bylo jasné, že němčina již nebude výhradním komunikačním jazykem. Jak je patrné z návrhů na potenciální členy subkomitétů, které byly ze strany různých právnických stavovských organizací adresovány ministerstvu spravedlnosti, velmi často vedle odborných znalostí hrály roli i zkušenosti jazykové. Například návrh spolku německých právníků z Moravské Ostravy (*der Deutsche Advokatenverein für Mähr. Ostrau und Umgebung in Mähr. Ostrau*) výslovně uváděl, že jimi navržený kandidát je nejen odborníkem v horním právu, nýbrž ovládá vedle němčiny i jazyk český jak slovem, tak písmem.[110]

108 Státní zkoušku bylo možno skládat buď v němčině, nebo němčině a češtině. V případě, že byla zkouška skládána v němčině a češtině, tak musel být alespoň jeden ze státnicových předmětů skládán v němčině (Erlaß des Ministers für Cultus und Unterricht vom 29. Juni 1882 Nr. 95/1882 RGBl. Punk 3.). Od r. 1889 byl požadavek německé řeči zrušen u zkoušky právně-historické. MALÝ, K. *České právo v minulosti.* Praha: Orac, 1995, s. 256; též obecně ke vzdělávání SKŘEJPKOVÁ, P. Die juristische Ausbildung in der böhmischen Ländern bis zum Ersten Weltkrieg In: POKROVAC, Z. (Hrgs.). *Juristenausbildung in Osteuropa bis zum Ersten Weltkrieg.* Frankfurt a. Main: Vittorio Klostermann, 2007, s. 153–189.

109 Např. Emil Hácha (1872–1945) – dvorní rada Správního soudního dvora ve Vídni mezi lety 1916–1918, od 1925 prezident československého Nejvyššího správního soudu, člen Haagského rozhodčího soudu. V letech 1938–1945 byl státním prezidentem Protektorátu Čechy a Morava. Hácha byl nejen vynikajícím juristou, ale byl i lingvisticky nadán, což se mimo jiné projevilo, když spolu s bratrem pořídil první český překlad knihy Jerom Klapka Jerom Three Men in a Boat – To say nothing of the Dog! (1902), či Kiplingových povídky z Indie.

110 *„Herr Dr. Abert Herbatschek ist der tschechischen Sprache in Wort und Schrift zum Dienstgebrauche mächtig, jedoch ausserstande, sich an der Uebrsetzungsarbeit zu beteiligen, wohl aber hat er sich seit dem Jahre 1896…mit dem Gebiete des Bergschadensersatzes theoretisch und praktisch beschäfitigt…“*, dopis „*der Deutsche Advokatenverein für Mähr. Ostrau un Umgebung in Mähr. Ostrau*“ adresován Ministerstvu spravedlnosti dne 20. 3. 1920. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953. Karton 301.

Jazyková znalost byla jedním z důvodů, proč byli do subkomitétů jmenováni profesoři Kafka a Weiss, oba z prostředí židovského česko-německého. Na druhou stranu i v této době je možno se setkat s určitými konflikty. Např. pražský advokát dr. Fanz Wien-Claudi, navržený pražskou německou advokátní komorou, reagoval na česky psaný dopis ministerstva spravedlnosti replikou, že mu český text byl zaslán asi omylem.[111] Je otázkou, zda skutečně šlo o omyl, nebo zda šlo o úmysl, aby se ověřila jeho pasivní znalost jazyka, či o škodolibost, k nimž v dané době jistě též docházelo.[112] Každopádně s ohledem na oblast působení se lze domnívat, že dr. Wien-Claudi – krom jazyka německého a anglického - ovládal minimálně v pasivní podobě i češtinu. Ministerstvo jeho odpověď následně vyhodnotilo tak, že na oslovení nereagoval a již jej znovu nekontaktovalo. Podobně i Mayr-Harting na své přednášce o československé kodifikaci na univerzitě ve Vídni dne 18. ledna 1926 nešetřil kritikou a sarkasmem.[113] Tato skutečnost však byla dána dvěma aspekty – domníval se, že mluví „ke svým", tedy výhradně k německému (resp. rakouskému) publiku a netušil, že jsou tam i zástupci čs. ambasády. Zejména byl ale dosti rozladěn z nových jazykových předpisů

111 *„Ich stelle beides* (podklady zaslané ministerstvem – pozn. autor)*, weil in tschechischer Sprache abgefasst zurück; denn ich muss ennehmen, dass hier ein Versehen vorliegt. Es ist wohl selbstverständlich, dass des Justizministerium an den Vertreter deutscher Rechtsawälte eine deustche Zuschrift zu richten hat…"* Dopis dr. F. Wien-Claudi ministerstvu spravedlnosti ze dne 30. juni. 1920. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953. Karton 301.

112 TAUCHEN, J. K některým otázkám právní úpravy jazykového práva v první ČSR z německého pohledu. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 521–532. Též BUBELOVÁ, K. Vztahy českého, německého a židovského obyvatelstva ČSR ve 20.–30. letech 20. století v soudní praxi (případová studie). In: TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE (eds.). *Češi a Němci v meziválečném Československu*. Ostrava: Key Publishing, 2013, s. 25–32. V němčině zejména EPSTIEN, L. *Das Sprachenrecht der Tschechosloakischen Republik*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1927; popř. GLÜCK, W. *Sprachenrecht und Sprachenpraxis in der Tschechoslowakischen Republik*. Halle: Niemayer Verlag, 1939. V druhé publikaci je řada příkladů, kdy Češi činili v komunikaci s Němci naschvály. Přestože skutečně takové případy byly, je třeba vzít v potaz rok vydání této knihy a skutečnost, že řada těchto příkladů pochází z konce třicátých let, tedy období vrcholících separačních snah sudetských Němců. Je však faktem, že zatímco znalost státního (československého) jazyka musela být prokázána dokladem o zkoušce, znalost menšinového jazyka nebyla vždy prováděcími předpisy vyžadována a pokud ano, absentovala ustanovení o přezkoušení této znalosti.

113 Dle hlášení byl jeho projev často ironický, takže posluchačstvo propuklo v smích. Mimo jiné si prý i neodpustil pikanterii, že první, kdo využil rozlukového zákona, byl jeho parlamentní zpravodaj (nejspíše dr. Bouček). Zpráva vyslanectví ČSR ve Vídni o přednášce Dr. Mayr-Hartinga dne 17. února 1926. NA Praha, Fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, karton 303, složka 1924–1926, desky 1926.

v Československu.[114] Na druhou stranu, byl to právě R. Mayr-Harting, který se významně podílel na kodifikaci občanského práva v době, kdy byl ministrem spravedlnosti (1925–1929), ale i později jako poslanec.[115]

Přestože finálním výsledkem měl být český text zákona, je z archivních materiálů patrné, že němečtí účastníci kodifikačních prací své návrhy předkládali v němčině. Tyto jejich texty byly zasílány ministerstvu spravedlnosti, které se pak staralo jednak o jejich rozmnožení, především však o jejich překlad do jazyka českého. Je jistě otázkou, jak byla vedena komunikace při jednáních subkomitétů či později v superrevizní komisi či v rámci legislativního procesu. Nikde není této otázce věnována pozornost výslovně, nicméně minimálně ze stenoprotokolů z legislativního protokolu je patrné, že každý hovořil svým rodným jazykem – čeština a slovenština se zde plynule střídá s němčinou. Jednotlivé výstupy v diskusích na sebe navazují a reagují, tedy je patrné, že zde byla pasivní znalost ostatních jazyků. Podobně je to patrné i ze zápisů z jednání superrevizní komise resp. z jednání meziministerského, redakčních jednání komise, kde jsou připomínky E. Weisse, zejména však E. Swobody psány v němčině.[116] I když je možno poznat, že komunikace byla vedena prioritně česky, na druhou stranu se zdá, že jak B. A. Kafka, tak i E. Weiss, ale i další (R. Mayr-Harting, K. Heller,[117] Ernst Swoboda) češtinu

114 Na třech stranách hlášení o přednášce na téma rekodifikace občanského práva je třikrát zmíněna problematika jazykového práva, mimo jiné jako důvod, proč se Mayr-Harting nezdrží déle, neboť jej čekají politická jednání kolem těchto předpisů. NA Praha, Fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, karton 303, složka 1924–1926, desky 1926.

115 K tomu viz SLAPNICKA, H., op. cit., s. 258. Dle Kuklíka to byl právě Mayr-Harting, kdo byl v legislativním procesu jeden z nejaktivnějších, byť i někdy vystupoval kriticky – viz KUKLÍK, J., op. cit., s. 103.

116 Viz např. diskuse nad formulací § 1248 a rozdílu s § 1431 ABGB (*Zahlung einer Nichtschuld*), kde dlouhý monolog dr. Swobody je psán v němčině. Naopak, byly-li poznámky krátké a stručné, jsou i u Swobody a Wiesse v češtině. Důvodem je však spíše skutečnost, že pořizovatel zápisu je okamžitě přeložil, na což u dlouhých proslovů nebyl čas. Zápis o poradě komise pro superrevizi občanského zákoníka ze dne 11. 2. 1936 (IV. redakční schůze), s. 5–9. Podobně i zápis z XXIV. redakční schůze (20. února 1936), kde byl předložen návrh na doplnění úvodních paragrafů (podobně, jako v ABGB). NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 156.

117 Karl Heller (1872 Liběchov/Liboch–1944 Stockholm) studoval práva na německé univerzitě v Praze a Berlíně, od r. 1903 byl advokátem v Teplicích. V letech 1919–1938 člen předsednictva a právní poradce Německé sociálně demokratické strany dělnické v ČSR. Patřil ke kritikům W. Jaksche (předsedy strany). Od r. 1920 byl senátor, v letech 1929–1938 místopředseda senátu. Po Mnichovské dohodě 1938 emigroval do Prahy, v r. 1939 do Dánska a následně do Švédska.

v určité míře pasivně ovládali.[118]

Tato znalost však jistě nebyla na odborné úrovni zdaleka u všech právníků německého původu. I proto byla snaha zejména ze strany německých advokátů, aby byl pořízen překlad jednotlivých textů subkomitétů a důvodových zpráv do německého jazyka. Tak se také stalo a text vyšel ještě v r. 1925,[119] z hlediska jazykového zde je třeba říci, že jednotlivé části překladu byly rozdílné kvality.[120] Vydání sice bylo spojeno s určitými spory ohledně nákladů na pořízení překladu, nicméně i zde se ukázala relativně klidná národnostní situace doby dvacátých let, kde za zvýšení ministerské dotace na překlad intervenovala na prosbu německé advokátní komory u ministra česká advokátní komora.[121] Podobně byl pořízen pro potřeby legislativního procesu i německý překlad vládního návrhu zákona (Osnovy 1937),[122] vedle toho důvodová zpráva byla vydána tiskem, takže se dostala i do širší odborné veřejnosti. Tento překlad byl pořízen překladatelskou kanceláří Národního shromáždění spolu s překladateli Sbírky zákonů a nařízení. Panoval zde i předpoklad, že text zákona bude vydán v obou jazycích současně.[123] Naopak Osnova 1931 byla sice přeložena E. Weissem, avšak zůstala jen v rukopise a vydána patrně nebyla.[124]

118 Zde je možné uvést např. zápis z jednání subkomitétu ústavně právních výborů ze dne 25. 11. 1937 (s. 4/6), kdy dr. Mayr-Harting reagoval na česky čtený text § 635 následujícími slovy: *„Nur eine stilistische Bemerkung, nämlich, dass man nicht sage „a on", ich wäre dafür, das „on" und „vykonavatel" umzuwechseln."* Zcela jasně tak operuje s českými výrazy, nad českým zněním textu paragrafu. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 157. Ještě více je to patrné z jeho poznámky u projednávaného § 398 Osnovy 1937: *„Ist hier nicht das Lieblingswort „vůbec" richtiger als das Wort „ostatně". Es heisst ja überhaubt in allen Fallen."* Z následující diskuse je vidět, že dr. Mayr-Harting se nemýlil a jím navržené slovo bylo přesnější, neboť citované ustanovení mělo sloužit jako interpretační i pro předchozí ustanovení (množné číslo). Text zároveň ukazuje, jak Mayr-Harting poněkud jemně ironizoval časté používání onoho výrazu „vůbec" v textu Osnovy 1937. Zápis z jednání subkomitétu ústavně právních výborů ze dne 20. 10. 1937 S.15/3, NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 157.

119 *Das bürgerliches Gesetzbuch für die Čechoslovakische Republik: Übersetzung des Entwurfes der Komission für die Revision des ABGB*. Herausgegeben vom Justizministerium der Čechoslovakischen Republik. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1925. Překlad pořídili E. Weiß, R. Dočekal (*ministerialvizesekretär*) a K. Jadrníček (*Richter*).

120 Příklady viz REIßMANN, O. Die amtliche übersetzung des Revisionsentwurfs des ABGB. *Prager JZ*, 1925, s. 136ff. Viz též SCHUBERT, W., op. cit., s. 274.

121 NA, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, K 303.

122 Tato osnova měla být přeložena i do francouzštiny, naopak překlad do maďarštiny, jak požadoval senátor Turchányi a ostatní poslanci maďarské národnosti, pořízen nebyl. Viz SCHUBERT, W., 1995, op. cit., s. 281 pozn. 43, KUKLÍK, J., op. cit., s. 103.

123 KUKLÍK, J., op. cit., s. 103. Naopak Schubert připisuje v podstatném překlad E. Weissovi. SCHUBERT, W., 1995, op. cit., s. 276.

124 SCHUBERT, W., 1995, op. cit., s. 275.

Jak plyne z archivních materiálů, ale i jiných zdrojů, čeští kolegové si práce svých německých protějšků velmi cenili. To se odráží např. v pamětech prof. Krčmáře, který hovořil o prof. Kafkovi následujícími slovy: *„Prof. Kafka byl solidní a zkušený právník, opatrný jak po stránce legislativně technické, tak po stránce legislativně politické."* A dále o něm napsal, že *„pro nějaké novoty zpravidla nehoroval a říkával o sobě, že je poslední liberál."*[125] Ještě aktivnější roli při kodifikačních pracích však hrál Egon Weiss. To bylo dáno jednak tím, že B. Kafka byl velmi vytížen, neboť byl mimo jiné činný jako politik, zejména však jeho nemocí, která mu od r. 1927 již znemožňovala podílet se na poradách[126] a která byla také důvodem jeho skonu v r. 1931.[127] Egon Weiss byl člověk s vynikajícím rozhledem o domácí a zároveň i zahraniční odborné literatuře a jurisprudenci,[128] což bylo do jisté míry způsobeno i jeho kontakty, které získal během studia v Leipzigu u prof. Mitteise.[129] Právě Egon Weiss umožňoval díky tomu kontakt nikoliv jen s rakouskou právní vědou, ale také s německou či švýcarskou. Někdy byl přímo prof. Krčmářem pověřen,[130] velmi často však také vystupoval sám z vlastní iniciativy. Lze také říci, že právě jeho osoba fungovala jako prostředník informací o rekodifikačních pracích u nás směrem do Německa.[131] Na druhou stranu bylo dle Krčmáře patrné, že nebyl přímo civilistou. Ještě jednou je zde možno zmínit i jeho roli při přípravách překladů jednotlivých osnov. Neméně významná byla i role prof. Ernsta Swobody, o kterém sice Krčmář ve svých pamětech

125 KRČMÁŘ, J., op. cit., s. 243.

126 Přesto si nechal alespoň výsledky porad zasílat domů.

127 Rozměr osobnosti B. A. Kafky zde ukazuje fakt, že jeho smrti litovali nejen jeho kolegové (Viz KRČMÁŘ, J., op. cit., s. 243), ale dokonce i jeho političtí oponenti je velmi oceňovali.

128 KRČMÁŘ, J., op. cit., 2007, s. 243.

129 Např. ve svém dopise ze 7. 3. 1926 informoval ministerstvo spravedlnosti, že v příloze *Blätter für internationales Privatrecht* časopisu *Leipziger Zeitschrift* vyšla zpráva o jednáních o mezinárodním právu soukromém na Švýcarských právnických dnech. Bezesporu i pro Weissovy kontakty v Lipsku se právě tamní právnická fakulta obrátila na Československou mezinárodní službu výměnnou, zda by mohla pro jejich knihovnu získat texty návrhů jednotlivých subkomitétů. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, Karton 303, složka 1924–1926, desky 1926.

130 Tak tomu bylo ve chvíli, kdy byl např. požádán o přehled německé literatury k problematice vztahu psaného a obyčejového práva v Německu.

131 Např. informace o textu prof. Rutha z Göttingenu *Miete und Pacht im Entwurf des bürgerlichen Gesetzbuch für die Tschechoslowaische Republik*, se kterým byl v kontaktu. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, Karton 303, složka 1924–1926, desky 1926.

říká, v době jejich (spolu se Sedláčkem) účasti na kodifikaci nedošlo k větším změnám, nicméně Emil Svoboda ve svých pamětech o Krčmářovi říká, že *„se dal k nejedné formulaci vyprovokovat a strhnout i Ernestem Swobodou, který vlastně šel po stopách Stieberových (tj. proti romanistickému duchu zákona naočkovat popletené prvky germanistické).“*[132] Tato slova jsou poněkud v rozporu se již zmíněnou skutečností, že změny, které navrhoval, byly podporovány zejména odkazem na text ABGB, ne již na BGB, kterým argumentovala většina německých kolegů.[133] Právě z jeho pera pochází patrně největší množství informací k problematice rekodifikace československého práva v němčině a ukazuje tak německý pohled na věc. Vedle toho se věnoval i rekodifikacím v ostatních státech, jež vznikly na území bývalého Rakouska-Uherska.[134]

O charakteru kodifikačních prací svědčí i závěr příslušné pasáže Svobodových pamětí kde s jistou nostalgií vzpomíná, že to bylo *„dílo kolektivní, dílo společnosti, která se nakonec podivuhodně sjednotila myšlenkově, stylově i tou osobní nenáročností a vzájemným respektem, bez nichž společné dílo není možné“*.[135]

II.2 Osnova 1937

II.2.1 Obecná charakteristika

Finální podoba návrhu zákona, který byl předložen do legislativního procesu parlamentu – Osnova 1937, stejně jako její předchůdci, velmi výrazně připomínala ABGB. Základní struktura byla tvořena třemi díly:

- O zákonech a osobách (Hlava 1–3).
- Práva majetková (Hlava 4–42).
- Společná ustanovení o právech majetkových (Hlava 43–47).

132 Citováno dle HORÁK, O. Rekodifikační pokus v první Československé republice. In: In: FRÝDEK, M. a J. TAUCHEN (Hrsg.). *Soukromé právo v proměnách věků: Sborník příspěvků z letní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 166 an.

133 To se projevilo např. při zavedení již výše uvedených obecných ustanovení na začátek Osnovy 1937. I ze záznamů z porad, jež jsou v archivních fondech, je patrné, že Ernst Swoboda prakticky vždy se dovolával ve svých návrzích znění ABGB a nikdy jiného předpisu.

134 Podobně ale např. i DNISTRANSKYJ, S. Die Rezeption des österreichischen Privatrechts in der Tschechoslowakei und in Jugoslawien. *Zeitschrift für osteuropäisches Recht,* Neue Folge, 1 (1934–1935), s. 473 an.

135 HORÁK, O. Rekodifikační pokus v první Československé republice. In: FRÝDEK, M. a J. TAUCHEN (Hrsg.). *Soukromé právo v proměnách věků: Sborník příspěvků z letní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 160an.

Osnova 1931 ještě měla i čtvrtý díl, který celý tvořila hlava 46 obsahující ustanovení o mezinárodním právu soukromém. Tento díl byl v Osnově 1937 zcela zrušen a ustanovení o mezinárodním právu byla přesunuta do 2. hlavy v prvním díle. Důvodem byla skutečnost, že oproti textu Osnovy 1931 došlo k vypuštění práva rodinného[136] (původně hlava 2–5 Osnovy 1931) a došlo by pak v jednotlivých dílech k velké disproporci. Z rodinného práva zůstaly zachovány toliko předpisy týkající se dětí v moci otcovské, poručenství a pak majetkové otázky manželské, včetně manželských smluv. Tyto předpisy však byly přesunuty do obligačního práva. Jestliže tedy jedním ze znaků rekodifikace bylo vyčlenění dědických smluv a manželských smluv z práva obligačního k právu dědickému (v prvém případě) a k právu rodinnému (ve druhém případě), tak ve finální podobě Osnovy 1937 došlo k tomu, že se manželské smlouvy opět vrátily do práva obligačního, tak, jako tomu bylo u ABGB. Naopak dědické smlouvy zůstaly v materii práva dědického.[137]

Zákon obsahoval celkem 1369 paragrafů, což je více než počet paragrafů u Osnovy 1931 (ta měla 1353). Tato okolnost zarazí zejména při vědomí, že z textu zákona došlo k vypuštění prakticky celého rodinného práva. Jistě, byla ustanovení nově přijatá, jako třeba úvodní obecná ustanovení, ale to by nestačilo.[138] Důvod je dán tím, že texty jednotlivých paragrafů byly nově koncipovány tak, aby každý paragraf měl jen jeden odstavec.[139] Opět z důvodu větší přehlednosti je vedeno číslování hlav od první po poslední bez ohledu na díly. Tedy nikoliv jako v ABGB, kde každý díl měl číslování hlav od počátku.

136 Tento krok byl, jak bylo výše naznačeno, politicky motivovaný, aby se zajistila snazší průchodnost zákona. V odborné obci však vyvolal vlnu velmi ostré kritiky. FERANCOVÁ, M. Unifikačné a kodifikačné snahy v oblasti súkromného (občianského) práva v ČSR. *Acta Universitatis Tyrnaviensis, Iuridica*, 2002/2003, s. 177.

137 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 242–243.

138 Vedle úvodních ustanovení bylo do Osnovy 1937 oproti osnově 1931 doplněna ještě ustanovení o cenných papírech na jméno (1284–1288) a pak ještě některé další paragrafy, vždy však jen několik (např. ustanovení o mimořádných testamentech při podnikových a živelních pohromách). Naopak vedle zmíněného rodinného práva nepřešly z Osnovy 1931 ještě předpisy o rejstříkovém právu zástavním a splátkovém trhu.

139 I zde je patrný jistý návrat k ABGB a původní Zeillerově metodě, kterou porušily až novely z let 1914–1916. Důvodem však byly námitky z mnoha stran, že text se tak stane přehlednějším. *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 243.

Vedle ustanovení zastaralých se zákonodárci snažili, aby oproti ABGB byla odstraněna ustanovení bez právního obsahu (např. § 15, 308 ABGB), vyřazena byla zejména častá výkladová ustanovení (např. § 675–678 ABGB nebo § 1166 ABGB). V souladu s moderními postupy (jako např. BGB) své doby se rovněž snažili odstranit i definice, *„…které náležejí do učebnice, ne však do zákona…“,*[140] byť ne zcela důsledně.[141] Zachována tak zůstala např. definice v úvodu 26. Hlavy (Darování) v § 786 Osnovy 1937, bez této definice by však bylo dost těžko možno dále institut regulovat.[142] Další úpravy byly pak i jazykového rázu, kdy byla snaha o sjednocení terminologie, resp. užívání stejných slov pro stejné instituty a naopak.

Odlišnost vůči ABGB byla dána i názvem, kdy z něj zmizel výraz „všeobecný“ – návrh zákona byl nazván jen „občanský zákoník“.[143]

II.2.2 Inspirační zdroje kodifikace

Celkový přehled inspiračních zdrojů v případě předpisů, dle důvodové zprávy, lze stručně shrnout do následujícího přehledu:[144]

- Ustanovení převzatá z různých původních předpisů:
  - rakouské předpisy (vyjma ABGB) - 38x
  - československé předpisy - 12x
  - převzaté platné uherské právo - 2x[145]
  - uherská osnova občanského zákona z r. 1913 - 7x

140 Zdůvodnění nepřevzetí § 696 ABGB. *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 297.

141 Ibid., s. 244–245.

142 Ibid., s. 381.

143 Původní text superevize ještě termín „všeobecný“ používal, k jeho upuštění však došlo pro jeho zastaralost, neboť *„slovo „všeobecný“ ztratilo naproti roku 1811 mnoho na svém významu. Vládní návrh vypouští přívlastek „všeobecný“ v přesvědčení, že ho není zapotřebí k vyjádření myšlenky, že nový zákon obsahuje právo pro všechny a pro celou oblast Československé republiky.“ Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 244.

144 HORÁK, O. Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. In: MELZER, F. a P. TÉGL (eds.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I – § 1–117 Obecná ustanovení.* 2013, s. XLII. K jednotlivým inspiracím konkrétněji pro věcná práva a obligace viz GÁBRIŠ,T., op. cit., s. 117–127. Sám Horák tento výčet označuje za reprezentativní, ale ne úplný.

145 Jako další inspirace obyčejovým právem se v literatuře uvádí zjednodušení dání věcí do zástavy znameními (OZ 1937 § 331). Srov. REBRO, K. Právo obyčajové vo vládnom návrhu občianskeho zákoníka. *Všehrd*, 1938, roč. 19, s. 162. Srov. http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_21.htm (za informaci děkuji O. Horákovi).

- Zahraniční právní předpisy:
  - BGB - 23x
  - švýcarský ZGB - 9x146
  - francouzský *Code civil* - 1x
  - polské právo -1x
- Vídeňský návrh úmluvy o mezinárodním právu soukromém – jako celek
  - judikatura - 6x
  - právní věda - 54x

Zejména v případě inspirací zahraniční právní úpravou je však třeba vzít tato čísla ve vztahu k Osnově 1937 spíše jako orientační, podrobnější práce s různými zápisy z porad ukazuje, že byly brány v potaz i jiné zdroje, ale ne vždy se výrazněji na znění textu Osnovy 1937 odrazily.

Přehled inspiračních zdrojů v případě rakouských a československých zákonů u Osnovy 1937 lze vysledovat z důvodové zprávy, resp. z tabulek, jež jsou její součástí.[147] Již bylo řečeno, že meziválečná kodifikace vycházela zejména z ABGB, jehož měla být de facto mírnou úpravou. Jako základ bylo využito ABGB ve znění válečných novel z let 1914–1916. Vedle toho však byly reflektovány i další rakouské předpisy[148] a samozřejmě i předpisy, které byly nově vydány v Československu – zde zejména tzv. rozlukový zákon (též manželská novela) z r. 1919.[149] Z výčtu je naopak patrné, že vliv práva platného na Slovensku a Podkarpatské Rusi byl malý a oficiálně avizované přizpůsobení se a sblížení obou práv se příliš nekonalo, byť některá ustanovení se do textu návrhu pak dostala v rámci legislativního procesu v letech 1937–1938. Mnohem více inspirace bylo naopak čerpáno z uherského návrhu občanského zákoníku z r. 1913.[150]

---

146 Např. Voslař uvádí ještě dalších osm inspirací zahraničními úpravami, zejména švýcarským ZGB. VOSLAŘ, J. Dědické právo v osnově občanského zákona. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1938, roč. 21, s. 347–370 (za informaci děkuji O. Horákovi).

147 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 418–431. Německé vydání Motivenbericht 1937 však tuto tabulku neobsahuje.

148 Např. zákon č. 76/1871 RGBl. o půjčkách mezi manželi (vliv na § 791, 835, 890, 1060, 1091, 1207 a částečně i § 722 Osnovy 1937).

149 Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., k tomu viz níže v souvislosti s právem rodinným.

150 Např. otázka sousedského práva nebo výměnku.

Ze zahraničních inspiračních zdrojů je patrné, že – vzdor častým politickým deklaracím – byl hlavním inspiračním zdrojem BGB. Hned za ním následoval, avšak se značným odstupem, ZGB. Naopak francouzské právo, přestože Francie byla v meziválečném období chápána jako náš nejvýznamnější spojenec a její vliv byl značný, se stalo vzorem jen v jednom případě. V případě polského práva pak nešlo o inspiraci v textu právní normy, ale toliko v terminologii - výraz „wspolnośc" byl použit pro název „vespolné právo zástavní" (§ 365 Osnovy 1937), neboť čeština neznala žádný termín pro simultánní právo zástavní.[151] U některých ustanovení byla čerpána inspirace z více právních řádů, např. obligatorní písemná forma smlouvy o důchod (§ 1089 Osnovy 1937) měla inspiraci v § 761 BGB, Art. 517 ZGB a Art. 1341, 1968 a 1973 Code Civil.[152]

Výše uvedený přehled však zahrnuje pouze ta ustanovení, jež byla převzata prakticky beze změn. Jiné zákoníky byly brány samozřejmě v potaz mnohem častěji a to jako pozitivní inspirace, ale i negativní. Tato inspirace se pak nemusela přímo odrazit na znění dotyčného paragrafu, jehož výsledné znění mohlo být odlišné, přičemž konečná podoba ustanovení mohla být i otázkou vývoje celého procesu přípravy zákona.[153] Vedle zmiňovaných předpisů zde však byly i jiné speciální předpisy, např. pro otázku postavení nemanželských dětí byly studovány předpisy skandinávské.[154] Stejně tak se však k rekodifikační komisi dostávaly i informace o dalších předpisech, či zkušenostech s právní úpravou, v otázce sňatků s cizinci pak byl komisi doručen text francouzských předpisů. O stejné otázce, spolu s problematikou zkušeností s uzavíráním civilních sňatků, dostala komise informaci od zastupitelského úřadu z Turecka.[155] Komisi byl dán k dispozici i text jugoslávského návrhu

151 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 288.

152 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 876.

153 To je velmi dobře vidět právě na Osnově 1924 a následných osnovách, kdy řada navržených změn inspirovaných zahraničím superrevizní komisí dále převzata nebyla.

154 KAFKA, B. A. *Právo rodinné: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 113–114.

155 Dopis Ministerstva zahraničních věcí republiky Československé ministerstvu spravedlnosti z 2. 12. 1926, kterým ho informuje o zprávě velvyslanectví v Turecku o uzavírání civilních sňatků. NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, karton 303, složka 1924–1926, desky 1926.

prof. Mauroviće (1934) a byl vznesen požadavek, zda by byl k dispozici i jeho německý překlad.[156]

II.3 Stručně k rekodifikaci obchodního práva

Podobně jako v občanském právu vyvstala po vzniku republiky potřeba nové jednotné kodifikace i v obchodním právu.[157] Nic na tom nemění fakt, že se obsah úpravy recipované v jednotlivých částech republiky po brzkém doplnění slovenského a karpatoruského práva o úpravu společností s ručením omezeným zásadně nelišil.[158] I zdánlivě drobné odlišnosti způsobovaly problémy. Navíc obchodní právo nepotřebovalo jen unifikaci, ale také modernizaci, protože hospodářské poměry byly rozhodně jiné než v letech 1863 a 1875,[159] z nichž pocházel základ rakouské a uherské úpravy obchodního styku a subjektů, které na něm participovaly.

V odborných kruzích rychle převládla myšlenka unifikovat obchodní právo porovnáním obou platných úprav, využitím vhodných řešení z obou zákoníků, a kde to bude žádoucí, jejich nahrazením modernějšími řešeními.[160]

156 To, že existoval, je patrné z přípisu na deskách, kde se hovoří o tom, že na jeho základě Mayr-Harting a Ernst Swoboda vypracovali jakýsi elaborát o této osnově. O tom, zda byl i publikován v nějakém časopise, však neměl autor přípisu informaci. Viz přípis ministerstva spravedlnosti z 6. 6. 1937, kterým je zaslán ministerstvu unifikací text jugoslávského občanského zákonku. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 155.

157 Nejdůležitější materiály, týkající se přípravy unifikace obchodního práva v první ČSR, jsou soustředěny ve dvou kartonech (č. 114 a 156) fondu Ministerstvo unifikací v Národním archívu v Praze.

158 *„Všeobecný obchodný zákoník nemecký bol nielen vzorom, ale zrovna predlohou obchodného zákona slovenského"*, takže *„velká časť predpisov tohoto zákona je iba prekladom korešpondujúcich ustanovení všeob. obch. zákoníka"*. FUNDÁREK, J. Unifikácia obchodného práva. In: BARINKA, C. (ed.). *Ku celoštátnemu unifikačnému kongresu právnikov v Bratislave 26. – 28. IX. 1937*. s. 9, [s.l.; s.a.].

159 Představovaly jej rakouský všeobecný obchodní zákoník ze 17. prosince 1862 č. 1/1863 ř. z. a uherský tzv. Apáthyho obchodní zákoník, publikovaný jako zák. čl. XXXVII/1875. S nimi byla spojena řada dalších předpisů.

160 V souladu s obecným míněním odborníků konstatoval tehdy odborový rada a pak i profesor vysoké školy obchodní dr. Gustav Švamberg, že *„jediná schůdná cesta při sjednocování obchodního práva československého tedy je, přezkoumati poctivě obě obchodní práva a uvažovati bedlivě, které z nich v jednotlivé otázce potřebám obchodnictva a všeho lidu československého lépe vyhovuje, a nevyhovuje-li již žádné z nich, neuzavírati se a nebáti se z jiných moderních a pokrokových obchodních práv převzíti příslušné ustanovení, po případě vytvořiti nové, našim zvláštním domácím obchodním poměrům vyhovující ustanovení";* ŠVAMBERG, G. *Sjednocení obchodního práva československého a nejdůležitější rozdíly platného obchodního práva slovenského od českého.* Praha: nákl. Spolku posluchačů Vysoké školy obchodní v Praze, 1921, s. 5. Autor zde využil své účasti při vyhodnocování ankety Ministerstva spravedlnosti (*Sjednocení, oprava a nová úprava obchodního práva československého*; in NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 114).

Ministerstvo spravedlnosti proto o problematice obchodního práva už v roce 1919 zorganizovalo rozsáhlou dotazníkovou akci („anketu"). Přestože orientace v labyrintu platných zákonů a prováděcích předpisů byla po vzniku republiky i pro odborníka někdy tvrdým oříškem k rozlousknutí, diskuse ukázala, že pravá chvíle pro kodifikaci obchodního práva ještě nenastala. Po skončení ankety tak mohl G. Švamberg[161] opakovat závěr jejích organizátorů, s nímž se ztotožnilo i vedení ministerstva, a konstatovat, že myšlenka sjednocení obchodního práva není nejen naléhavá,[162] ale ani zralá. I když důvodů bylo více, z našeho pohledu je podstatné, že jako nezralá se situace většině odborníků jevila zejména proto, že nejdříve bylo třeba najít konsensus o celkové koncepci úpravy soukromého práva, tedy rozhodnout, zda bude obligační právo upraveno jedním předpisem, nebo si v obchodním právu soukromém jeho část zachová svou samostatnost.[163]

Vyhodnocením sondáže ministerstva spravedlnosti práce na několik let ustaly. Jejich novou fázi v roce 1926 odstartoval úmysl ministerstva financí samostatně upravit akciové právo. Ministerstvo unifikací tuto iniciativu sice odmítlo, ale navrhlo zahájit práce na celém obchodním zákoníku, protože se domnívalo, že už může probíhat souběžně s přípravou občanského zákoníku.[164] Ministerské aktivity reflektovala i odborná veřejnost a tisk.[165]

Přípravy zákoníku se znovu chopilo ministerstvo spravedlnosti za součinnosti ministerstva unifikací. Začalo podobně jako v roce 1919: ministr začátkem roku 1927 uložil odborovému radovi ministerstva dr. Josefu

---

161 *Sjednocení, oprava a nová úprava obchodního práva československého*; in NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 114; též ŠVAMBERG, G. *Sjednocení obchodního práva československého a nejdůležitější rozdíly platného obchodního práva slovenského od českého.* Praha: nákl. Spolku posluchačů Vysoké školy obchodní v Praze, 1921, s. 6.

162 Jako neaktuální se tento úkol jevil proto, že obě recipované úpravy obchodního práva, přes všechny možné výtky vůči nim, nesporně patřily k tomu lepšímu a životaschopnějšímu, co se z monarchistické právní úpravy do republiky přebíralo. Podle autorů zprávy pro ně hovořily *„poměrné mládí, zdařilost, jasná výstavba a precisní řeč"*.

163 Anketa obsahovala i konkrétnější otázky dotýkající se obsahu jednotlivých obchodněprávních institutů, mimo jiné samozřejmě také klíčových pojmů obchod, resp. dobovou terminologií *„koupě"*, a obchodník (*„kupec"*). Převážná většina respondentů se přitom zasazovala za nové vymezení pojmu obchod. Ovšem v tom, jaká změna je žádoucí, se rozcházeli. Ti, kteří změny nepožadovali, se zejména obávali navození právní nejistoty.

164 Korespondence in NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 114.

165 Například článek Unifikace obchodního práva, *Reforma*, 8. září 1926 nebo O součinnosti praktických kruhů při pracích na novelizaci a unifikaci obchodního práva, *Národní listy* z 26. dubna 1927; in NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 114.

Smitkovi a přednostovi obchodně-legislativního oddělení ministerstva dr. Václavu Kozlovi úkol vypracovat část dotazníku, dotýkající se pojmu kupce a souvisících otázek. Krátce na to dr. V. Kozel zpracoval i druhou část, pojednávající o obchodech.[166] Anketa z roku 1927 své adresáty však zřejmě nenašla.

Ledy se hnuly až v roce 1929, kdy ministerstvo spravedlnosti rozeslalo zainteresovaným institucím upravenou a doplněnou verzi první části dotazníku z roku 1927.[167] Měly po ní následovat ještě tři další: o obchodech, o obchodních společnostech a o akciové společnosti. V roce 1930 se podařilo dokončit a rozeslat druhou a na konci roku 1931 třetí část.[168] Poslední část už přední odborníci ani právníci z praxe nedostali. V roce 1930 vznikl také referentský návrh I. hlavy budoucího zákoníku o 66 paragrafech.[169]

Mezitím v listopadu 1929 ministerstvo spravedlnosti konstituovalo vědeckou komisi na čele s Karlem Hermannem-Otavským. Jejími členy byli Otto Peterka a Arnošt Wenig a za ministerstvo spravedlnosti se porad zúčastňoval referent vrchní odborový rada Josef Smitek.[170] Úkolem komise bylo s využitím výsledků ministerského průzkumu posoudit a upravit referentský návrh zákona do podoby, kterou by ministerstvo posunulo k dalšímu posouzení.

166 *Osnova obchodního zákona. Kniha první: Obchodnictvo. Kniha druhá: Spoločnosti.* Praha: nákladem min. sprav., 1937, s. 4.

167 Líčení této fáze přípravy se poněkud liší od popisu ve svým způsobem autentické předmluvě k publikovaným částem osnovy obchodního zákona. V ní autoři píší o rozeslání dotazníků z roku 1927, ale v Národním archívu uložené verze dotazníku z roku 1927 a 1929 se však částečně liší.

168 Texty všech dotazníků in NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 114.

169 Referentský návrh první hlavy obchodního zákona; in NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 114.

170 K poradám byli zváni též reprezentanti obchodních a živnostenských komor Rudolf Buchtela, dr. Václav Kozel a zástupci zainteresovaných ministerstev. Po rezignaci K. Hermanna-Otavského jmenoval ministr spravedlnosti Ivan Dérer koncem roku 1937 novým předsedou komise J. Smitka. Na jím uvolněné místo nastoupil v prosinci 1937 jako nový člen advokát a pražský soukromý docent Jan Fröhlich. Námět ministerstva unifikací z konce roku 1929, aby byli do komise kooptováni brněnský profesor Rudolf Dominik a bratislavský Karel Kizlink, se v roce 1930 realizoval jejich jmenováním dopisujícími členy. K tomu korespondence z konce roku 1929 in NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 114; *Osnova obchodního zákona. Kniha první: Obchodnictvo. Kniha druhá: Spoločnosti.* Praha: nákladem min. sprav., 1937, s. 5.

Vědecká komise se sešla na první „předporadě" 11. února 1930. Předseda i přes počáteční nesouhlas ministerských úředníků prosadil procedurální postup, podle nějž referentský návrh nejdříve posuzovali univerzitní profesoři, a teprve pak se s jejich podněty projednával v komisi. Účastníci porady konstatovali, že by bylo ideální, kdyby zákoník vstoupil v platnost zároveň s občanským, ale usuzovali, že to asi nebude možné. Při jednání se dostali i k obsahovým otázkám.[171]

V průběhu let 1930 až 1937 se komise sešla na necelých dvou stovkách zasedání.[172] Postupně projednávala otázky z dotazníků a probírala a upravovala jednotlivé části referentského návrhu zákonného textu a důvodové zprávy. Do jara 1937 dokončila projednávání prvních osmi hlav první knihy. Zároveň vypracovala a zdůvodnila ustanovení určená pro uvozovací zákon.

Prakticky ve stejné době jako pražská vědecká komise začala materii z ministerských dotazníků projednávat početnější samostatná slovenská komise pro obor soukromého práva, ustavená z iniciativy ministerstva unifikací a pracující v Bratislavě.[173]

Podle referentského návrhu se obsah zákoníku měl dělit do tří knih. Do první chtěl referent včlenit úpravu *„zařízení, která jsou vlastní obchodnímu stavu"*, tj. ustanovení o firmách, obchodních knihách, obchodním rejstříku apod. Navázat měla kniha o *„jakémsi osobním obchodním právu"*, tj. o obchodnících, obchodních společnostech a obchodním personálu. Pro třetí knihu zůstalo *„jakési věcné právo obchodní"*, tedy především ustanovení o obchodech, případně i o pojišťovací smlouvě. Z diskuse o systematice vyplynulo, že by se nejdříve mělo vyložit, kdo je kupec, a teprve pak pojednat o tom, co má mít (firmu, obchodní knihy…). Komise se v této fázi přiklonila k názoru úředníka ministerstva unifikací a brněnského profesora F. Roučka, že do zákona patří akciové společnosti, protože se vyvinuly v obchodní sféře a většinou se věnují obchodům, ale ne družstva, u nichž dominuje svépomocný prvek.

171 Úřední záznam zástupce ministerstva unifikací, který se zúčastnil jednání komise. Podpis na dokumentu je sice nečitelný, ale s velkou pravděpodobností jím byl ministerský rada dr. Schrotz; in NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 114.

172 NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 114 a 159.

173 Podle stavu z roku 1934 měla slovenská komise pro obor soukromého práva 26 členů. Od počátku jí předsedal prezident soudní tabule v Bratislavě a soukromý docent bratislavské právnické fakulty Vladimír Fajnor. Ke složení a činnosti NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 114.

Zákon měl upravit i společnosti s ručením omezeným, nikoliv však pojišťovací smlouvu nebo obchodní pomocníky. Ty zejména proto, že již delší dobu se připravoval zákon o soukromých úřednících (později přijat pod č. 154/1934 Sb.), který se měl vztahovat i na obchodní pomocníky. Poslední z obecných otázek se týkala nabytí účinnosti zákona. Členové komise se nesnažili určit žádný konkrétní termín, ale shodli se, že by *vacatio legis* mělo být dostatečně dlouhé, zvláště pokud zároveň vstoupí v platnost více judiciálních zákonů.

V roce 1937 po více než sedmi letech trpělivé práce ministerstvo spravedlnosti – poněkud netrpělivě – rozeslalo zainteresovaným orgánům rozpracované texty s průvodním dopisem, nadneseně a zavádějícím způsobem nadepsaným *„Osnova obchodního zákoníku"*.[174] Materiál obsahoval výsledek práce vědecké komise, doplněný referentovými texty, které komise ani nestačila projednat, tedy projednaný a upravený návrh první knihy (Obchodnictvo) a neprojednaný referentský návrh druhé knihy (Společnosti), sestávající z tří hlav (O veřejné obchodní společnosti, O komanditní společnosti a O tiché společnosti), obojí doplněné důvodovou zprávou. V návrhu tedy absentovala zcela nepřipravená úprava obchodů, která nejúžeji navazovala na připravovanou unifikaci a kodifikaci občanského práva, a chyběl také potřebný uvozovací zákon. Materiál neobsahoval ani úpravu kapitálových společností, tedy akciového práva a společností s ručením omezeným, a družstevního práva. V předmluvě tištěné verze[175] se výslovně uvádělo, že ministerstvo osnovu doplní uvozovacím zákonem a ustanoveními o obchodech. Úprava kapitálových společností, podle původních představ patřící do zákoníku a družstevního práva, měla být vyhrazena zvláštním zákonům.

Tvůrci osnovy chtěli opustit smíšený systém, na základě nějž se v obchodním zákoníku z roku 1862 obchodní právo vymezovalo pojmy kupce i obchodu. Nahradit jej měl staronový systém subjektivní, který vlastně stál už u samotného zrodu obchodního práva, chápaného původně jako právo určité společenské vrstvy. Podle něj měla být pro zařazení do obchodního práva

174 *„Osnova obchodního zákoníku"*, dopis ministerstva spravedlnosti z 30. srpna 1937; in NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 114.

175 *Osnova obchodního zákona. Kniha první: Obchodnictvo. Kniha druhá: Spoločnosti.* Praha: nákladem min. sprav., 1937.

rozhodná určitá kvalita subjektu. V praktickém důsledku to především znamenalo, že pod režim obchodního zákoníku neměla být nadále začleněna jednání, jejichž stranou nebyl kupec (nově označený jako *„obchodník“*[176]).

Oproti platné úpravě tvůrci osnovy chtěli charakteristiku obchodníka (kupce) uvést do souladu s vžitou praxí, podle níž jím byl jen ten, kdo obchodoval *„ve vlastním jménu“*. Pojem *„obchod“* měla nahradit *„obchodní živnost“*, charakterizovaná výčtem činností, které se za ni považují. Rozsah obchodních živností se ve srovnání s dřívějším výčtem obchodů poměrně výrazně rozšiřoval (§ 2). Navíc měla vzniknout nová kategorie formálních (*„formelních“*) obchodníků. Od zápisu do *„firemního rejstříku“*[177] se obchodní živností totiž měl stát *„každý jiný výdělečný podnik, jestliže svou povahou a objemem vyžaduje provozování po kupecku zařízeného“* (§ 4). Výslovně se při tom uvádělo, že jde i o výdělečné nakládání s nemovitostmi a o prvovýrobu (v zásadě mimo zemědělskou a lesní výrobu). S ohledem na nový dvojí způsob vymezení obchodníka bylo možné rozlišit obchodníka pro obsah podnikání (podle § 2) a pro formu podnikání (podle § 4). Žena se mohla stát obchodníkem i bez manželova přivolení a ustanovení o obchodnících měla platit i pro stát, pokud by provozoval obchodní živnost. Zachováno mělo zůstat rozlišování obchodníků plnoprávných a neplnoprávných.

Nová úprava firemního rejstříku měla důsledněji vyjádřit zásadu publicity rejstříkových zápisů, kterou v předchozím vývoji do obecné podoby zformovala praxe (ze zákona se vztahovala jen na změnu a zánik právních poměrů). K rejstříkovým zápisům se měla vázat i zásada dobré víry. Při řešení rozporu mezi ohlašovacím principem, převážně uplatňovaným v rejstříkovém právu, a snahou o rejstříkový pořádek, zvolili tvůrci osnovy kompromisní cestu. Zájem na rejstříkovém pořádku se prosadil ve vztahu ke změnám a zániku již zapsaných skutečností, ale i tam mělo dojít k úřednímu zásahu jen ve zcela nutných a nepochybných případech.

176 Při volbě tohoto termínu komise vycházela z úvahy, že v porovnání se zákonným vymezením se označení kupec v obecné mluvě používalo ve velmi úzkém významu. Již dříve tak nebylo adekvátní a nové – ještě širší – pojetí obchodníka by tuto disproporci dále prohloubilo.

177 Při nahrazení obchodního rejstříku firemním si autoři návrhu byli vědomi, že nový název může svádět k domněnce, že se do něj nezapisují obchodníci, ale firmy. Ovšem původní název zase vzbuzoval dojem, že se zapisují všichni obchodníci.

Jako naprostou novinku pro oblast práva platného v českých zemích chtěl zákonodárce upravit převzetí obchodního závodu, v duchu tehdy platného práva posuzované podle ustanovení občanského zákoníku (§ 1409).[178] Šlo o situace, kdy se závod převáděl mezi živými formou singulární sukcese, kdy šlo o universální nastoupení do práv zůstavitele nebo kdy do obchodníkova závodu někdo přistoupil jako společník, takže vznikala obchodní společnost. Oddělení této problematiky od úpravy firemního práva odůvodňovalo především to, že firma s přechodem obchodního závodu přecházet nemusí a velmi často také nepřechází.

K jednání o obchodech, které mají nejužší vazbu na občanský zákoník, tedy obchodněprávní unifikační komise nedospěla. I tak je však zřejmé, že úsilí o sjednocení a reformu obchodního práva navazovalo na kodifikační práce na občanském zákoníku. Zřejmě i za rozhodnutím publikovat pouhé torzo obchodněprávní kodifikace můžeme hledat zveřejnění osnovy občanského zákoníku (a konání unifikačního sjezdu).

178 Ve sféře platnosti bývalého uherského práva samostatně upravoval převzetí obchodního závodu zák. čl. LVII/1908.

III ZVLÁŠTNÍ ČÁST

Rozsah publikace a ani kapacity autorského kolektivu neumožňují, aby v celé obšírnosti byl popsán vývoj jednotlivých právních odvětví v jednotlivých návrzích občanského zákoníku za první republiky. Z toho důvodu se pouze stručně pokusí nastínit nejtypičtější či nejvýraznější změny. Vedle toho pak na několika vybraných příkladech ukáže, jak složitým procesem procházely rekodifikační práce. Hojné archivní materiály umožňují totiž sledovat nejen úvahy autorů, jež směřovaly ke kýžené podobě ustanovení, ale i názory, které byly zamítnuty. Otevírá se tak možnost sledovat úvahy autorů zákona i politiků, kteří o jeho podobě v konečné instanci rozhodovali. Jejich názory, postoje či argumentace mohou být velmi inspirativní i v dnešní době.

III.1 Rodinné právo

III.1.1 Stručná charakteristika

Dogmaticky vzato není potřeba se nikterak rodinným právem v souvislosti s Osnovou 1937 zajímat, neboť právě tato oblast práva byla z konečné podoby textu návrhu zákona vyloučena. Důvod, proč je zde přesto rodinné právo zmiňováno, je ten, že některé prvorepublikové kontroverze rezonovaly ještě v době nedávné, když byl projednáván občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Ne náhodou rodinné právo vyvolávalo takové vášně, neboť právě tato oblast, spolu s navazující oblastí práva dědického, byly v rakouském a uherském právu nejvíce rozdílné. Nešlo toliko o otázku uzavírání sňatků, ale zejména i o otázku vztahů v rodině, a to zejména vztahů majetkových. Jak již bylo zmíněno, šlo o otázku politicky velmi ožehavou, avšak rozdílnost právní úpravy měla i své praktické důsledky. Jak již bylo zmíněno, některé otázky v Osnově 1937 zůstaly upraveny – např. právě otázka majetková. Ovšem skutečnost, že se poslanci a senátoři nakonec rozhodli přijmout za své princip koakvizice, vedl k zásadní změně § 1062–1066 Osnovy 1937.[179]

179 GÁBRIŠ, T, ŠORL, R., op. cit., s. 184 an. K otázce koakvizice podrobněji např. publikace M. Laclavíkové – viz seznam literatury.

Ostatně i mnohem menší a zdánlivě bezpečné zásahy mohou mít vážnější následky. V souvislosti s rodinným právem se právě projevila skutečnost, že sice definice náleží zejména do učebnic, avšak i v zákoně mají svou roli. Definice manželství byla upravena v ustanovení § 44 ABGB,[180] přičemž šlo o tzv. Wolfovu definici. Definice byla již v textu subkomitétu vynechána jako nadbytečná s tím, že práva a povinnosti plynoucí z manželství byla upravena dále (po vzoru § 90 ABGB, jehož obdoba v osnově 1924 byla rozšířena). Tuto podobu úpravy převzala i superrevize, na niž však, z pera Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy přišla následující kritika: *„Elaborát, povoluje emancipačním snahám, odstranil… zmíněnou definici manželství zřejmě hlavně proto, že se v ní mluví o závazku plození dětí…Omeziv se jen na stanovení nejnutnějších povinností…vsunuje v tento okruh i povinnost soulože. Praví totiž v § 48: Oba manželé jsou především stejně zavázáni konati manželskou povinnost…"*[181] Toto v mysli úředníků ministerstva navodilo otázku, proč je v zákoně povinnost konat soulož, ale je upuštěno od vyslovení povinnosti plodit děti. Zde je třeba si uvědomit, že případné odpírání povinnosti soulože mohlo mít ten následek, že manžel, jemuž je odpíráno, měl výhodnější postavení v otázce určení viny při rozvodu a rozluce.[182]

III.1.2 Civilní nebo církevní sňatek

Problematika uzavírání sňatku byla právě onou otázkou, která vzbuzovala nejvíce emocí zejména ze strany křesťansky orientovaných stran a jejich politiků a lze říci, že zcela lhostejno zda českých, německých či slovenských. Neméně podobné vášně vyvolala tato otázka i právě při přípravě OZ 2012, kdy jeho autoři počítali s obligatorním civilním sňatkem.[183] Narazili zde u části odborné veřejnosti, zejména však u veřejnosti laické. Zde se právě projevuje, jaké důsledky může mít nedostatečné povědomí o dějinách.

180 § 44 ABGB: *„…V manželské smlouvě dvě osoby různého pohlaví projevují podle zákona svoji vůli, že budou žíti v nerozlučném společenství, děti plodíti, je vychovávati a poskytovati si vzájemnou pomoc."*

181 Vyjádření Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy ze dne 13. 2. 1933 (č. 22570/1932), s. 10. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 156.

182 Ibid., s. 11.

183 Důvodová zpráva k § 657: *„Ačkoli věcný záměr občanského zákoníku schválený vládou (usnesení č. 345 z 18. dubna 2001) předpokládal napříště jen úpravu občanského sňatku s tím, že jen občanský sňatek má mít statusové i jiné právní následky v rovině soukromoprávní i veřejnoprávní, v samém závěru příprav návrhu nového civilního kodexu bylo politicky rozhodnuto, že vhodnější je řešení, které občanským sňatkům postaví na roveň některé sňatky církevní…"* Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., konsolidovaná verze, s. 160. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf

Z pohledu laické veřejnosti, ale i značné části odborné právnické veřejnosti, lze otázku uzavírání sňatků shrnout následovně: rakouská monarchie pro svou provázanost s církví trvala na obligatorním sňatku církevním, demokratická první republika dala možnost volby mezi civilním a církevním, avšak komunistický režim zavedl výhradně obligatorní sňatek civilní. V tomto duchu je často chápán návrat k volbě mezi civilním či církevním sňatkem, která byla zavedena r. 1992,[184] jako jeden z výdobytků sametové revoluce a nelze si nevšimnout jisté podobnosti s úpravou prvorepublikovou, jež byla v dané době často chápána jako vzor.[185]

Jistě, byl to až zákon o rodině z r. 1949, který na celém území Československa obligatorní civilní sňatek prosadil, avšak situace v první republice byla mnohem složitější. V r. 1918 jej již dávno znalo právo uherské, díky zákonnému článku XXXI/1894, který obligatorním civilním sňatkem nahradil dosavadních 13 forem církevních manželství a jedno pro případ, že bylo manželství uzavíráno mezi osobami různého vyznání. Ostatně i BGB, hlavní zahraniční inspirační zdroj meziválečných osnov, počítal s obligatorním uzavřením manželství civilní formou.

Bližší pohled do materiálů archivních, ale konec konců i do textů publikovaných ukazuje, že i členové subkomitétu již počátkem dvacátých let byli pro, aby byl sňatek v obligatorní civilní formě, vědomi si však politického rozměru, ponechali úpravu zavedenou zákonem č. 320/1919 Sb. z. a n. Jak říká důvodová zpráva subkomitétu prof. Kafky: *„…byla by většina komise rozhodla pro toto řešení, ježto pokládá obligatorní sňatek civilní za jedině plně vyhovující modernímu pojetí státního právního řádu. Ježto však celá otázka, jak plyne z dějin*

184 Zákon č. 234/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Zákon nabyl účinnosti 1. 7. 1992. O inspiraci rozlukovým zákonem viz např. HRDINA, I. A., Církevní sňatek po novele zákona o rodině. *Právník,* 1999, č. 3, s. 261. Že jeho názor je oprávněný ostatně dokládají i stenoprotokoly z 22. schůze Federálního shromáždění ČSFR z 28. 4. 1992, kde poslanec Hamerlik promluvil takto: *„Predložený návrh sa týka prvej hlavy časti zákona, týka sa len vzniku manželstva. Účelom predloženej novely zákona je zrovnoprávnenie cirkevného svadobného obradu s občianskym obradom, teda aby bolo právoplatné aj cirkevnou formou uzatvorené manželstvo. Tým by sme sa vrátili k stavu, ktorý bol v našich krajinách nielen v danej minulosti, ale aj za prvej republiky, keď bol vzťah cirkevného a občianskeho sobáša upravený § 12 zákona číslo 320/1919 Zb., z ktorého odcitujem príslušnú čas…"*
Viz Stenoprotokoly z 22. schůze Federálního shromáždění ČSFR ze dne 28. 4. 1992 dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/022schuz/s022116.htm

185 Nejznámější inspirací první republikou je patrně návrat senátu do našeho právního řádu, který od samého počátku budil rovněž značné vášně stran své potřebnosti.

vzniku uvedeného zákona, jest převážně politického rázu, usneseno, neodchylovati se od směrnic v zákoně vytyčených."[186] Již výše bylo řečeno, že právě prof. Kafka zprostředkovával a respektoval i aspekt politický. Uvedená věta důvodové zprávy poněkud uhlazeně sděluje realitu, jež zazněla i při poradách subkomitétu – sám rozlukový zákon byl již takovým kompromisem vzniklým z politických bojů,[187] že bude lépe text jeho ustanovení neměnit, neboť by jistě následoval další politický boj a výsledná podoba ustanovení by pak mohla být ještě horší.[188]

S ohledem na toto se pak jeví poněkud zvláštní, že se superrevizní komise přesto odhodlala a ve svém návrhu Osnovy 1931 zavedla obligatorní civilní sňatek. Řídila se tak nikoliv textem, nýbrž úvahami členů subkomitétu.[189] Odůvodněním však superrevizi byla právě ona skutečnost, že řešení přijaté subkomitétem bylo řešení svou povahou politické, proto *„považovala komise za svou povinnost navrhnout řešení, je je po jejím názoru je lepší a vyhovuje povaze právního řádu státního.*"[190] Za předobraz jim přitom posloužil tisk 298/1919, což byl první návrh znění zákona č. 320/1919 Sb. z. a n. a v nějž právní výbor Národního shromáždění předpokládal právě civilní sňatek jako obligatorní. Byť sama komise deklarovala, že cílem není omezit náboženské cítění, sama si však byla vědoma možných politických těžkostí a tak pro jistotu připravila i variantu, kdy by byl zachován stav dle manželské novely 320/1919 Sb. z. a n.[191] Vedle toho se zde však vyskytl i názor opačný z úst prof. Weiße,

186 KAFKA, B. A. *Právo rodinné: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 75.

187 Tyto boje se pak nevedly toliko na půdě příslušných zákonodárných orgánů, ale i po celé zemi mezi obyvatelstvem. O tom viz PEROUTKA, F. *Budování státu. 1–2, 1918–1919*. 4. vyd. 2003, (reprint 3. vyd. nakl. Lidové noviny, 1991). Praha: Academia, 2003, s. 404–405.

188 Viz zápisy ze subkomitétu pro rodinné právo NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, karton 303, složka 1924–1926, např. zápis ze schůze 11. 12. 1920 (s. 2), ale i jinde, prakticky kdykoliv na tuto otázku přišla řeč.

189 V úvodní poznámce u důvodové zprávy v českém vydání textu subkomitétu je zmiňováno, že komise musela přejít mnohé reformní návrhy, které sice uznávala, avšak se již vzdalovaly revizní povaze rekodifikace. Ale předpokládá, že právě superrevize, která bude kompletovat celý text, tyto reformní návrhy může vzít v potaz. KAFKA, B. A. *Právo rodinné: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 59.

190 *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II., Důvodová zpráva.* V Praze: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, s. 36. Dostupné také z: https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/11516

191 Mělo se týkat § 45, 46, 47 a 56 Osnovy 1931, viz Ibid..

který požadoval zachování možnosti volby. Nikoliv však prioritně z důvodů náboženských. Jako první důvod uváděl liberalismus *„vonach niemand ohne unterläßlichen Grund zu einer bestimmten Handlungswiese gezwungen werden soll."*[192] Avšak další argumenty byly spíše praktického rázu a vycházely z problematiky nikoliv náboženské, ale národnostní. Kladl si otázku, kdo bude oddávat, neboť úředním jazykem byl jazyk československý. Civilní úředníci byli vázáni jazykovým zákonem. Pokud by měl oddávat starosta, ne vždy – zejména v německy či maďarsky mluvícím pohraničí – by řeč ovládal. Pokud by příslušným orgánem bylo okresní hejtmanství, pak by sice jazykově problém nebyl, avšak na Slovensku a Podkarpatské Rusi by svatebčané měli na úřad často velmi dlouhou cestu. Naopak jazykové právo v otázce náboženských záležitostí – což byl i církevní sňatek – občanům zaručovalo užívání jimi zvoleného jazyka. Nebyl tedy problém s církevním sňatkem v němčině, maďarštině, ale třeba i v latině.[193] Důvody, proč jazyková otázka vyvstala až v rámci superrevize a dříve se nijak výrazněji neobjevovala, je možno hledat právě v prováděcích předpisech k jazykovému zákonu, o nichž již byla řeč výše v souvislosti s přednáškou prof. Mayr-Hartinga ve Vídni.

Jak již bylo výše řečeno, politická neprůchodnost návrhu právní úpravy manželského práva jako taková vedla k zakonzervování stavu právní úpravy dualistické (ABGB – uherské právo), pozměněné manželským zákonem č. 320/1919 Sb. z.a n. Tento stav byl změněn až r. 1949 s novým zákonem o právu rodinném, který však již byl značně ovlivněn sovětským právem. Lze říci, že v rámci rekodifikačních prací na poč. 21. stol. se situace meziválečná opakovala, neboť prof. Eliáš byl za návrh znovu zavést obligatorní civilní sňatek značně kritizován zejména laickou veřejností právě s poukazem na znovuzavádění komunistických reliktů. Pro politický nátlak tedy i v OZ 2012 je nakonec zakotvena forma uzavření manželství buď civilní, nebo církevní formou.[194]

192 WEIß, E. Die geistigen Grunglagen und der äußere Hergang bei der Enstehung des Entwurfes. In: *Die Reform des bürgerlichen Gesetzbuchs, Fünf Vorträge, gehalten im Frühjahr 1937 in der Deutschen jur. Gesellschaft in Prag.* Reichenberg, 1937, s. 11f.

193 SCHUBERT, W., 1995, op. cit., s. 287.

194 Je snad ironií osudu, že problematika církevním sňatku je upravena v § 666 OZ 2012.

III.2 Věcná práva

III.2.1 Stručná charakteristika

Přestože věcná práva lze chápat jako oblast poměrně rigidní, která nemusí reagovat na změny společenských vztahů až tak prudce, jako např. právo obligační, i zde v rámci kodifikačních snah nastala řada zásadních změn.[195] V případě věcných práv svou bezesporu zásadní roli sehrála již skutečnost, že byl do čela příslušného subkomitétu postaven M. Stieber, který, ač sám byl spíše odpůrcem kodifikací jako takových, se do práce vložil vskutku se značnou vervou. Právě tento subkomitét si směrnici hovořící o odstranění zastaralých ustanovení vyložil velmi extenzivně a zásahy, které provedl proti textu ABGB, byly značné. A také vyvolaly velkou vlnu kritiky, a ro zejména pro pojetí věcných práv k věci cizí, čemuž bude věnována zvláštní pozornost níže.

I v oblasti věcných práv se pochopitelně projevila snaha zákonodárců, aby zákon byl oproštěn od definicí. V případě definice věci jako takové jde však jen pokračování sporů, jež byly vedeny od dob F. von Zeillera. Ten v ABGB pojímal věc poměrně velmi široce a v zásadě bylo možno pod pojem věc zahrnout jak věci hmotné, tak ale i nehmotné. V následné právní vědě však v tomto ohledu nastala změna, za níž do značné míry stál významný rakouský (český) civilista Antonín rytíř Randa.[196] Pod jeho vlivem se ustálil výklad, že ABGB chápe jako věci v právním slova smyslu toliko věci hmotné. V tomto duchu přistoupila k úpravě otázky pojmu věci i Osnova 1924, která definici věci jako takové zcela vypustila a v § 327 Osnovy 1924, ekvivalentu § 353 ABGB, zaznělo: *„Ve vlastnictví mohou být jen věci hmotné, movité a nemovité.“*[197] Jiná situace však již byla v Osnově 1931, která znovu do svého textu vrátila definici věci (§ 229 Osnovy 1931), podobně jako v ABGB, nadále však její text umožňoval, aby předmětem vlastnictví byla jen věc hmotná.[198] Tento protimluv se změnil až v Osnově 1937, kde

195 Srovnej GÁBRIŠ, T., op. cit., s. 127, 128.

196 K tomu viz RANDA, Antonín. *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém: Právo vlastnické v pořádku systematickém*. Redigoval Spáčil Jiří. Praha: ASPI, 2008.

197 K čemuž důvodová zpráva uváděla: *„Podle dnešní nauky není možné vlastnictví k věcem nehmotným, které dřívější právo připouštělo.“* STIEBER, M. *Věcné právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákonníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1923, s. 79.

198 Viz § 278 Osnovy 1931, text totožný s § 327 Osnovy 1924.

§ 80 definoval věc stejně jako § 229 Osnovy 1931 – tedy vše, co je odlišné od lidí a slouží k jejich potřebě – a zároveň již ale nepřevzal omezení, že lze vlastnit toliko věci hmotné. Naopak, ani v jedné z osnov se neprojevilo to, co požadoval dr. Vojtěch Kasanda[199] již v subkomitétu pro věcná práva, a to aby byla rozdělena *„po vzoru moderních zákoníků"* právní úprava vlastnického práva pro věci movité a nemovité.[200]

Podobně došlo i ke změně koncepce držby, patrně pod vlivem nauky J. von Iheringa.[201] Tato změna, která nemá ve středoevropském prostoru obdoby, se opět – bohužel – odrazila do OZ 2012.[202] Cílem snah, které se ještě neprojevily v subkomitétu věcného práva, bylo sjednocení držby a nahrazení dosavadního dělení „držby věci" a „držby práva" jednotnou „držbou práva". Dle ustanovení § 244 osnovy 1931 platilo: *„Držitel jest, kdo vykonává právo pro sebe."* Přestože citované ustanovení bylo vypuštěno, jak z § 100, tak i § 101 jasně vyplynulo, že Osnova 1937 stojí na „jednotné koncepci držby", a to i přes to, že tato Krčmářem prosazovaná pozice byla již ve své době vystavena značné kritice, včetně kritiky ze strany jeho kolegů (např. B. Andres). Na druhou stranu tím, že Osnova 1937 znovu umožnila vlastnit i věci nehmotné, tak termín „držba vlastnického práva" poněkud ztratil smysl.[203] V diskusích ústavněprávního podvýboru v r. 1938 došlo vlivem připomínek kritiků k tomu, že u § 114 a 119 bylo k držbě vlastnického práva doplněno „držba věci," což se projevilo v Osnově 1946.[204] Citovaná koncepce držby podle Osnovy 1937 byla převzata do OZ 2012.

---

199 Dr. Vojtěch Kasanda (1850 Praha–1922 Praha) byl jedním z nejvýznamějších advokátů v Praze. V letech 1919–1922 byl starostou Jendoty českých právníků, přičemž byl prvním starostou, který nebyl profesorem na univerzitě. V subkomitétu působil jako koreferent pro věcná práva, nicméně v průběhu prací byla z důvodu nemoci jeho účast na jednáních omezena a následně ukončena jeho smrtí.

200 STIEBER, M. *Věcné právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1923, s. 79.

201 Von IHERING, R. *Beiträge zur Lehre vom Besitz*. Jena: Mauke's Verlag, 1868.

202 HORÁK, O. a P. DOSTALÍK. Věc v právním smyslu v novém občanském zákoníku z právněhistorické perspektivy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, č. 1, s. 16.

203 Dle Osnovy 1931 bylo možno vlastnit jen věci hmotné – proto dávalo i smysl držet vlastnické právo a pak držet práva jiná. HORÁK, O. a P. DOSTALÍK. Věc v právním smyslu v novém občanském zákoníku z právněhistorické perspektivy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, č. 1, s. 16.

204 LUBY, Š. Československý občianský zákonník a slovenské súkromné právo. *Právny obzor*, 1947, č. 2–3, s. 59–60.

Za zmínku stojí ještě problematika vlastnických žalob. Z hlediska ochrany vlastnického práva je možno říci, že byla v zásadě převzata základní římská trojice žalob – reivindikace, negatoria a petitorní (publiciánská) žaloba tak, jak tyto žaloby mělo zakotveno ABGB. Zajímavé však bylo rozšíření poslední z citovaných žalob. Toto rozšíření bylo zakotveno v ustanovení § 155[205] Osnovy 1937,[206] které je jedním z příkladů vlivu judikatury, ale i právní vědy, na text Osnovy.[207] Podstata tohoto ustanovení reagovala jednak na citované rozhodnutí soudu, jednak na polemiku, kterou toto rozhodnutí vyvolalo mezi stoupencem normativní školy Weyrem a profesorem římského práva Boháčkem, jejichž protichůdné názory byly dány právě jejich rozdílným profesním zaměřením.[208]

Zatímco ABGB respektovalo římskoprávní doktrínu, že u obligačních vztahů je odpovědnost pouze *inter partes*, prof. Weyr, který zpochybňoval rozdíl věcných a obligačních práv, tvrdil, že i detentor (typicky např. pachtýř) by měl být oprávněn použít věcně-právní žalobu, neboť on je v konečném důsledku třetími osobami rušen.[209] Je dost možné, že v konečné podobě Osnovy 1937 se toto ustanovení objevilo díky prof. Sedláčkovi, který příslušeje k brněnské fakultě se rovněž hlásil k normativní škole. Na tomto ustanovení je zajímavá především skutečnost, že bylo převzato nejen OZ 2012 (§ 1044), ale bylo dokonce převzato i zákoníky z dob komunistické éry (§ 152 odst. 2 OZ 1950, § 126 odst. 2 OZ 1964).[210] Lze souhlasit s tvrzením O. Horáka,[211] že málokterá meziválečná polemika tak výrazně ovlivnila dobovou právní vědu, judikaturu i zákonodárství.

---

205 § 155 Osnovy 1937: *„§ 155 Obnova žalob vlastnických. Užívací práva k cizí věci, pokud není v zákoně ustanovení zvláštních, požívají co do oné věci od počátku užívání ochrany podle obdoby žalob vlastnických."*

206 Citované ustanovení nemělo obdobu ani v Osnově 1924, ani v Osnově 1931. Je však pravda, že na jednáních slovenské komise bylo na spor prof. Weyra a Boháčka poukazováno.

207 „*Komise považuje za vhodné rozhodnouti výslovným předpisem na tento způsob kontroversy pojící se k otázkám dotčeným zvláště v plenárním usnesení nejvyššího soudu ze dne 17. května 1932, Pres. 1965/31 (Sb. n. s. č. 11674)." Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 266.

208 DOSTALÍK, P. Obligační nebo věcně-právní účinky pachtu? Spor mezi Františkem Weyrem a Miroslavem Boháčkem. In: BUBELOVÁ K. a M. FRÝDEK (eds.). *Polemiky a spory v právní vědě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 19–28.

209 HORÁK, O. a P. DOSTALÍK. Věc v právním smyslu v novém občanském zákoníku z právněhistorické perspektivy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, č. 1, s. 17.

210 Ibid.

211 HORÁK, O. Rekodifikační pokus v první československé republice. In: FRÝDEK, M. a J. TAUCHEN (eds.). *Soukromé právo v proměnách věků: Sborník příspěvků z letní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 170.

III.2.2 Nález pokladu

Přestože je možno říci, že nález pokladu je zcela marginálním způsobem nabytí vlastnického práva, je vhodné jej zvolit jako ukázku vývoje uvažování autorů osnov a těch, kteří se na jejich podobě podíleli. Kolik totiž bylo variant návrhů občanského zákoníku (tj. Osnova 1924 Osnova 1931, Osnova 1937 a konečně Osnova 1946, jež byla výsledkem jednání podvýborů), tolik bylo variant právní regulace nálezu pokladu. Samotné problematice pokladu již bylo věnováno několik textů,[212] tedy je možno odkázat na tyto texty a zde pouze stručně shrnout základní rysy vývoje právní úpravy nálezu pokladu od poč. 19. stol. do r. 1946.

V r. 1918 vstupovala česká a slovenská část republiky se zcela jinou právní úpravou. Na Slovensku nadále platily předpisy, jejichž kořeny sahaly až do doby Marie Terezie, které původně vznikly pro jednotlivé případy.[213] Dle nich byl poklad dělen mezi stát, nálezce a vlastníka pozemku, a jen u pokladů malé hodnoty se stát na dělení nepodílel. Vyhláška uherského ministerstva financí z 27. prosince 1871 č. 47.711 P. M. pak stanovila, že každý poklad, bez ohledu na hodnotu, má být odevzdán ministerstvu financí. Jeho úkolem, resp. úkolem státní správy jako takové bylo zjištění hodnoty pokladu, zda o něj mají zájem muzea či univerzitní instituce a následně pak měla provést rozdělení nalezeného pokladu.[214]

---

212 Z domácí literatury srovnej BĚLOVSKÝ, P. Nález pokladu ve vývoji soukromého práva. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*, 2004, č. 24, s. 894–899; zejména pak SALÁK, Pavel. Vlastnické právo k pokladu. *Právník*, AV ČR, Ústav státu a práva, 2014, roč. 153, č. 10, s. 899–916; SALÁK, Pavel. „Cennost" pokladu v římském a moderním právu. In: MACH, Peter, Matej PEKARIK a Vojtech VLADÁR. *Constans et perptua voluntas - Pocta Peteru Blahovi k 75. narozeninám*. 1. vyd. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2014, s. 511–520; SALÁK, P. Vlastnictví k nálezu pokladu v osnovách OZ 1924–1946 ve světle archivních pramenů. In: SALÁK, Pavel. *Právo a jeho inspirační zdroje v proměnách věků*. Brno: PrF MU, 2014, s. 57–68; též SALÁK, P. Nález pokladu mezi ABGB a Osnovou OZ z r. 1937 aneb cesta tam a zase zpátky. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, Supplementum 2013, s. 269–275. Ze zahraniční je možno odkázat zejména na články prof. Mayer-Maleho: MAYER-MALY, T. Aus den rechtshistorischen Grundlagen der Regelung des Schatzfundes im österreichischen Privatrecht. In: *Festschrift Nikolaus Grass: Zum 70. Geburtstag Dargebracht von Fachkollegen und Freunden*. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 1986, s. 317–322; MAYER-MALY, T. Die Erblosigkeit der Schätze. In: RECHBERGER, Walter und Rudolf WELSER. *Verfahrensrecht-Privatrecht. Festschrift für Winfried Kralik zum 65. Geburtstag*. Wien, 1986, s. 485–493; MAYER-MALY, T. Die Zukunft der Schätze. *Juristische Blätter*, 2000, s. 535–536.

213 Nařízení č. 102 z 27. ledna 1776, č. 111 z 3. ledna 1777 a č. 56 z 5. dubna 1792.

214 Tyto detaily pak upravovalo několik nařízení uherského ministerstva vnitra, zejména nařízení z 28. 6. 1888 č. 15. 501/1889 B.M. a nařízení č. 14.136/1872 B. M.

Naopak ABGB již volilo jiný postup, byť původní znění zákona z těchto předpisů vycházelo. Koncepce Theresiánského kodexu pramenící ve středověkém pojetí pokladu jako *„erblose Sache"* (Cod. Ther. II. § V. 78 též § V.92), která z titulu odúmrtě připadne zeměpánovi, byla opuštěna a v původním znění měl stát nárok na třetinu, zbývající dvě třetiny pak měly připadnout vlastníkovi pozemku a nálezci.[215] Již v polovině 19. stol. však došlo k novelizaci ABGB[216] a nárok státu na třetinu pokladu se z ABGB na dlouhá léta vytratil[217] a zvítězilo „hadriánské dělení" mezi vlastníka a nálezce známé z práva římského, ale i z jiných kodexů (srovnej Code Civil, či BGB).

Subkomitét profesora Stiebera sice vyšel z novelizované podoby ABGB, nicméně v rámci diskuse vyplynulo několik slabin stávající úpravy. Již od počátku bylo jasné, že chápání pokladu ve smyslu věci cenné,[218] jejíž hodnota spočívá zejména v hodnotě kovu, které bylo traktováno od antiky[219]

215 Sám Zeiller tento nárok však zdůvodňuje pouze aktuální politickou situací, kdy by opomenutí těchto osob bylo nemožné, z textu je patrné, že osobně příliš s tímto přístupem nesouhlasil. Von ZEILLER, Fr. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Erste Abtheilung, Zweite Abtheilung. [§ 285–§ 858].* Vídeň: Geistingers Verlagshandlung, 1812, s. 182.

216 Dekret dvorské kanceláře z 16. června 1846 č. 970 Sb. z. s.

217 Tato právní úprava se navrátila až na samém konci 20. stol., kdy skrze *Erster Bundesrechtsbereinnigungsgesetz* (zákon z 19. 8. 1999, č. 191 BGBl.) k 31. prosinci 1999 tímto předpisem pozbyly platnosti předpisy, které stály na úrovni zákonů nebo nařízení, nicméně před 1. lednem 1946 byly pouze vyhlášeny. V r. 2002 se však rakouské právo vrátilo k římskému pojetí novelou provedenou tentokrát zákonem ze dne 16. 7. 2002 č. 104 BGBl., který byl novelou policejního zákona (*Sicherheitspolizeigesetz-Novelle*).

218 K otázce cennosti jako kritériu pokladu viz SALÁK, Pavel. „Cennost" pokladu v římském a moderním právu. In: MACH, Peter, Matej PEKARIK a Vojtech VLADÁR. *Constans et perptua voluntas – Pocta Peteru Blahovi k 75. narozeninám*. 1. vyd. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2014, s. 511–520. Při porovnání jednotlivých právních úprav cennost výslovně požadovalo de facto jen ABGB, které vedle pokladu odlišovalo ještě „obyčejnou" věc skrytou.

219 Dig. 41. 1. 31.1 Paulus 31 ad ed.:
Thensaurus est vetus quaedam depositio pecuniae, cuius non exstat memoria, ut iam dominum non habeat…
„Poklad je stará úschova peněz, u nichž neexistuje povědomí o tom, komu patří…" (překlad: DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2009, s. 53).
CTh. 10. 18. 2.pr. Imppp. grat., Valent. et Theodos. aaa. ad populum urbis constantinopolitanae.
Quisquis thesauros et condita ab ignotis dominis tempore vetustiore monilia quolibet casu repererit, suae vindicet potestati…
Kdokoliv, kdo náhodou nalezne poklad a šperky, jejichž dřívější vlastník není znám, ať je má ve své moci…
C. I. 10. 15. 1.1
Nam in suis quidem locis unicuique, dummodo sine sceleratis ac puniendis sacrificiis aut alia qualibet arte legibus odiosa, thesaurum (id est condita ab ignotis dominis tempore vetustiore mobilia)…
Neboť dáváme každému povolení hledat poklad (totiž movité věci ukryté dávno jejich dnes již neznámými vlastníky)…

přes středověk,[220] je již překonané. Jako vzor byl vzat švýcarský ZGB, který reflektoval i význam historický, kulturní a rovněž byla vzata v potaz ochrana přírodnin. Obecně se již ve dvacátých letech ale mělo za to, že úprava je do značné míry dočasná, neboť se počítalo s přijetím památkového zákona, přičemž garantem památkové péče měl být stát. I proto na návrh subkomitétu stanovil u věcí archeologické nebo numismatické hodnoty právo státu tyto předměty vyvlastnit za přiměřenou náhradu, na což měl stát lhůtu šesti měsíců. Ačkoliv původně se subkomitétu zdál text ZGB zbytečný, když konstatoval, že náhrada nesmí přesáhnout hodnotu věci, ve finální verzi se tato věta rovněž objevila.

Z hlediska definice pokladu byl opuštěn demonstrativní výčet ABGB (§ 398 ABGB: „…*Geld, Schmuck, oder andern Kostbarkeiten.*“) a návrh již hovořil jen obecně o „drahocennostech“. Krom toho bylo připuštěno, že pokladem je movitá věc skrytá v jiné věci movité. Ačkoliv to nevyplývalo z definice pokladu dle § 398 ABGB, bylo ze znění § 399 praxí dovozováno, že poklad může být ukryt jen v pozemku (věci nemovité) a v případě cenných nálezů ve věci movité se postupovalo jako v případě „obyčejného“ nálezu věci skryté.[221]

Koncepce navržená subkomitétem vyvolala určitou vlnu kritiky, zejména panovaly spory o to, komu by měl poklad archeologické nebo numismatické hodnoty připadnout – zdá státu jako takovému, či obci. Obecně panovala obava z určitého „pragocentrismu“,[222] zkrátka z toho, že by takto nalezené předměty opustily místo svého nálezu, či dokonce region. Nakonec bylo v Osnově 1931 rozhodnuto zůstat u „osvědčeného“ znění ABGB po novele z r. 1846 s tím, že problematické body měly být vyřešeny památkovým

220 Nejlépe je vidět, když Glanvill ve svém *Traktátu* (kolem 1188) o pokladu nahrazuje Paulův výraz *pecuniae* slovy *„some kind of metal“*. Citováno dle DOBIE, J. The law of treasure trove. *Juridical Review*, 1931, vol. XLIII, s. 302.

221 Tento názor se opíral především o rakouské komentáře, přestože např. sám Randa s ním nesouhlasil. Názor, že i cenná věc nalezená ve věci movité je pokladem viz komentář Rouček–Sedláček, jehož text je však ovlivněn právě rekodifikačními pracemi (připomínku tímto směrem v rámci jednání vznesl právě F. Rouček, který byl i autorem komentáře k příslušným paragrafům. ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 409, 410. K této otázce nejpodrobněji viz SALÁK, P. Proč poklad. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2017, roč. 2017, č. 7, s. 252–256, zejména pozn. 12.

222 Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů dne 7. října 1937, s. 14/3. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

zákonem, který se v té době rovněž připravoval.[223] Ostatně s poukazem na provázanost s připravovaným (a rovněž nikdy neuskutečněným) trestním zákoníkem byl již ve dvacátých letech vypuštěn ekvivalent § 400 ABGB, který postihoval toho, kdo poklad zatajil. Vedle zmiňované tendence přesunout sankci do zákona trestního zde hrála roli i podoba citovaného ustanovení, které hovořilo o odměně pro udavače. V Osnově 1931 však již byla sankce navrácena, avšak s tím, že dotčený poklad propadl státu. Naopak zmizelo ustanovení o dělnících, kteří poklad nalezli (§ 401 ABGB,[224] srovnej též § 1065 OZ 2012). Ostatně toto ustanovení bylo komentářem Rouček–Sedláček hodnoceno dílem za nadbytečné, dílem za chybně koncipované.[225]

Mnohem zásadnější změna však v Osnově 1937 nastala opět v otázce vlastnického práva k pokladu. Ustanovení § 170 Osnovy 1937 se totiž v otázce vlastnictví vrátilo ke znění ABGB před rokem 1846 a tedy ke třetinovému dělení společně se státem. Archivní prameny v této otázce poskytují velmi cenné svědectví o pozadí této změny. Předně je z nich patrné, že k ní došlo až de facto na poslední chvíli, ještě v redakci textu Osnovy bylo citované ustanovení obsahově shodné s Osnovou 1931. V rámci meziministerského řízení však nastal hned z počátku roku 1935 o něj spor, který se nepodařilo vyřešit a rozhodnutí tedy bylo nakonec ponecháno na vládě. Definitivní podoba tak byla určena až na jednání 4. listopadu 1936.[226] Důvodem, proč bylo tomuto návrhu, i přes poměrně vytrvalý odpor řady institucí vyhověno, byla osoba navrhovatele. Iniciativa totiž nepřišla překvapivě ze strany orgánů majících na starosti ochranu památek – tedy ministerstva školství, ale ze strany finanční správy – tedy ministerstva financí a Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu (NÚKÚ).[227] Je až s podivem, že naopak ministerstvo školství

223 *Osnova zákona o památkách.* Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1934.

224 § 401 ABGB: *„Naleznou-li dělníci poklad náhodou, náleží jim z něho jakožto nálezcům polovina. Jsou-li však vlastníkem zjednáni výslovně ku vyhledání pokladu, musí se spokojiti svou řádnou mzdou."*

225 První věta byla chápana za nadbytečnou, *„neboť jde o pravidelný případ podle obecných ustanovení…"* druhá byla nadto shledávána mylnou, neboť v popsaném případě nelze hovořit o „odkrytí pokladu" a dělníci nejsou nálezci. ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 413, 414.

226 K tomu viz dopis ministerstva spravedlnosti předsednictvu ministerské rady č. 56937/36-8 (ze 4. listopadu 1936), s. 3. NA, fond Ministerstvo unifikací, karton 156.

227 Původcem nápadu byl úřad, za nějž se následně ministerstvo postavilo. SALÁK, P. Vlastnictví k nálezu pokladu v osnovách OZ 1924–1946 ve světle archivních pramenů. In: SALÁK, Pavel. *Právo a jeho inspirační zdroje v proměnách věků.* Brno: PrF MU, 2014.

bylo proti a dovolávalo se důvodů novelizace v r. 1846 – nové znění povede k zatajování pokladů.[228] Váha hlasu ministerstva financí však rozhodla, a tak stát opět získal nárok na jednu třetinu nálezu.

Pohled na text Osnovy 1946 publikovanou Š. Lubym[229] ukazuje, že tím zdaleka nebyla celá záležitost ukončena. Z jejího textu je totiž patrné, že Osnova 1946 počítala s tím, že celý poklad připadne státu a zbývajícím dvěma participantům připadne jen poměrná náhrada.[230] Jak bylo řečeno, snaha o prosazení oné třetiny trvala téměř dva roky, o co byla složitější, o to jednodušší pak bylo prosazení výhradního vlastnického práva k pokladu, k němuž došlo v rámci legislativního procesu v podvýborech.

Problematika pokladu se řešila na jednání obou ústavněprávních podvýborů dne 7. října 1937, které se věnovalo znění § 145–173 Osnovy 1937.[231] Zatímco např. dr. Stránský, také dr. Rašín zastávali názor, že by měl být zachován stávající stav, který byl v platném občanském zákoníku – tedy „hadriánské dělení", proti se postavil dr. Pružínský. Jak se jeví ze stenoprotokolu, když byl text paragrafu přečten, byl zjevně potěšen faktem, že zákonodárce recipoval[232] slovenské (uherské) právo. Argument dr. Srba, který upozorňoval na fakt, že právě i slovenské zkušenosti ukazují na zatajování pokladů, však byl odvrácen zdánlivě nelogickou argumentací. Stoupenci opačné strany navrhli, aby stát získal výhradní právo na nález pokladu nejen z důvodu lepší evidence pokladů. Chápali takový krok rovněž jako ochranu občanů, jimž tak mělo být zaručena dostatečná odměna.[233]

228 SALÁK, P. Vlastnické právo k pokladu. *Právník*, AV ČR, Ústav státu a práva, 2014, roč. 153, č. 10, s. 899–916.

229 LUBY, Štefan. Československý občiansky zákonník a slovenské súkromné právo. *Právny obzor,* 1947, č. 4–5, s. 98 a 99.

230 Přesněji bylo preferováno, aby celý poklad připadl státu. Text připouštěl, že i nálezce a vlastník věci, v níž byl nález učiněn, mohou dostat část pokladu a nikoliv jen jeho náhradu.

231 Toto jednání trvalo od 9.25 hod. do 12.50 hod. Jednání předsedal poslanec Dr. Patejdl, referentem byl poslanec Dr. Stránský a koreferentem senátor Dr. Havelka. Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů dne 7. října 1937. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

232 Skutečné pozadí bylo odlišné a inspirací, jak bylo výše řečeno, bylo původní znění ABGB, nicméně v očích slovenského poslance bylo podstatné, že znění je v zásadě totožné se zněním slovenským.

233 V Uhrách rovněž stát fungoval jako garant správného ocenění a rozdělení pokladu mezi oprávněné subjekty. ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 407, 408 a 411.

Zde je třeba si uvědomit dobové reálie. Nálezci pokladů byly zpravidla osoby pracující manuálně, především v zemědělství. Míra jejich vzdělanosti byla dosti omezena na vzdělání základní a i to jistě někdy v omezené míře. Jistě jejich povědomí o hodnotě nálezu, který učinily, bylo větší, než v případě pokladu u Podmokel,[234] i tak však jejich skutečnou hodnotu dokázali jen těžko odhadnout a rovněž jejich právní povědomí bylo omezené. Lze si vzít za příklad pokladu nalezeného u Choustníka v r. 1923. Nálezce poznal, že jde o nějakou historickou věc a tak jej odevzdal místnímu učiteli – neboť pro vesnického člověka byl autoritou farář, starosta a učitel. Následně se celého pokladu „ujal" majitel pozemků Rohan. Dotyčný nálezce ani nevěděl o svém nároku na nálezné a zjistil to až ve chvíli, kdy nálezcův nárok od něj odkoupil známý pražský obchodník se starožitnostmi Karel Chaura. Značnou část pokladu však již mezi tím stihl Rohan rozdat či rozprodat.[235] Není divu, že velmi často tito nálezci naletěli překupníkům, kteří jim za hodnotnou věc nabídli směšnou částku. Výhradní právo státu tak bylo vykládáno jako ochrana poctivého nálezce.[236]

Lze říci, že návrh znění paragrafu § 170 v Osnově 1946 mohl suplovat i absentující právní úpravu památek. Státu zaručoval vlastnictví nalezených předmětů, na druhou stranu pak nálezci a vlastníkovi věci, v níž byl poklad nalezen, zaručovala dostatečné nálezné. Této úrovně respektování práv nálezce a vlastníka věci nebylo dosaženo na našem území dosud. I v plánech nového zákona o památkovém fondu se počítá, že by nálezné mělo činit 10 % hodnoty nalezené věci, podobně jako v občanském zákoníku. Bohužel je třeba říci, že i v období komunismu bylo nálezné vyšší, neboť příslušné předpisy přiznávaly 10 % kulturně historické hodnoty nálezu, což je cca 30 % hodnoty tržní.[237]

234 Zde se traduje, že místní původně dali zlaté keltské mince dětem na hraní. Fakt, že jde o něco cenného, jim naznačila až skutečnost, že se o tyto „knoflíky" začal zajímat místní Žid.

235 HLINKA, B. a P. RADOMĚŘICKÝ. *Peníze, poklady, padělky*. Praha: Orbis, 1975, s. 91–96. Zde i řada jiných podobných příkladů.

236 Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů dne 7. října 1937, s. 13/1–13/6. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

237 Naopak slovenský zákon přiznává až 100% hodnoty nálezu. SALÁK, P. Nález věci skryté a jeho právní úprava v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2016, roč. 24, č. 12, s. 419–426.

Důvodová zpráva Osnovy 1937 o pokladu hovořila následujícími slovy: *„Navrhovaná ustanovení o nálezu pokladu pozbudou valně na praktické ceně, až připravovaný zákon podrobně upraví právní poměry památek… bez významu však nebudou ani pak, neboť všechny věci, na které se mohou vztahovati § 169 až 172, nebudou památkami.“*[238] Není tedy divu, že nový občanský zákoník nahradil institut nálezu pokladu institutem „nález věci skryté“.[239] Je však poněkud ironií, že v textu z původní podoby nálezu pokladu v ABGB jsou zachovány rysy, jež již meziválečné osnovy opustily.[240]

III.2.3 Zástavní právo

Zástavní právo lze považovat za jeden z již tradičních institutů soukromého práva, jehož kořeny sahají až do římského práva[241] a jemuž je v právní praxi věnována odpovídající pozornost. Zástavní právo je systematicky řazeno k věcným právům k věci cizí, ačkoliv na rozdíl od ostatních věcných práv k věci cizí se odlišuje svým úzkým (existenčním) propojením s obligací a proto lze hovořit v určitém smyslu o jeho smíšené povaze, neboť

238 Důvodová zpráva k hlavě 7 (§ 156 až 173) *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 267.

239 Viz SALÁK, P. Nález věci skryté a jeho právní úprava v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2016, roč. 24, č. 12, s. 419–426; SALÁK, P. Proč poklad. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2017, roč. 2017, č. 7, s. 252–256.

240 Jde o obrat „vlastník pozemku“ a o již zmíněný § 1065 OZ 2012 a otázku skryté věci nalezené dělníky při práci (§ 401 ABGB). K tomu SALÁK, P. Nález věci skryté a jeho právní úprava v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2016, roč. 24, č. 12, s. 419–426; a SALÁK, P. Vlastnické právo k pokladu. *Právník*, AV ČR, Ústav státu a práva, 2014, roč. 153, č. 10, s. 899–916.

241 Vzhledem k tomu, že o této problematice je pojednáno v široké míře v různých publikacích, je záhodno na tomto místě pouze stručně načrtnout římskoprávní pojetí a kořeny zástavního práva. V nejstarších dobách římského práva se setkáváme s tzv. *fiducií*, při níž byla věřitelova pohledávka zajištěna tím, že na něj bylo *mancipací* nebo *injurecesí* převedeno vlastnictví věci k tzv. věrné ruce, přičemž k právnímu jednání bylo připojeno vedlejší ujednání, podle něhož byl věřitel oprávněn mít věc u sebe až do chvíle, kdy byla jeho pohledávka uspokojena. Dalším prostředkem, kdy na věřitele nebylo převáděno přímo vlastnické právo, ale pouhá detence, byla tzv. ruční zástava – *pignus*. Zajištění prostřednictvím *pignu* mělo původně pouhou faktickou povahu, až v pozdější době byl tento vztah chráněn prostřednictvím praetorského práva (ochrana měla podobu interdiktu *retinendae a recuperandae possessionis* a excepci *rei sibi pigneratae*). Vývojově mladší je pak zajištění prostřednictvím zastavení věci smlouvu, kdy zástava nepřechází ani do detence věřitele, ale zůstává u dlužníka, jež v justiniánském právu dostalo pojmenování *hypotheca*. Blíže srov. HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 6. vyd. Bratislava: PF Univerzity Komenského, 1927, s. 280–283; nebo také VANČURA, J. *Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I*. Praha: vlastní náklad, 1923, s. 231.

nezanedbatelný je také význam tohoto instrumentu jako prostředku zajištění obligace.[242] Podstata zástavního práva spočívá v tom, že pokud je dluh zajištěn zástavním právem, je věřitel oprávněn uspokojit zajištěnou pohledávku ze zástavy, pokud dlužník nesplní dluh řádně a včas.

Zástavní právo prodělalo od dob římského impéria značný vývoj[243], nicméně na sklonku římské doby se setkáváme se zástavním právem, jež bylo charakterizováno obdobnými rysy, jako je tomu v dnešní době. Zástavní právo lze v tomto smyslu vymezit jako věcné právo k věci cizí, jež představuje věcnou záruku obligačního vztahu (oproti římskoprávnímu rukojemství jako záruky osobní nebo v dnešní době v podobě ručení, srov. především ustanovení § 2018 a násl. OZ 2012). Splnění pohledávky věřitele zabezpečuje zástavní právo z dvojího pohledu – má funkci zajišťovací a uhrazovací (realizační). Tyto funkce se projevují v tom, že zástavní právo od svého vzniku (příp. od vzniku budoucí pohledávky[244]) motivuje dlužníka ke splnění dluhu (neboť primární pohnutkou dlužníka k zřízení zajištění pohledávky nepochybně nebude ztráta vlastnictví zástavního dlužníka k zastavené věci) a pro případ, že by ke splnění dluhu nedošlo, poskytuje zástavní právo věřiteli možnost uspokojení své pohledávky prostřednictvím zástavy. Dalšími zásadami, které se vážou k zástavnímu právu již od dob Římské říše, je zásada akcesority a subsidiarity[245]. Akcesorita zástavního práva[246] charakterizuje postavení zástavněprávního vztahu ve vztahu k zajištěnému

242 Srov. především KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. Část II. Práva věcná.* 3. vyd. Praha: Všehrd, 1946, s. 282 an. V římskoprávních souvislostech srov. např. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* 6. vyd. Bratislava: PF Univerzity Komenského, 1927, s. 283–284; v kontextu současného soukromého práva např. K § 1309. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976–1474).* Wolters Kluwers. ISBN 978-80-7478-546-7. Dostupné v Systému ASPI. [cit. 2017-10-7]. ASPI_ID KO89_c2012CZ.

243 K vývoji zástavního práva v českém právním prostředí v období středověku srov. především KAPRAS, J. *K dějinám českého zástavného práva*. Praha: Sborník věd právních a státních. 1903, 112 s.

244 K zajištění dluhu, který má teprve vzniknout srov. v současné době ustanovení § 1311 odst. 1 OZ 2012.

245 Srov. např. K § 1309. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976–1474).* Wolters Kluwers. ISBN 978-80-7478-546-7. Dostupné v Systému ASPI. [cit. 2017-10-7]. ASPI_ID KO89_c2012CZ.

246 Podle názoru dr. E. Svobody „zástavní právo bez pohledávky by bylo právem bez obsahu". Srov. SVOBODA, E. *O věcných právech k věci cizí. Osnova přednášek*. Praha: Nákladem spolku československých právníků „Všehrd" a spolku čsl. posluchačů práv „Právní" v Bratislavě, 1925. s. 71.

závazkovému poměru, neboť zástavní právo je zpravidla existenčně spjato se vztahem závazkovým[247]. Zásada subsidiarity potom vyjadřuje možnost realizace zástavního práva, k níž může být přistoupeno až poté, kdy dluh nebyl splněn.[248]

III.2.3.1 Stručná charakteristika

Právní úprava zástavního práva v ABGB, i přes její strohost, je obecně považována na svoji dobu za kvalitní.[249] Proto zde vyvstává otázka, proč a nakolik bylo uvažováno o jejím přetvoření při rekodifikaci. Za podklad byl při tvorbě Osnovy 1937 vzat text ABGB s tím, že při revisních pracích z něj měly být v nezbytné míře vypuštěny všechna zastaralá a nepraktická ustanovení a mělo dojít také k obsahovému pojetí ustanovení předpisů, jež se občanského práva úzce dotýkaly, avšak z různých důvodů do textu ABGB nebyly včleněny[250].

Úprava zástavního práva měla být převzata z důvodu její jednoduchosti z ABGB, neboť tato byla považována za pružnou a jasnou[251]. Co se struktury úpravy týká, Osnova 1937 se v tomto směru neodchyluje od ABGB,

247 V této souvislosti je však nutno upozornit na problematiku tzv. uvolněné zástavy (srov. např. ustanovení § 1380 OZ 2012; nebo také ustanovení § 355 a násl. Osnovy 1937, příp. ustanovení § 469 ABGB. Vlastník zastavené věci (podle Osnovy 1937 se tato úprava však vztahovala pouze na nemovitosti) může v souladu s koncepcí tzv. uvolněné zástavy, ještě před tím, než dojde při zániku zástavního práva k jeho výmazu z veřejného seznamu, spojit takovéto „uvolněné" zástavní právo s jinou pohledávkou (dluhem), jež však nesmí převyšovat dluh původní.

248 V této souvislosti je vhodné poukázat na skutečnost, že k realizaci zástavního práva podle úpravy obsažené v OZ 2012, se může věřitel uspokojit z výtěžku zpěněžní zástavy, nebude-li dluh splněn řádně a včas, zatímco v předcházející úpravě obsažené v OZ 1964, ve znění do 31. prosince 2013, spojoval možnost přistoupit k realizační fázi zástavního práva již za předpokladu, že zajištěný dluh nebude splněn pouze včas (o řádnosti plnění právní úprava obsažená v ustanovení § 152 cit. zákona mlčela). Obdobně tomu bylo i v úpravě ABGB, kde byla možnost realizace zástavního práva vázaná pouze na determinant včasnosti plnění (srov. ustanovení § 447 ABGB).

249 Viz např. VYMAZAL, L. *Zástavní právo v novém občanském zákoníku*. 2., doplněné a upravené, vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 20. Právní monografie.

250 K vývoji zástavního práva na území Slovenska srov. např. LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Nákladom knižnice Právnickej jednoty, 1946, 536 s. Knižnica Právnickej jednoty; nebo BEŇA, J a T. GÁBRIŠ. *Dejiny práva na Slovensku. I, (Do roku 1918)*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016, 298 s. Učebnice Právnickej fakulty.

251 Jak uvádí tento názor prof. Sedláček ve své přednášce k Osnově 1937 – viz SEDLÁČEK, J. *Hospodářství a nový občanský zákoník*. Praha: Nákladem České společnosti národohospodářské, 1937, s. 10. Sbírka přednášek pořádaných Českou společností národohospodářskou v období 1936–37.

neboť obdobně neobsahuje pro dobové občanské zákoníky typické dělení zástavního práva na zástavu ruční (zástavní právo k movitostem) a hypotéku (zástavní právo k nemovitostem), což bylo odůvodňováno snahou nezasahovat do struktury přepracovávaného ABGB.[252]

Koncepce zástavního práva v prvorepublikovém období připravované Osnovy 1937 byla založena na jeho pojetí jako zajištění (zaručení; něm. *sichergestellen*) splnění závazku tím, že za to ručí věc (srov. ustanovení § 325 Osnovy 193, jež představovala základní definici zástavního práva a měla podstatu tohoto institutu jako zajištění splnění závazku).[253] Vznik zástavního práva Osnova 1937 spojovala výhradně se zástavní smlouvou na rozdíl od úpravy obsažené v ABGB, jež stanovila, že zástavní právo mohlo vzniknout i pořízením pro případ smrti nebo soudcovským výrokem. Komise v tomto směru především brala v potaz skutečnost, že občanský zákoník jako základní předpis regulující soukromé právní vztahy lidí, má být vytvořen pro laiky tak, aby jeho text byl jasný a nečinil tak výkladové problémy ani neodborné veřejnosti. Proto byla také v souvislosti s uvozovacími ustanoveními o zástavním právu vyjádřena obava, že omezením „zastavení"[254] pouze na zástavní smlouvu a vynecháním dosavadní podrobnější úpravy skutečností vedoucích ke vzniku zástavního práva by bylo pro občany matoucí a jako řešení ne příliš šťastné.[255]

Z důvodu rozsahu materie zástavního práva a základní koncepce, na níž byla Osnova 1937 vystavěna (tj. pouze v nezbytné míře měla být přepracována úprava obsažená v ABGB), je vhodné dále pojednat o dvou vybraných

252 SEDLÁČEK, Jaromír. Hospodářství a nový občanský zákoník. Praha: Nákladem České společnosti národohospodářské, 1937, s. 10. Sbírka přednášek pořádaných Českou společností národohospodářskou v období 1936–37.

253 Podle Návrhu 1937 mělo být zajištěno „*die Erfüllung einer Verbindlichkeit*" tedy „splnění závazku", nicméně tvůrci OZ 2012, vyjadřují názor – srov. rovněž PSP. Sněmovní tisk 362/0 (VI. volební období), s. 887–888 [citováno 7. 9. 2017]. Dostupný z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6 & CT=362 & CT1=0, že při překladu ABGB z němčiny, došlo k terminologickým „nedorozuměním", když užívané něm. výrazy *Verbindung* a *Verbindlichkeit* byly shodně překládány jako „závazek" ačkoliv ve skutečnosti tyto výrazy vykazují obsahové odlišnosti. Nový občanský zákoník vychází z koncepce, že se zástavním právem zajišťuje dluh (a nikoliv závazek). Nicméně vzhledem k faktu, že pracovní komise, jež připravovala Osnova 1937 a také samotný návrh pracuje s formulací, že zástavní právo zajišťuje splnění závazku, budeme i my dále v textu v souvislosti se zástavním právem užívat především tuto terminologii.

254 Pojem „zastavení" tvořil nadpis ustanovení o vzniku zástavního práva.

255 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157.

oblastech, jimž byla (vycházejíc ze zkoumaných archivních materiálů) věnována největší pozornost. Za jedny nejvíce diskutovaných otazníků úpravy zástavního práva při pracích komise na Osnově 1937 lze považovat především otázku rejstříkového zástavního práva a otázku ztráty hodnoty zástavy, o kterých bude dále blíže pojednáno.

III.2.3.2 Rejstříkové zástavní právo

Z výše uvedených oblastí byla při rekodifikačních pracích na Osnově 1937 nejvýrazněji diskutovanou problematika tzv. rejstříkového práva zástavního. Institut rejstříkového zástavního práva je ve smyslu této kapitoly představován možností zastavení podniku nebo závodu jako věci hromadné. Pojem rejstříkového zástavního práva lze odvodit od skutečnosti, že ke vzniku takového zástavního práva (při zastavení podniku nebo závodu) byl nutný jeho zápis do zástavního rejstříku. Rejstříkové zástavní právo bylo v době rekodifikačních prací považováno za důležité novum, jehož zavedení navrhovala již Osnova 1924 a Osnova 1931, jež tak chtěly reagovat na potřeby měnícího hospodářského prostoru a ekonomických poměrů společnosti.

Právní úprava zástavního práva obsažená v ABGB možnost zastavení věci hromadné – tedy i podniku[256] – neumožňovala. Hromadnou věcí (*universitas rerum*) se rozuměl úhrn (několika) jednotlivých věcí, jenž byl považován za jednu věc a býval také označen společným názvem. Zástavou podle této právní úpravy (srov. ustanovení § 448 ABGB) mohla být každá obchodovatelná věc. Pokud však šlo o zastavení věci hromadné (a tedy např. i podniku), nebyla zastavena jako celek, ale zástavním právem byla zatížená každá věc

256 Srov. odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22. 11. 1939, sp. zn. Rv I 306/39, uveřejněné pod číslem 17475/1939 ve sbírce Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských (dále jen „Vážného sbírka"), z něhož vyplývá, že *„soubor věcí v nejširším slova smyslu a vztahů, jež společně tvoří samostatnou hospodářskou organisaci, jejíž činnost směřuje nejen k ukojení vlastních potřeb hospodářských, nýbrž i cizích potřeb hospodářských, se označuje společným jménem „podnik" a jest proto hromadnou věcí ve smyslu § 302 obč. zák…"* nebo odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. 2. 1937, sp. zn. Rv I 984/35, uveřejněné pod číslem 15794/1937 ve Vážného sbírce, kde Nejvyšší soud vyložil, že *„pojem ‚podniku' není omezen pouze na jmění v uvedeném smyslu, nýbrž zahrnuje organisaci výdělečné činnosti určité osoby, která dává výdělečné činnosti povahu podniku a tvoří takto jisté po případě nehmotné majetkové právo, které má samostatnou hodnotu a jest součástí aktiv podnikatele. Organisace záleží zejména v obstarávání a zajištění vhodných nákupních pramenů, v získávání a zajištění zákazníků, v obstarávání příhodných místností a zdatných pomocníků, v činné reklamě a kontrole, což vše dává nejen možnost výdělku, ale i naději na zvelebení a vzestup výdělečné činnosti."*

jednotlivě za předpokladu, že byly splněny další zákonem předpokládané podmínky pro vznik zástavního práva k té které věci.[257] Pojem rejstříkového zástavního práva přinášejí, jak bylo naznačeno výše, již přípravné práce na Osnově 1924 a Osnově 1931. Osnova 1924 ve zvláštním ustanovení s názvem „zastavení věci hromadné a výdělkových nebo jiných podniků"[258] zakotvovala nový institut, jejž nazývala hypotékou rejstříkovou. Vycházela z požadavku praxe, jež shledávala určité nedostatky v právní úpravě zastavení věcí hromadných. Z tohoto důvodu se začalo uvažovat o zřízení rejstříku (po vzoru např. rejstříku lodního), v němž by byly evidovány zástavní listiny. Při projednávání však bylo usouzeno, že věci hromadné mohou sloužit také nějakému podniku a z tohoto důvodu bylo navrženo, aby takovéto (rejstříkové) zástavní právo bylo rozšířeno také na podniky (podpůrně bylo argumentováno, že podnik mohl být předmětem exekuce).[259] Návrh úpravy bral v potaz i skutečnost, že ačkoliv je podnik živým organismem a proto může jeho hodnota v průběhu existence zajištění zástavním právem kolísat, a jednáním dlužníka (tím, že podnik zůstane v jeho dispozici) může dojít k celkové ztrátě hodnoty zástavy, byl kladen důraz především na zajišťovací funkci zástavního práva a premisu, že vztah úvěru zajištěného rejstříkovým zástavním právem musí být založen na důvěře mezi dlužníkem a věřitelem. V případě, že by zde důvěra mezi stranami právního jednání nebyla dána, věřitel by (nedůvěryhodnému) dlužníkovi úvěr jednoduše neposkytl.[260]

---

257 ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 632.

258 S textem *„(1) věci hromadné a výdělkové nebo jiné podniky zastavují se zápisem do zástavního rejstříku (rejstříková hypotéka). Zápis vykoná se na žádost zástavce nebo zástavního věřitele na základě veřejné nebo ověřené listiny o zastavení. (2) věci a podniky, které se dávají do zástavy, musí býti v listině označeny, místo, kde věci jsou nebo podnik se provozuje, popsáno, výše pohledávky vzniklé nebo budoucí uvedena a zástavní svolení zástavcovo v záspis do rejstříku projeveno. (3) Pořad více zástavních práv řídí se časovou předností zápisu. (4) Zákonná zástavní práva z nájmu a pachtu zůstávají nedotčena. (5) věci hromadné lze zastaviti též podle § (451) a (452)."* Cit. podle STIEBER, M. *Věcné právo: Návrh subkombitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou rep.* Praha: Min. spravedlnosti, 1923, s. 58.

259 Z dostupné literatury (srov. především již zmíněné STIEBER, M. *Věcné právo: Návrh subkombitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou rep.* Praha: Min. spravedlnosti, 1923. s. 106) se podává, že požadavek na zakotvení obdobné úpravy vznesla také hospodářská praxe (konkrétně hospodářská komise svazu českých měst), jež požadovala ulehčení možnosti získat úvěr pro zastavení obecných podniků.

260 STIEBER, M. *Věcné právo: Návrh subkombitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou rep.* Praha: Min. spravedlnosti, 1923. s. 106–107.

Tento institut byl zakotven také v ustanovení § 462 Osnovy 1931, podle kterého bylo možné zastavit také podniky a závody. Ke zřízení takového zástavního práva se vyžadoval zápis do zástavního rejstříku. Osnova 1931 obsahovala v tomto směru pouhé tři relevantní ustanovení upravující rejstříkové právo zástavní[261].

Problematika rejstříkového zástavního práva vyvolala v době přípravy Osnovy 1931 a při probíhajících jednáních komitétu značnou pozornost, nakolik se jednalo o institut, jenž (jak již bylo rozvedeno) naše občanské právo neznalo. Z návrhu Uvozovacích a prováděcích předpisů (z uvozovacího zákona) k Osnově 1931 (čl. XLIV.)[262] vyplývá, že zástavní rejstřík a zápisy do něj se měly řídit obdobnými pravidly jako zápisy knihovních práv s tím, že k provedení ustanovení o rejstříkovém zástavním právu mělo být dále přijato vládní nařízení tato ustanovení provádějící. Že se jednalo o institut do značné míry kontroverzní, dokládá i zápis z jednání subkomitétu k Osnově 1937 konané dne 14. října 1937, v němž ministerský rada dr. Srb v tomto směru shrnuje názory na tuto problematiku, jež byly vyjádřeny v souvislosti s přípravnými pracemi na návrhu Osnovy 1931, když mimo jiné konstatoval, tato věc vzbudila mezi odbornou veřejností značnou, když se jí zabývaly nejen odborné právní organizace ale také sjezdy německých právníků avšak také některé odborné hospodářské organizace.[263]

261 Relevantní ust. Osnovy 1931:
„§ 462
(1) K zastavení podniků a závodů je potřebí zápisu do zástavního rejstříku. (2) Jakmile je podnik nebo závod zastaven zápisem do rejstříku, nelze k movitým věcem, které jsou jeho příslušenstvím, nabývati zástavních práv smluvních ani soudcovských podle ustanovení o vzniku zástavních práv k věcem movitým. (3) Je-li podnik nebo závod zastaven zápisem do rejstříku, vztahují se na celý podnik nebo závod také zákonná zástavní práva z nájmu a pachtu.
§ 465
(1) Zástavní právo rejstříkové se vztahuje na zástavcovy věci náležející k podniku (závodu) do zástavy danému a jemu sloužící, ať jsou kdekoli, a tedy zejména i na všechny věci, které provozováním podniku do něho přibudou. (2) Zástavní právo rejstříkové se však nevztahuje na nemovitosti (§ 464, odst. 1.). (3) Ustanovení prvního odstavce platí přiměřeně při hromadných věcech vůbec.
§ 481
Rejstříkové právo zaniká výmazem. K jednotlivým věcem pak zaniká, vyjdou-li trvale při řádném provozování z podniku (závodu). Totéž platí přiměřeně o věcech hromadných vůbec."

262 Text lze nalézt například v publikaci *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I., Tekst zákona.* V Praze: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931. 306 s. nebo na přílohovém CD nosiči k publikaci SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Civilní kodexy. 1. díl, Občanské zákoníky*. Ostrava: Key Publishing, 2010, 772 s.

263 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157.

Jak vyplývá ze zmiňovaného zápisu z jednání subkomitétu k Osnově 1937 zastávali někteří jeho členové, i přes kontroverznost této problematiky, jež nebyla odstraněna ani při diskuzích v období prací na Osnově 1937, názor, že zakotvení institutu tzv. rejstříkového práva zástavního by mělo zůstat ponecháno. Zvláštním zákonem (již nikoliv pouhým vládním nařízením jak to navrhovala komise připravující Osnovu 1931) měly být upraveny speciální předpisy o rejstříkovém zástavním právu. Až do vydání tohoto zvláštního zákona by příslušná ustanovení o rejstříkovém zástavním právu, jež měly být převzaty z Osnovy 1931, byly prakticky neúčinné a po přijetí Osnovy 1937 jako nového civilněprávního kodexu měl být tímto dán případný prostor pro zkoumání, zda je vzhledem k hospodářským poměrům vhodná doba pro přivedení institutu rejstříkového zástavního práva v život. Jednou z hlavních námitek odpůrců institutu rejstříkového zástavního práva směřujících proti jeho zavedení byla skutečnost, že podle názorů některých skupin by byl tento institut ku prospěchu pouze malému okruhu subjektů, přičemž u zbytku by zavedení rejstříkového zástavního práva bylo spíše překážkou pro získání úvěru. Zavedením rejstříkového zástavního práva by nedošlo ke zlepšení postavení ani jedné ze stran – tj. ani poskytovatele úvěru ani žadatele o úvěr, neboť jistota, kterou by zřízením rejstříkového zástavního práva k závodu nebo podniku poskytovatel úvěru získal, by nebyla dostatečná nato, aby mohl úvěr žadateli poskytnout za příznivějších podmínek (např. délka, na niž se úvěr poskytuje nebo výhodnější úrok).

Podle názoru dr. Srba[264] by však i přes uvedené výtky mělo zavedení rejstříkového zástavního práva význam alespoň v omezené míře především pro podnikatele v zemědělství, kteří obvykle hospodařili na propachtovaných pozemcích a pro takovéto subjekty by proto mohl být tento institut přínosem. Bylo zvažováno – pro případ, že úprava rejstříkového zástavního práva nebude zahrnuta do Osnovy 1937 – přijetí zvláštního zákona zakotvujícího úpravu rejstříkového zástavního práva pro pachtýře zemědělských pozemků. Omezit úpravu tohoto institutu na zmíněný okruh subjektů a jeho zařazení do zvláštního zákona aniž by byla alespoň obecná úprava zahrnuta do občanského zákoníku, bylo shledáno řešením nerychlejším a nejefektivnějším. S tímto řešením však také nebyl vyjádřen všeobecný souhlas, jelikož

264 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157.

šlo o nesystematické vyhýbání se řešení této problematiky komplexně. Pokud by byla úprava rejstříkového zástavního práva vtělena do zvláštního zákona, mělo by to dle zastánců tohoto institutu bezesporu mnohé výhody, jakými jsou např. jednoduší proces změn a novelizací a tím pádem i pružnější možnost reagovat na případné požadavky z praxe vyplývající z případných společenský či hospodářských změn. V případě, že by došlo k legislativnímu zakotvení rejstříkového zástavního práva alespoň v limitované podobě, měl být také taxativně zakotven a stanoven okruh subjektů, které by byly oprávněny rejstříkové hypotéky poskytovat, přičemž mělo jít o peněžní ústavy vyjmenované v ustanovení § 2 zákona č. 239/1924 Sb., o vkladných knížkách (listech), akciových bankách a o revisi bankovních ústavů (ve znění do 5. listopadu 1949)[265].

265 Ust. § 2 cit. zákona: *„(1) Vedle spořitelen ve smyslu zákona ze dne 14. dubna 1920, č. 302 Sb. z. a n., i spořitelen, uvedených v § 33, odst. 3, téhož zákona, jsou oprávněny vydávati vkladní knížky (listy):*
a) záložny utvořené z fondů kontribučenských a berních, pokud jsou pod veřejným dozorem;
b) za podmínek v odst. 2 a 3 uvedených záložny, zřízené podle spolkového zákona ze dne 26. listopadu 1852, č. 253 ř. z. (záložny spolkové), dále úvěrní společenstva (družstva), tj. společenstva (družstva), která podle svých stanov provozují výlučně neb z převážné části úvěrní obchody, zřízená buď podle zákona o výdělkových a hospodářských společenstvech ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., nebo podle zák. čl. XXXVII/1875 o obchodním zákonu, anebo podle zák. čl. XXIII/1898 o hospodářských a živnostenských družstvech úvěrních, a konečně svazy (ústředí) společenstev (družstev), které jsou úvěrními společenstvy, byť by popřípadě zároveň i vykonávaly podle platných zákonů revise přičleněných společenstev;
c) zemské úvěrní ústavy oprávněné k tomu podle svých stanov;
d) za podmínek § 3 společnosti akciové (komanditní na akcie) a společnosti s ručením obmezeným provozující bankovní a peněžní obchody.
(2) Ústavy v odst. 1 pod b) uvedené, vyjma záložny spolkové, jsou oprávněny vydávati vkladní knížky (listy),
1. jsou-li pod dozorem svazu (ústředí) zmocněného podle platných zákonů k jejich revisi (revisního svazu); u svazů (ústředí) těchto ústavů může dozor svazový nahrazen býti dozorem zemského výboru podle § 14 zákona ze dne 10. června 1903, č. 133 ř. z., o revisi výdělkových a hospodářských společenstev a jiných spolků;
2. náleží-li kromě toho podle stanov, zapsaných ve společenstevním (obchodním) rejstříku, k předmětu jejich podnikání přijímání vkladů na vkladní knížky (listy). Stanovy aneb změny stanov, tento předmět podnikání připouštějící, lze zapsati ve společenstevním (obchodním) rejstříku jen tehdy, určují-li závodní podíl jednotlivého člena penízem alespoň 50 Kč, jde-li o společenstvo s ručením neobmezeným, a alespoň 100 Kč, jde-li o společenstvo s ručením obmezeným, a prokáže-li se soudu, že počet přihlášených členů činí, jde-li o společenstvo s ručením neobmezeným, alespoň 20, jde-li pak o společenstvo s ručením obmezeným, alespoň 60, jakož i že závodní podíly aspoň uvedeného počtu přihlášených členů jsou plně a hotově splaceny kromě zápisného ve výši alespoň 10 % těchto podílů. Dále jest prokázati prohlášením svazu (ústředí), vyhovujícího ustanovení pod 1., že společenstvo jest jeho členem, aneb že bude jím za člena přijato, jakmile se zřídí; u svazu (ústředí) jest potřebí prohlášení některého revisního svazu neb zemského výboru, že svaz (ústředí) jest podroben jeho dozoru.
(3) Záložny spolkové smí vydávati vkladní knížky (listy), vyhovují-li podmínce, uvedené v odst. 2 pod 1., spočívají-li podle svých stanov na vzájemnosti a připouštějí-li jejich stanovy tyto vkladové obchody.“

Objevily se však i názory (jmenovitě dr. Pružinský), že institut rejstříkového zástavního práva představuje případ *lucus a non lucendo*, neboť rejstříkové zástavní právo je „zástavní právo bez zástavního práva", protože neposkytuje dostatečnou právní jistotu věřiteli. Podnik (závod) je hromadnou věcí, která se může postupem času měnit, může se měnit rozsah i obsah objektů podnik tvořících a proto v případě, že by byl kladen důraz na zachování právní jistoty a dlužník by byl povinen vést podrobný inventář, jehož změny by musel hlásit příslušnému úřadu, byla by potlačena jedna ze základních kladů rejstříkového zástavního práva, kterou měla býti jeho praktičnost.[266]

Skutečnost, že institut rejstříkového zástavního práva neprošel v Osnově 1931 schvalovacím procesem, bylo podle komise způsobeno spíše politickými důvody než případnými nedostatky institutu pro hospodářskou realitu, případně aplikační praxi. I přes smířlivou tendenci vyjádření Ministerstva spravedlnosti k této problematice bylo nakonec v jeho připomínkách uzavřeno, že vzhledem k odmítavému postoji a stanovisku Ministerstva obchodu k této úpravě bude příhodnější, aby byl institut rejstříkového zástavního práva z Osnovy 1937 zcela vypuštěn a v případě, že v průběhu doby vyvstane požadavek či potřeba rejstříkové zástavní právo zavést, bude tak učiněno prostřednictvím zvláštního právního předpisu. Tak jako Ministerstvo obchodu, negativní postoj k navrhované úpravě a institutu rejstříkového zástavního práva vyjádřil rovněž prof. Rouček. Naopak za zastánce – jak lze implicitně dovodit ze zkoumaných pramenů – lze považovat dr. Stiebra.[267]

V současné době OZ 2012 umožňuje zřídit zástavní právo i k závodu (dříve podniku; srov. ustanovení § 153 OZ 1964, ve znění do 31. prosince 2013[268]), umožňuje zástavní právo zřídit také k věci hromadné a výslovně také závodu. Tato koncepce je založena na pojetí hromadné věci (a tedy i závodu – srov. ustanovení § 501 ve spojení s § 1347 odst. 2 OZ 2912) jako celku (a nikoliv

266 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157.

267 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157.

268 K zástavnímu právu k podniku v zákoně č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění do 31. prosince 2013 (po novelizaci provedené zákonem č. 317/2001 Sb.), srov. např. DVOŘÁK, T. Dispozice s podnikem. *Právní rozhledy,* 3/2003, s. 119 an.; KULKOVÁ, R. K zástavnímu právu po novelách občanského zákoníku. *Právní rozhledy,* 7/2002, s. 318 an.; DVOŘÁK, T. Ještě k zástavnímu právu k podniku. *Právní rozhledy,* 10/2003, s. 520 an.; nebo BAUDYŠ, P. Zástavní právo k podniku. *Právní rozhledy,* 6/2003, s. 292 an.

tedy, jak tomu bylo v ABGB[269], že zástavním právem byla zatížena každá jednotlivá věc tvořící věc hromadnou samostatně), přičemž platí, že zástavní právo takto zřízené se vztahuje na každou věc, která k hromadné věci přibude v průběhu trvání právního poměru ze zástavního práva, a zanikne ke každé jednotlivé věci, která se od hromadné věci odloučí.[270] Nicméně i v souvislosti s touto úpravou lze z právní praxe zaznamenat ohlasy, vyjadřující obdobné pochybnosti, jaké vyvstaly při meziválečných rekodifikačních snahách, o povaze závodu jako vyvíjející se „veličiny", což může činit hodnotu zajištění pohledávky zástavou v podobě závodu značně nejistou, neboť rozsah zajištění se může v průběhu trvání příslušného právního poměru měnit.[271]

III.2.3.3 Ztráta hodnoty zástavy

S pojednáním o institutu rejstříkové zástavy lze za úzce související označit také problematiku ztráty hodnoty zástavy.[272] V praxi totiž, i vzhledem k tomu, že poměry vyplývající ze zástavního práva bývají obvykle dlouhodobého charakteru, může na základě určitých skutečností docházet k situacím, kdy zástava není (nebo přestane být) dostatečnou pro zajištění dluhu.

Právní úprava ABGB obsahovala v tomto směru toliko ustanovení § 458[273], jež normovalo povinnosti zástavce před splatností pohledávky. Ustanovení upravovalo dva případy snížení hodnoty zástavy – hodnota zástavy se snížila

269 ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 632.

270 K tomu srov. především ustanovení § 1347 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a dále VYMAZAL, L. *Zástavní právo v novém občanském zákoníku*. 2., doplněné a upravené, vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 85. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR).

271 Srov. např. SMETANA, V. Zástavní právo k obchodnímu závodu. In: *EPRAVO.CZ* [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/zastavni-pravo-k-obchodnimu-zavodu-101039.html; PELÁNKOVÁ, I. Několik úvah k problematice hromadných zástav. In: *eLAW.cz* [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: http://www.elaw.cz/clanek/nekolik-uvah-k-problematice-hromadnych-zastav#

272 Jedním z argumentů proti nezavedení byla také skutečnost, že v průběhu doby se závod, jako živý a dynamický organizovaný soubor jmění (srov. ustanovení § 502 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů) může měnit a v závislosti na tom se může měnit také rozsah zajištění pohledávky.

273 Dikce ustanovení § 458 ABGB: *„Objeví-li se, že hodnota zástavy vinou toho, kdo zástavu dal, nebo pro vadu věci, která se teprve ukázala, již nedostačuje k úhradě dluhu, je věřitel oprávněn žádati od toho, kdo zástavu dal, jinou přiměřenou zástavu."*

zaviněním zástavce nebo v druhém případě, kdy hodnota zástavy klesla pro vadu věci. K závěru, že hodnota zástavy nepostačuje k úhradě dluhu, by bylo možné dojít třemi způsoby: objektivním, subjektivním nebo smluvním. Objektivní způsob výpočtu hodnoty, jež lze považovat za nepostačující k úhradě dluhu, spočívalo v prostém srovnání hodnoty zástavy s hodnotou dluhu (přičemž šlo o cenu obecnou ve smyslu § 306 ABGB[274]). Subjektivní výpočet pak spočíval na subjektivním hledisku projevené vůle jedné ze smluvních stran. Z dobové literatury se podává, že tento způsob neměl oporu v dikci zákona a tudíž jej nebylo možné užívat. Nakonec smluvní počítání se odvíjelo od toho, k čemu se strany zavázaly, tzn. co samy považovaly za dostatečnou hodnotu kryjící dluh. Tato hodnota mohla být vůči objektivní (zpravidla) nižší, avšak nebylo vyloučeno, aby byla také vyšší než objektivně určená. Vzhledem k jedné ze stěžejních zásad občanského práva – autonomie vůle – mělo být primárně užito smluvní počítání a až v případě, nebylo-li by toto možné, mělo se užít objektivního způsobu.[275]

V případě naplnění výše uvedených podmínek vyplývajících z ustanovení § 458 ABGB byl zástavce povinen dát věřiteli jinou přiměřenou zástavu. Zástavce měl tedy podle povinnost doplnit nebo nahradit chybějící hodnotu zástavy anebo poskytnout zástavu zcela jinou tak, aby byla vyrovnána hodnota podle zásad rozebraných výše. Z účelu ustanovení § 458 ABGB také dobová právní věda vyvodila, že věřiteli je kromě represivní ochrany (viz výše) poskytována také ochrana preventivní, spočívající v tom, že věřitel má nárok na opomenutí takových zaviněných zásahů do zastavené věci, jež by mohly vést ke ztrátě reálné jistoty zástavy.[276] Pokles hodnoty zástavy mohl nastat i v důsledku vady věci, která se teprve ukázala[277]. Mohlo se jednat

274 Podle ustanovení § 306 ABGB *„[v]e všech případech, kdy není nic jiného vymíněno ani zákonem nařízeno, musí býti při odhadu věci vzata za směrnici obecná cena."*

275 ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 735.

276 ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 736.

277 Srov. ustanovení § 922 ABGB: *„Jestliže někdo jinému přenechá věc úplatným způsobem, odpovídá za to, že věc má vlastnosti výslovně vyměněné nebo obyčejně při ní předpokládané, a že jí lze užívati a používati podle povahy jednání, nebo podle učiněné úmluvy."*

jak o vady faktické, tak o vady právní.[278] Pokud by naopak došlo k situaci, že by se zástava jevila být vyšší hodnoty, než je zajištěný dluh, bylo by lze užit toliko ustanovení o omylu[279].

Jednou z novinek, která byla v Osnově 1937[280] navržena, měly být i ustanovení § 337[281] a 338[282] o snížení hodnoty zástavy. Oproti stávající úpravě obsažené v ABGB (popsané výše), přinášela Osnova 1937 řešení, podle něhož v případě, že došlo ke ztrátě na hodnotě zástavy, měl osobní dlužník povinnost jistotu přiměřeně doplnit nebo dluh přiměřeně uplatit. Došlo zde tedy primárně k přesunu povinnosti z osoby zástavce[283] na subjekt osobního dlužníka (v některých případech se mohlo/může jednat o totožný subjekt, např. když osobní dlužník zajistí dluh zástavním právem ke své vlastní věci). Tato povinnost stíhá osobního dlužníka pouze v případě, že zástava ztratí na hodnotě v průběhu trvání zástavního práva. Pokud však zastavená věc (pro nedostatek, který vyjde najevo později nebo zaviněním zástavce) hned od počátku dluh nezajišťuje tak, jak se předpokládalo, stíhá povinnost situaci napravit naopak zástavce.[284] Superrevisní komise se při tvorbě této úpravy inspirovala také v zahraniční právní úpravě, a to konkrétně čl. 808 a 809 švýcarského občanského zákoníku. Objevily se také náměty, jež požadovaly

278 ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 737.

279 Srov. ustanovení § 871 a násl. ABGB.

280 Obdobně tomu bylo v navržené úpravě Osnovy 1931 (srov. ustanovení § 467 této osnovy).

281 Ust. 337 Osnovy 1937: *„Zástavní dlužník je povinen zdržeti se všeho, čím se zástava zhoršuje na újmu zástavního věřitele. Stane-li se tím dostatečná jistota věřitelova nedostatečnou nebo nedostatečná jistota se sníží, zástavní dlužník je povinen ji doplniti.*

282 Ust. 338 Osnovy 1937: *„Ztratí-li zástava na hodnotě tak, že se dostatečná jistota věřitelova stane nedostatečnou anebo nedostatečná jistota se sníží, je osobní dlužník povinen jistotu přiměřeně doplniti nebo dluh přiměřeně uplatiti.*

283 Subjekty zástavního práva byly (nejen) podle ABGB terminologicky rozlišeny, a právní teorie osobu, v jejíž prospěch je zástavní právo zřízeno označuje jako zástavního věřitele a druhý subjekt zajištěné pohledávky označujeme za osobního dlužníka. Osoba, jenž zástavu poskytla, je zástavce. Vlastníka zástavy pak označujeme jako zástavního dlužníka (zpravidla je osoba zástavce totožná s vlastníkem zástavy). Srov. také ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 630–631. Nebo také PSP. Sněmovní tisk 362/0 (VI. volební období), s. 886 [citováno 7. 9. 2017]. Dostupný z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6 & CT=362 & CT1=0

284 Srov. ustanovení § 336 Osnovy 1937: *„Jestliže věc zastavená vinou zástavcovou anebo pro nedostatek, který najevo vyjde teprve později, hned od počátku dluh nezajišťuje tak, jak se mělo za to, je zástavce povinen zajištění napraviti tak, aby jistota odpovídala zástavní smlouvě.“*

redukci zastavení, když by bylo zjištěno, že zajištění je nadbytečné. Tyto návrhy však nebyly přijaty, neboť bylo usouzeno, že taková úprava by mohla dáti závdavek ke vzniku šikanózních sporů.[285]

V případě snížení hodnoty nedostatečné zástavy měl podle subkomitétu[286] povinnost osobního dlužníka jistotu přiměřeně doplnit vykládána tak, že tento má povinnost jistotu doplnit do výše původní, ačkoliv nedostatečné a nikoliv až do výše zajištěné pohledávky. Neboť pokud se při zřízení zástavního práva věřitel spokojil s nedostatečným zajištěním, nelze mít za spravedlivé a došlo by tím ke zvýhodnění věřitele, kdyby požadoval doplnění jistoty nad rámec toho, co bylo smluveno při vzniku právního poměru. Dr. Pružinský však s navrhovanou úpravou nesouhlasil, neboť ji považoval za *de facto* odporující smyslu zástavního práva a z etického a ekonomického hlediska shledal navrhovanou úpravu za nepřijatelnou. Ustanovení § 337 Osnovy 1937 mělo regulovat situace, kdy klesne hodnota zástavy z viny dlužníka, zatímco ustanovení § 338 Osnovy 1937 směřovalo k případům, kdy hodnota zástavy klesne bez dlužníkova zavinění. Podle jeho názoru kompensací toho, že věřitel na sebe vezme riziko spojené s úvěrem, je toliko nárok věřitele na úroky. Navrhovaná úprava by nepochybně znamenala limitaci rizika věřitele, které je podle názoru dr. Pružinského pro úvěrový vztah a postavení věřitele charakteristické. Z praktického hlediska by mohla tato úprava vést až k situacím, že dlužník by byl nucen brát si další případné půjčky na pokrytí dorovnání hodnoty zástavy a tudíž by se pro něj stala půjčka méně hodnotnou. Dlužník by se poté mohl dostat až do situace, že by byl nucen zastavit veškerý svůj majetek. Dr. Pružinský svůj názor podporoval také argumentem, že snížení hodnoty zástavy může být také pouze dočasným jevem. Tento názor dovozoval z premisy, že dlužník je stranou sociálně slabší od věřitele, což však v praxi nemusí platit vždy (ačkoliv institut zástavního práva směřuje také k usnadnění postavení dlužníka při získávání úvěru).

I v případě, že by úprava těchto ustanovení byla z Osnovy 1937 zcela vypuštěna, nebylo by dle názoru subkomitétu zabráněno tomu, aby smlouva mezi věřitelem a dlužníkem obsahovala případné klausule dopadající na situace,

285 *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II., Důvodová zpráva*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, s. 149–151. Dostupné také z: https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/11516

286 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157.

kdy zástava ztratí na hodnotě nebo kdy nastanou ve smlouvě specifikované skutečnosti, byl dlužník povinen věřiteli splatit celou pohledávku apod. Jelikož dlužník obvykle přistupuje k uzavírání těchto typů smluv ve vypjatých situacích (kdy potřebuje získat peníze), nelze se domnívat, že by proti těmto smluvním ustanovením měl šanci v kontraktačním procesu úspěšně brojit. Ke zlepšení postavení dlužníka by přes tendence posilující postavení a ochranu dlužníka jako slabší strany prostupující i jinými právními oblastmi ani škrtnutím ustanovení § 338 Osnovy 1937 nemuselo dojít. Zvažován byl i případný psychologický efekt dotčených ustanovení, jelikož Osnova 1937 byla projednávaná v období, kdy byla potřeba úvěrů na vzestupu. Věřitelé by tedy mohli být motivováni[287] úvěr dlužníkovi poskytnout, vzhledem k pomyslnému upevnění jeho pozice na zákonné úrovni. Navržena byla úprava ustanovení § 338 Osnovy 1937 v tom směru, že by dlužník byl chráněn v případech, že by na snížení hodnoty jistoty nenesl žádnou vinu a že by případné dorovnání hodnoty mohlo pro něj znamenat ekonomické zhroucení. Vzhledem k případným dopadům takovéto úpravy (a dalších navržených koncepčních úprav) bylo ustanovení § 338 Osnovy 1937 postoupeno k dalšímu projednání subkomisi.[288]

III.3 Závazkové právo

III.3.1 Stručná charakteristika

Z hlediska rekodifikace obligačního práva byla již od počátku subkomitétů vedena diskuse o tom, zda má existovat odlišná úprava závazků v právu občanském a obchodním, či má dojít k unifikaci této úpravy, tak jako v právu švýcarském. Ostatně již ve válečných novelách ABGB se podobný trend objevoval pod vlivem německého práva a výsledkem jednání jak subkomitétů, tak i superrevize bylo, že změny učiněné novelou z r. 1916 jsou pro „komercializaci" občanského práva dostatečné, a tak i Osnova 1937 se od této novely ABGB odchýlila jen v detailech.[289]

287 I vzhledem k přesvědčení některých členů komise na základě probíhající diskuze k návrhu těchto ustanovení, že dotčená norma obsažená v ustanovení § 338 Osnovy 1937 tzv. „nestraní" ani věřiteli ani dlužníku.

288 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, K 157.

289 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 315.

Určité změny se tak dočkal např. § 879 ABGB, který byl v Osnově 1937 zkrácen na pouhý první odstavec: „*Smlouva, která se příčí zákonnému zákazu nebo dobrým mravům, je neplatná.*" Zde navíc došlo k záměně původního německého termínu *„nichtig"*, tedy nicotná, za výraz neplatná (něm. *ungültig* pozn. autor). Tato změna byla provedena z toho důvodu, že výraz nicotná se nezdál komisi přesný a panovalo přesvědčení, že byl do textu příslušné novely přenesen pro napodobení názvosloví německého, neboť jak již bylo řečeno, citovaná novela byla výrazně ovlivněna BGB a ADHGB.[290] Oba dva tyto zákony byly ve své době inspirací i pro osnovu uherského občanského práva z r. 1913 a měly značný vliv pochopitelně i na obdobu práva obligačního v Osnově 1937.

Jejich odraz můžeme tak najít např. v ustanoveních § 908–910 Osnovy 1937, ačkoliv jinak prakticky celá kupní smlouva byla převzata z ABGB. U kupní smlouvy však došlo, k pro nás docela zajímavé, změně terminologie. Zatímco subkomitét, stejně jako i pozdější zákony z let 1950, 1964 a konec konců i současný OZ 2012 používají právě onen termín „kupní smlouva", Osnova 1937 hovořila o smlouvě trhové, což bylo navrženo superrevizí.[291] V návaznosti na to pak byly strany označeny jako „kupující" a „prodávající", kdy výraz „kupec" byl vyhrazen právě pro účely práva obchodního.[292] Výraz trhová smlouva byl přitom převzat z tradiční terminologie Koldínových Práv městských, na což také přímo důvodová zpráva odkazovala.[293] Naopak výraz kupní smlouva je možno svou povahou označit spíše za slovakismus.[294]

Jak již bylo zmíněno, politické spory se odrazily zejména v otázce hromadných, tedy kolektivních, smluv.[295] Již zmiňovaná třetí novela ABGB z r. 1916

290 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 319.

291 Ibid., s. 349.

292 V Osnově 1937 se vyskytoval toliko jednou, a to u § 935 an., kde se pojednávalo o „výhradě lepšího kupce", neboť zde byl výraz kupec ustáleným a zaužívaným.

293 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 349.

294 HORÁK, O. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy". Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva. In: MACH, Peter, PEKARIK, Matej, VLADÁR, Vojtech (eds.). *Constans et perpetua voluntas: Pocta Petrovi Blahovi k 75. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 217–222.

295 Obecně se problematikou pracovních smluv v meziválečných návrzích oz zabýval již M. Doležal – viz D DOLEŽAL, M. K unifikačním snahám v oblasti občanského práva 1918–1938. *Právník,* 1988, s. 877 an. K této otázce též GÁBRIŠ, T., op. cit., s. 128–129.

se jim šikovně vyhnula, nicméně osnovy již na tuto otázku musely reagovat. O tom, že mají být v občanském zákoníku alespoň zmíněny, nebylo sporu, nicméně otázkou byla podoba úpravy těchto smluv. Osnova 1931 (§ 1022 odst. 2) pojímala tyto smlouvy poměrně široce a jako funkci hromadných smluv chápalo ustanovení podmínky příštích smluv o práci pro určitý obor práce či určitý obvod. Ustanovení § 981 však znělo odchylně, a to proto, aby bylo jasně vyjádřeno, že se za hromadnou smlouvu považovala i smlouva mezi majitelem závodu na jedné straně a organizací zaměstnanců na straně druhé. Konečné znění mělo přitom vycházet z vymezení pojmu hromadné smlouvy dle 3. odstavce vyhlášky č. 31/1932 Sb. z. a n. o statistice kolektivních smluv. V souladu s touto vyhláškou také byla dána obligatorní písemná forma.[296] Jednou z nejsložitějších otázek byl poměr kolektivní a individuální smlouvy – Osnova 1924 navrhovala, aby kolektivní smlouva platila potud, pokud individuální smlouva nestanoví něco jiného, a to ať již mělo být stanovené ve prospěch, nebo i v neprospěch zaměstnance.[297] Proti tomu se však postavila superrevize, tedy v Osnově 1931 bylo stanoveno, že hromadná smlouva je smlouvě individuální nadřízenou (superordinovanou) a tedy že se individuální smlouva musí držet v intencích smlouvy hromadné a nesmí se od ní odchýlit. Osnova 1931 jasně stanovovala práva zaručená hromadnou smlouvou zaměstnancům jako minimum, které individuální smlouva snížit nemůže. Vše však bylo dvojsečné, neboť stejně byla nepřekročitelná i případná horní hranice zaměstnaneckých výhod stanovená smlouvou hromadnou. Po meziministerském řízení nakonec došlo k tomu, že celá tato otázka byla z Osnovy 1937 vynechána. Jako důvod bylo uvedeno, že stejně jako v otázkách legitimace k podpisu kolektivní smlouvy či registrace kolektivní smlouvy, které ostatně žádná z osnov neřešila, bude vše řešeno v nové samostatné úpravě citované problematiky.[298]

Určité spory provázela i otázka právní úpravy za provoz zvláště nebezpečný, kde původně subkomitét a také superrevize hovořily o objektivní odpovědnosti, jíž bylo možno se zprostit prokázáním zásahu vyšší moci, činnosti

296 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 362.

297 Tak tomu bylo svého času v § 6 odst. 2 zákona č. 20/1910 RGBl., *über die Handlungsgehilfen.*

298 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 366.

poškozeného či třetích osob nijak nesouvisejících s podnikem.[299] Objevily se však dokonce i požadavky, aby tyto podniky byly odpovědny i za takovéto události. Přestože tyto názory byly odmítnuty, i navržená koncepce však byla vystavena kritice, neboť zde byla obava ze značného omezení rozvoje podobného podnikání, zvýšení nákladů na pojištění, a tím i značné zdražení takovýchto podniků. Výsledkem meziministerských porad bylo, že v Osnově 1937 již byly podniky rozděleny do dvou skupin. Zmiňovaná objektivní odpovědnost platila jen pro první skupinu, tedy *„kromobyčejně nebezpečné"* podniky, zatímco u druhé skupiny „pouze" nebezpečných podniků již byla odpovědnost za zavinění,[300] neboť byl odpovědnosti zproštěn, pokud prokázal, že *„dbal veškeré pečlivosti podle poměrů potřebné"* (§ 1053 Osnovy 1937).

Osnova 1937 a obecně všechny meziválečné osnovy se pak odlišovaly od ABGB i v systematice některých smluv a ve vzniku některých nových smluvních typů. ABGB po vzoru římského práva, ještě do určité míry drželo jednotného „locatio-conductio", kdy sice vydělovalo nájem a pacht do jedné hlavy,[301] nicméně smlouva o dílo a smlouva pracovní byly upraveny společně v jedné hlavě, nadto ustanovení jednotlivých těchto smluv byla v rámci oné hlavy proházena.[302] Meziválečné osnovy rozdělily oba tyto smluvní typy do samostatných hlav (34 a 35 Hlava Osnovy 1937), byť ještě důvodová zpráva o nich pojednávala společně.[303] Vedle výše zmíněného odlišení smlouvy pracovní a o dílo došlo již subkomitétem k vytvoření samostatné smlouvy zprostředkovatelské. Myšlenka oddělit tyto specifické situace od smlouvy pracovní a o dílo pak byla dotažena v Osnově 1937 do té míry, že pro zprostředkovatelskou smlouvu byla vyčleněna vlastní hlava – Hlava 36 (§ 1030–1035 Osnovy 1937). Inspirací pro definici zprostředkovatelské smlouvy byl opět německý BGB, zejména § 652 BGB, určitou roli u podoby § 1035 Osnovy 1937 hrál § 655 BGB.[304]

299 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 390.

300 Ibid., s. 391.

301 ABGB II: díl hlava 25 „O nájemních a pachtovních a o dědičných nájemních smlouvách a o smlouvách na dědičný úrok" (*Von Bestand- Erbpacht- und Erbzinsverträgen*), § 994 an.

302 ABGB II. díl hlava 26 „O smlouvách o služební výkony (*Von Verträgen über die Dienstleistungen*) § 1151 an.

303 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 360–368.

304 Srovnej též § 1171 d) Osnovy 1924.

III.3.2 Nájem a pacht

Spolu s OZ 2012 se do českého právního řádu vrátila výslovná úprava pachtu, která v OZ 1964 chyběla. Mimo jiné byl tento institut vystaven kritice za svůj archaický název, nicméně nešlo o první případ, kdy byl s pachtem „jazykový" problém. Z římskoprávní *„locatio-conductio"* se postupně vydělovaly tři základní smluvní typy, jak již bylo uvedeno výše, ale s jejich dalším rozdělením a názvoslovím se každý jazyk vypořádal mírně odlišně. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu z roku 1937 tak hned v prvních větách ke 33. hlavě, kde je nájem a pacht upraven, vysvětluje, proč nebyl zvolen jednotný název: *„[B]ylo nutno opustiti jednotný pojem "Bestandvertrag", neboť autentický tekst nového občanského zákoníka bude český a uvedený výraz (…) nemá v češtině obdoby.*"[305] Subkomitét ústavně-právních výborů zvažoval, že by namísto pojmu „pacht" využil pojem nájem, ke kterému by byl přidán přívlastek, ale posléze debatu odložil, a v konečném návrhu pacht zůstal.[306] K samotné podstatě toho, zda pacht vůbec do právního řádu zavádět, přidal dr. Pružinský podobenství: „*V polnohospodářské pravovědě se vede dlouhou spor o to, zda je pacht vůbec s hlediska hospodářského a národohospodářského odůvodněný. Věc se vysvětlovala podobenstvím a říkalo se: Majitel, který sám hospodaří, je jako otec anebo jako matka a pachtýř, to je jako otčím nebo jako macecha. Proto je pacht hospodářsky neodůvodněný, ale s druhé strany se poukazovalo na to, že také v rodině někdy macecha, kde matky není, je dobrá, že někdy slušně a dobře vychovává děti a že podobně je to také v hospodářství. Někdy majitel není schopný dobře hospodařit, možná že je nemocný, možná že nemá odborné kvalifikace a nerozumí hospodářství, nemůže řádně hospodařit, a v takovém případě je pacht odůvodněný.*"[307] V této souvislosti je nutno podotknout, že ze zápisu jednání subkomitétu nevyplývá spor o to, zda pacht zařadit či nikoliv, a zůstává tak možná otázkou, zda byla taková obhajoba institutu nutná.

---

305 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 354.

306 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 53. Dr. Srb v této souvislosti podotknul, že při využití pojmu nájem s přívlastkem by se omezila terminologie a nebylo by možné využít přídavného jména „pachtovní". Je nutné uznat, že v návaznosti na důsledné rozlišování nájmu a pachtu, na které upozorňuje i důvodová zpráva, by se některé formulace mohly stát poměrně kostrbatými. Dále dr. Srb upozornil i na fakt, že v praxi se často nájem a pacht pojmově nerozlišují, resp. se zaměňují, a spíše se slovem „nájem" rozumí ve skutečnosti pacht.

307 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 53.

Celkově v úpravě nájmu a pachtu nebyly provedeny změny koncepční, snad s výjimkou zrušení návaznosti na kupní (trhovou) smlouvu, o které bude pojednáno dále. Debaty však probíhaly o mnoha aspektech úpravy, včetně zdánlivých marginálií. Tak kupříkladu relativně obsáhle vysvětloval dr. Srb zejména německy hovořícímu dr. Hellerovi, že slovní spojení „na nějaký čas", které je obsaženo v definici institutu,[308] je v češtině totožné se spojením „na čas". Ohledně zásadnějších změn je tak možné zejména poukázat na zrušení provázanosti s kupní smlouvou.

V rámci ABGB totiž byly náležitosti nájemní, potažmo pachtovní smlouvy upraveny v návaznosti na kupní, resp. dobovou terminologií trhovou smlouvu, a to v § 1092: „*Nájemní a pachtovní smlouvy mohou být sjednány o týchž předmětech a týmž způsobem, jako smlouva trhová. Nájemné a pachtovné za zapravuje, nebylo-li umluveno jinak, jako trhová cena.*" V § 1094 se dále dočteme o okamžiku uzavření smlouvy: „*Jakmile se strany dohodly o podstatných náležitostech nájmu (pachtu), totiž o věci a ceně, je smlouva skutkem a užívání věci se pokládá za koupené.*" Právě tento přístup byl poměrně kritizován, a to kvůli nutnosti smluvení ceny – podle důvodové zprávy totiž „*jako nájemné nebo pachtovné může býti smluveno určité kvantum plodů*".[309] Tento zdánlivě nepatrný detail způsobil, že bylo celé ustanovení § 1092 ABGB označeno poměrně razantně jako „nesprávné".[310]

Rozsáhlá debata proběhla rovněž okolo výjimky z povinnosti platit nájemné či pachtovné nemožnosti věc řádně užívat. Podstatou problému se stala formulace části § 946: „*Je-li věc již při odevzdání tak vadná, že se nehodí k (…) užívání, nebo stane-li se bez viny nájemcovy tak vadnou v době nájmu, není nájemce povinen po dobu neupotřebitelnosti a podle jejího rozsahu platit nájemné.*"[311] Právě rozsah neupotřebitelnosti se stal předmětem zájmu dr. Suchého, který se pozastavil nad tím, zda je jasné, jak se nájemné zkracuje. Při neupotřebitelnosti částečné totiž bylo zamýšleno, aby se rovněž nájemné zkrátilo pouze

308 § 943 Osnovy 1937: „*Smlouva, podle které někdo obdrží jen užívání věci za plat na čas, je smlouva nájemní…*"

309 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 355.

310 Ibid.

311 § 946 Osnovy 1937. Zde je nutno rovněž upozornit na to, že podle § 945 se ustanovení o nájmu vztahují i na pacht, pokud není zvláštní úprava.

částečně, což z doslovného výkladu ustanovení podle dr. Suchého nevyplývalo. Subkomitét tak strávil dost času debatou nad tím, zda je „zřejmé", že je tak ustanovení zamýšleno, či zda by bylo vhodné formulaci upřesnit.[312]

Debata s téměř totožnými argumenty se rozvinula rovněž k první citované části výše zmíněného § 946. Subkomitét se snažil vypořádat se situací, kdy by nájemné bylo stanoveno s přihlédnutím k tomu, že věc je poškozená, a bylo by tedy podstatně nižší, než kdyby byla věc bez vad. Dr. Pružinský vyjádřil obavu, že v takovém případě by se nájemce mohl na základě § 946 domáhat „dalšího" snížení nájmu, jelikož dané ustanovení nepočítá s tím, že by stav věci byl zohledněn už při sjednávání nájemného. I v tomto případě se však subkomité nakonec shodl na tom, že z formulace „jasně vyplývá", že tomu tak nebude, resp. že nebude docházet k tomuto dalšímu snižování, když již stav věci byl jednou zohledněn.[313]

K samotné výši nájemného subkomitét řešil spíše drobné otázky „technického" rázu, nicméně pozastavil se nad ustanovením § 955, který hovoří o tom, kdy se nejedná o pacht: „*Bylo-li ve smlouvě o hospodaření s cizími věcmi vyjednáno, že vlastníku bude poskytován podíl výtěžku, není to smlouva pachtovní, nýbrž společenská, když je v dohodě spatřovati sdružení za společným účelem.*" Tento paragraf totiž navazuje na časté problémy, které se pojily s různými zákony a nařízeními, které v určitých případech pacht zakazovaly, což ostatně zmiňuje i důvodová zpráva.[314] V rámci debaty v rámci subkomitétu byly zmíněny případy pachtu divadla či pachtu živnostenské koncese, kdy dr. Herkovič uvedl i v praxi časté obcházení zákona: „*Pronajímání kinematografů je zakázáno. Aby se to obešlo, udělala se smlouva, že je to zástupce čili náměstek, který místo aby dával detailní vyúčtování, odvádí majiteli kinolicence pod titulem paušálního zisku tolik a tolik ročně. V konkrétním případě efekt byl ten, že nejvyšší soud zaujal stanovisko, že je to zastřená pachtovní smlouva…*"[315]

V dalším jednání subkomitét sice pokročil k § 956, ale v debatě se „obloukem" vrátila i k výše zmiňovanému § 946. Diskutované ustanovení § 956 totiž hovoří opět o právu neplatit nájemné, nicméně zde jde o případ

312 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 53.
313 Ibid.
314 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 357.
315 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 54.

mimořádných událostí: „*Když najaté věci nelze vůbec užívati pro mimořádné události, není pronájemce povinen ji znovu zříditi, nemůže však požadovat nájemné, dokud trvá nemožnost užívání. To platí stejně, když pro mimořádné události pachtýř ze zpachtované věci nic nevytěžil.*“[316] Na rozdíl od § 1104 ABGB, ze kterého toto ustanovení vychází, zde chybí demonstrativní výčet mimořádných událostí,[317] což však subkomitétu neušlo a došlo tak i kupříkladu na debatu, zda je krupobití mimořádnou událostí, či nikoliv. Situaci poněkud zkomplikoval fakt, že se subkomitét věnoval i otázkám pojištění, a kupříkladu výše zmíněné tak dr. Pružinský komentoval takto: „*Podle mého názoru není krupobití mimořádnou událostí, poněvadž každý opatrný hospodář se pojišťuje proti krupobití.*“[318] Otázka definice mimořádné události se tak smísila s otázkou, proti čemu se hospodáři pojišťují a zda je toto pojištění výrazem toho, že jde o událost očekávanou, nebo naopak toho, že jde o událost mimořádnou.[319] Zde už se i ve vládním návrhu výslovně projevil koncept poměrné slevy z nájemného při částečné nemožnosti užívat věc: „*Může-li nájemce přes takovou mimořádnou událost najaté věci užívati omezeně, sleví se mu poměrná část nájemného…*“[320] Důvodová zpráva zde případně podotýká, že se jedná o převzetí § 1105 ABGB.

Oproti ABGB však došlo v dalších ustanoveních k několika změnám. Tak kupříkladu § 1106 hovořil o převzetí nebezpečí nájemcem či pachtýřem, což bylo jako vykládací pravidlo zrušeno s odůvodněním, že „*podobné ujednání smluvní (o převzetí nebezpečí) je kryto všeobecnými předpisy o výkladu smluv (§ 757); příčí-li se taková smlouva dobrým mravům, platí všeobecné předpisy*“.[321] Zásadní úprava, byť ne přímo vypuštění, pak „postihla“ § 1107 ABGB, a Osnova se tak omezila pouze na překážky na straně nájemce: „*Nemůže-li nájemce užívati věci jen pro překážku, která se vyskytla v jeho osobě, postihne nepříznivá událost jen nájemce a musí zaplatiti nájemné. Pronájemci se však započtou uspořený náklad a výhody, jichž dosáhne jinakým užíváním věci.*“[322] Aby pronájemce v tomto

316 § 956 Osnovy 1937.
317 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 357.
318 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 55.
319 Ibid.
320 § 957 Osnovy 1937.
321 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 357.
322 § 958 Osnovy 1937.

případě mohl „jinak užívat věc“, je nutné, aby vůbec o překážce na straně nájemce věděl – i na tento případ tak (mimo jiné) dopadalo ustanovení následujícího § 959, které zakládalo nájemci povinnost ohlásit událost, na základě které se domáhal slevy z nájemného, případně osvobození od nájemného (v případě mimořádné události, zmíněné výše). Oproti ABGB ovšem zmizela povinnost pachtýře, aby dal vyšetřit událost, která vede k požadavku snížení nájemného.[323] Důvodová zpráva k této oblasti podotýká několik detailů – tak kupříkladu odkazuje na procesní předpisy o zajištění důkazů, které odůvodňují absenci povinnosti dát událost vyšetřit, či uvádí, že pokud je pronájemci nebo propachtovateli známa událost, která vede k požadavku snížení nájemného, není třeba ji výslovně „znovu“ hlásit.[324] Toto ostatně řešil i subkomitét, když z textu zamýšlela vyškrtnout příslušnou část věty, která však nakonec v návrhu zůstala.[325] Důvodová zpráva také uvádí, že „*opominutí včasné ohlášky má za následek zánik nároku na slevu*“ – je zde tedy zřejmé, že možnost slevu poskytnout zůstává jako naturální obligace.[326]

Plných dvacet paragrafů 33. hlavy řeší zánik nájmu a jeho další okolnosti. Začíná tak rubrikou „Vrácení najaté věci“, při jejímž řešení se subkomitét dostal i ke specifickým místním příkladům. Ustanovení § 960, řešící stav vrácené věci, nakonec prošlo ve většinové verzi, nicméně dr. Karnas poměrně důrazně protestoval: „*Např. v průmyslovém podnikání v severních Čechách pronajímají průmysloví dílny a stroje na dlouhou čekací lhůtu, např. na deset let. Stroje změní strukturu. Nájemce, aby držel s technickým pokrokem krok, musí to časem úplně změniti.*“[327] Podstatou této poznámky totiž bylo ustanovení, podle kterého při skončení nájmu „*je nájemce povinen vrátiti věc podle soupisu. Nebyl-li soupis zřízen, je vrátiti najatou věc v tom stavu, jaký odpovídá právu a povinnosti věc užívati*…“ Zde se tedy námitka dr. Karnase (která byla v dalších souvislostech poměrně obsáhle řešena) neprojevila, nicméně není bez zajímavosti, že důvodová zpráva se o této námitce vůbec nezmiňuje a jen

323 § 1108 ABGB.

324 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 357.

325 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 55.

326 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 357.

327 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 55.

obecně (a spíše v jiné souvislosti) odkazuje na výkladová pravidla.[328] Naopak poměrně obsáhle důvodová zpráva řeší rozsah opotřebení věci: „*Pokud řádné (t. j. smlouvě nebo řečeným pravidlům odpovídající) užívání přivodí jisté zhoršení (opotřebení) najaté věci, učiní nájemce své restituční povinnosti zadost, vrátí-li věc ve stavu zhoršeném. Přísnou zásadu občanského zákoníka, že věc má být vrácena ve stavu, v jakém byla převzata, nelze vždy dodržeti, ač se i nadále vyskytnou případy, kdy právu a povinnosti věci užívati bude odpovídati, aby se věc vrátila v tomto stavu. Stav odpovídající právu a povinnosti věci užívati bude rozhodovati i pro posouzení restituční povinnosti při pachtech zemědělských nemovitostí…*“[329]

Ohledně samotného skončení nájmu se sluší podotknout, že mimo zánik uplynutím času a výpovědí byla přidána výslovná možnost zániku odstupem – resp. tato možnost „získala“ svou samostatnou rubriku, ve které bylo oproti ABGB provedeno několik změn. Tak kupříkladu v rámci ABGB se odstup týkal pouze obytných místností, nikoliv místností dalších (sklepy apod.).[330] I superrevizní komise se shodla, že rozšíření na místnosti neobytné, „*ale takové, ve kterých se lidé zdržují*“, je příhodné.[331] Obecně byly v možnosti odstupu provedeny stylizační i jiné drobné změny, na které odkazuje důvodová zpráva.[332]

Zánik nájmu uplynutím času nedoznal výraznějších změn, důvodová zpráva pouze zdůrazňuje, že byla ustanovení ABGB, ze kterých text vychází, spíše zkrácena.[333] Subkomitét debatoval spíše o změnách stylizačních, kupříkladu u konkludentního nájmu. Ustanovení § 965 totiž říká, že „*nájem sjednaný na určitou dobu se obnovuje tím, že nájemce po smluvené době užívá věc dále a pronájemce se s tím spokojí*“.[334] Dr. Havelka v rámci diskuze navrhoval, aby bylo slovní spojení „pronájemce se s tím spokojí“ nahrazeno slovy „*z pronájemcova chování lze souditi, že s tím souhlasí*“. Změna však přijata nebyla s tím, že se jedná pouze o jinou stylizaci, která nemá praktický význam.[335]

328 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 358.
329 Ibid.
330 § 1117 ABGB.
331 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 56.
332 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 359.
333 Ibid., s. 358.
334 § 965 Osnovy 1937.
335 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 56.

V případě zániku nájmu výpovědí se Osnova přidržela znění ABGB, pouze upravila výpovědní lhůtu u věcí movitých (z 24 hodin na 3 dny) a výslovně přidala výpovědní lhůtu pro podpacht (6 měsíců, shodně s pachtem). Dále však proběhla rozsáhlá debata, na kterou odkazovali i členové subkomitétu,[336] jejíž podstatou byla otázka převzetí poválečných předpisů. Důvodová zpráva problematiku stručně shrnuje: „*Nebylo vyhověno námětu, aby výpověď z bytu pozbývala účinnosti také tehdy, když nájemce potvrzením politického úřadu první stolice prokáže, že v jeho bydlišti je bytová nouze, a když pronájemce nemůže udati důležité důvody pro výpověď; tím byly by do zákoníka občanského převzaty předpisy vyvolané mimořádnými poměry poválečnými, z jakých podobné návrhy vyplynuly.*“[337]

Celkově tak lze shrnout, že úprava speciální úprava nájmu a pachtu nedoznala v rámci rekodifikačních prací výrazných změn. Jedním z mála koncepčních zásahů bylo zrušení návaznosti na kupní smlouvu při stanovení výše nájemného a pachtovného (viz výše). Ačkoliv i v jiných ohledech ke změnám došlo, přece jen se úprava spíše drží ABGB, než aby se odchylovala. Na závěr lze ovšem zmínit výraznou polemiku, která se nájmu a pachtu rovněž dotýká. Jedná se o ochranu nájemce či pachtýře před zásahy třetích osob a s tím spojenou otázku obligační či věcněprávní povahy pachtu. Nejen že tato otázka vyvolala poměrně slavný spor mezi F. Weyrem a M. Boháčkem, kdy byl dokonce druhý jmenovaný nazván v nelichotivém smyslu „mladým romanistou“,[338] ale její ohlasy nacházíme i v dnešní literatuře.[339]

III.4 Dědické právo

III.4.1 Stručná charakteristika

Na rozdíl od věcného a obligačního práva se v právu dědickém objevily zásadní rozpory mezi recipovaným právem rakouským a uherským. Není divu, neboť právo dědické má poměrně úzkou vazbu na právo rodinné

336 NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 158, složka 56.

337 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Důvodová zpráva.* Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 359.

338 DOSTALÍK, P. Obligační nebo věcně-právní účinky pachtu? Spor mezi Františkem Weyrem a Miroslavem Boháčkem, In: *Polemiky a spory v právní vědě.* Olomouc: PF UP v Olomouci, 2010, s. 19–29. ISBN 978-80-244-2665-5.

339 HORÁK, O. Ochrana oprávněného detentora proti zásahům třetích osob (ke kořenům a výkladu § 1044 ObčZ). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 4, s. 115–119, zvl. s. 116–117.

a uspořádání majetkových poměrů v rodině bylo v uherské právní tradici ovlivněno již od středověku zásadou *„materna maternis, paterna paternis“*, tedy takzvaným větveným majetkem.[340] Vedle toho zde existovala ještě řada drobných odlišností, jež pramenily zejména ze zemědělského způsobu života a jeho specifik. Na druhou stranu to nebyla jen otázka intestátní posloupnosti – odlišnosti byly i např. u formální stránky testamentu, ale také v pojetí odkazu. Dle uherského práva lze říci, že rozdíl mezi ustanovením dědice a k odkazu byl do určité míry pouze terminologický, neboť v uherském dědickém právu i odkazovník odpovídal za dluhy zůstavitele.[341] Ostatně postoj k odpovědnosti za dluhy zůstavitele byl i u dědiců rozdílný a v rámci legislativního procesu Osnovy 1937 se tyto rozdíly ještě více projevily, o čemž bude řeč níže.

Podoba dědického práva v osnovách již od dvacátých let velmi výrazně navazovala na ABGB ve znění válečných novel z let 1914 a 1916. Lze říci, že se tu projevuje i určitá „rigidnost“ dědického práva jako odvětví, kde jen velmi málokdy dochází k nějakým změnám. Subkomitét prof. Svobody tak fakticky pouze provedl překlad ABGB do češtiny a jen mírně na několika místech jej upravil. Z důvodové zprávy, jíž doplnil svůj návrh, jen stěží můžeme poznat, do jaké míry byly o jednotlivá ustanovení vedeny spory, byť se zdá, že zda sporná místa byla, tak tomu mohlo být např. v otázce

340 Tento systém lze stručně charakterizovat tak, že prioritně měl majetek sloužit k zajištění potomků. Pokud by takových nebylo, tak majetek po jednom ze zemřelých manželů připadal nikoliv druhému, ale vracel se zpět do rodiny, odkud byl vnesen. Cílem bylo, aby rodový majetek nebyl převeden na jinou rodinu (při absenci potomků by přirozeně po smrti druhého z manželů dědili jeho příbuzní).

341 HORA, O. Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi obč. z. rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka? *Právny obzor,* roč. 1922, č. V, s. 161–167; ČERNOCH, R. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: MU, 2012, roč. 20, č. 3, s. 287–291; ČERNOCH, R. Dědické právo za 1. Československé republiky. In: VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN. *Sborníky z doktorandského semináře katedry Dějin státu a práva Právnické fakulty MU č. 3*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. s. 13–20; SALÁK, P. Odkaz – římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol. In: DÁVID, R., SEHNÁLEK, D. a J. VALDHANS. *Dny práva – 2010 – Days of Law*. 1. vyd. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2010, s. 1620–1631; v určité míře i SALÁK, P. Dědické právo let 1948–1989 optikou práva římského. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011. Ovlivňování sféry soukromého práva právem veřejným v minulosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Právnické fakulty MU č. 414 (řada teoretická), 2012. s. 168–177.

akrescence. Otázka akrescence,[342] tedy přirůstání uvolněného dědického dílu, je jednou z několika změn, k níž v Osnově 1924 došlo. V situaci, kdy zůstavitel určil jednotlivé díly přesně (např. 1/3, 3/4), tak dikce ABGB byla taková, že dotyčný dědic[343] či odkazovník[344] má tím stanovenu horní hranici prospěchu z majetku zůstavitele a nemá tedy nárok na přírůstek. Osnova 1924 však přinesla změnu, kdy v případě odkazu bylo řečeno: „*Není-li náhradníka a je-li celým odkazem pamatováno na několik osob buďto bez určení podílu nebo výslovně dle dílů poměrných, přibude podíl, jehož některý z nich nenabude, poměrně podílníkům ostatním.*" (§ 660 Osnovy 1924)[345] Není bez zajímavosti, že důvodová zpráva uváděla: *„Analogie § 562*[346] *není na místě…"*[347]*,* což může naznačovat, že zde podobné (odlišné) názory na možný analogický postup mohly být, když se jinak velmi stručná důvodová práva k tomu chtěla výslovně vymezit. Na druhou stranu mohlo jít i o vymezení vůči ABGB,[348] jehož právní úprava se shodným postupem u závěti i u odkazu mohla být pokládána za chybnou. Pro první variantu by však mohla svědčit skutečnost, že již superrevize v Osnově 1931 a po ní i Osnova 1937 zaujaly odlišné stanovisko. Ba dokonce zcela opačné a příslušné ustanovení o akrescenci dědického dílu upravily obě osnovy následující dle znění akrescence u odkazu v Osnově

342 Podrobněji viz SALÁK, Pavel. Zamyšlení nad přirůstáním uvolněného dědického podílu. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2015, roč. 2015, č. 19, s. 657–662.

343 § 562 ABGB: *„Einem bestimmt eingesetzten Erben gebührt in keinem Falle das Zuwachsrecht. Wenn also kein unbestimmt eingesetzter Erbe übrig ist; so fällt ein erledigter Erbtheil nicht einem noch übrigen, für einen bestimmten Theil eingesetzten, sondern dem gesetzlichen Erben zu."*

344 § 689 ABGB: „*Ist kein Nachberufener vorhanden, oder isdas ganze Vermächtnis mehreren Personen, ungeteilt, oder ausdrücklich zu gleichen Teilen zugedacht; so wächst der Anteil den einer von ihnen nicht erhält.*"

345 Důvodová zpráva k tomu uváděla následující: *„Není důvodu proč omeziti akrescenci odkazu na případ určení odkázaného předmětu několika osobám dílem rovným. Jde přece jen o to, že odkázaný předmět byl z celku pozstalosti zůstavitelem vyloučen a zůstaven určité skupině osob buď bez určení podílů, nebo dle kvot.*" SVOBODA, E. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 46.

346 V textu důvodové zprávy je uveden § 562 ABGB, příslušný paragraf Osnovy 1924 byl § 571 (ten byl také jmenován v německém překladu Osnovy 1924.

347 SVOBODA, E. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 46.

348 K tomu srovnej např. důvodovou zprávu k Osnově 1924 u § 532 ABGB (s. 7), § 698 ABGB (s. 49), kde se vymezuje vůči „nepřesně znějícímu textu ABGB", ještě patrnější je vymezení k § 807 ABGB (s. 78, 79) o čemž viz také dále SVOBODA, E. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924.

1924.[349] Důvodová zpráva k tomu uváděla: „…*bylo shledáno, že za dnešních poměrů často by formulace přijatá subkomitétem odporovala skutečné vůli zůstavitelově, a proto bylo připojeno vykládací pravidlo poslední věty, formulované podobně, jako druhá věta § 396.*"[350] Jen pro srovnání je možno dodat, že k podobné právní úpravě dospěl zákonodárce v případě ABGB až v r. 2009,[351] zatímco zákonodárce v České republice v OZ 2012 se v případě odkazu inspiroval Osnovou 1937 (§ 1628 odst. 2 OZ 2012), naopak v případě dědiců ponechal ustanovení (§ 1505 OZ 2012) odpovídající původnímu znění § 561 a 562 ABGB.[352]

Další výraznější změnou, kterou oproti ABGB a Osnově 1924 zavedla superrevize, bylo opětovné zavedení římskoprávní zásada *„exhereditatus partem facit ad minuendam"* (§ 676 osnovy 1931,[353] § 577 Osnovy 1937 a contrario

349 V ustanovení § 401 Osnovy 1937 tak zmizelo kategorické odmítnutí akrescence u uvolněného dědického dílu, které ještě Osnova 1931 zachovávala (pozůstatek § 562 ABGB: „*Dědicovi, ustanovenému určitý podílem, nepřísluší v žádném případě právo přírůstku*"). Závěr ustanovení pak zněl: *„Lze-li však mít za to, že určením podílu nechtěl zůstavitel nic jiného, než obmeziti povolané dědice navzájem, přibude uvolněný podíl i k určitým podílům poměrně."*

350 Osnova s. 287.

351 § 560 ABGB v aktuálním znění: *„(1) Wenn der Verstorbene über die gesamte Verlassenschaft verfügt und mehrere Erben eingesetzt hat, einer der Erben aber von seinem Erbrecht keinen Gebrauch machen kann oder will und für diesen kein Ersatzerbe bestimmt ist, wächst der frei gewordene Teil im Zweifel den übrigen eingesetzten Erben im Verhältnis ihrer Erbteile an. Gleiches gilt, wenn die Einsetzung eines von mehreren Erben unwirksam ist.*

(2) Kommt es zu keiner Anwachsung, so fällt der frei gewordene Teil an die gesetzlichen Erben."

- Jestliže zůstavitel pořizuje o celé pozůstalosti a ustanovil více dědiců, přičemž jeden z nich se nemůže nebo nechce využít svého dědického práva a není-li mu jmenován náhradní dědic, tak uvolněný díl v pochybnostech přirůstá zbývajícím jmenovaným dědicům v poměru jejich dědických dílů. Totéž platí, je-li ustanovení jednoho z více dědiců neplatné.
- Pokud nedojde k přírůstku, připadá uvolněný díl zákonným dědicům.

352 V souvislosti s OZ 2012 a odkazem je možno zmínit ještě jeden příklad nekoncepčnosti a selektivnosti přejímání vzorů. Podle vzoru ABGB a Osnov se vlastnictví k odkazu nabývá *„způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo"* (§ 1621 odst. 1 OZ 2012, obdobně § 684 ABGB, § 498 Osnovy 1937). Problémem však je, že u převodu majetkových práv – na rozdíl od ABGB a meziválečných osnov – přejal OZ 2012 konsensuální princip převodu vlastnictví dle francouzského práva.

353 § 676 Osnovy 1931: *„Kdo se zřekl dědictví nebo povinného dílu, nebo kdo jest podle zákona nezpůsobilý dědit nebo kdo byl po právu zůstavitelem vyděděn, nemá právo na povinný díl, ale při výpočtu povinných dílů se k němu hledí právě tak, jako by z dědického práva nebyl vyloučen."* text Osnovy 1937 shodný, text Osnovy 1924 byl pak v závěru naopak takovýto: *„a při vyměření dědických dílů povinných nehledí se k němu právě tak, jako kdyby ho vůbec nebylo."* Viz SVOBODA, E. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 67. Obdobně i text ABGB – srovnej např. ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 3. díl.* Praha: V. Linhart, 1936**,** s. 432.

§ 767 ABGB) a výpočet povinného dílu se tak počítá ze zákonného dílu bez ohledu, zda se někdo z dědiců zřekl, či byl vyděděn.[354] Tuto úpravu respektující zásadu převzal i § 1645 OZ 2012.

Jen na velmi málo místech se lze setkat s odkazem na uherské právo. Jedním z takových míst je ztížení formálních náležitostí u holografní závěti, kde Osnova 1924 u § 585 (ekvivalent § 578 ABGB v tehdejším znění) zavedla požadavek, že vedle vlastnoručního podpisu též zůstavitel *„opatří písemnost vlastnoručně udáním místa, dne, měsíce a roku sepsání…"*[355] V důvodové zprávě k tomu zaznělo následující: *„Ve shodě s právem uherským proto komise navrhuje obligatornost datování…"*[356] Ačkoliv se zde důvodová zpráva odkazuje na právo uherské, stojí za zmínku následující detail. Uherské právo hovořilo o obligatorním uvedení místa a data, přičemž, jak i autoři OZ 2012 správně poznamenali, termín „datum" je poněkud širší než „den, měsíc a rok".[357] Důvodová zpráva k Osnově 1924 se právně pregnantně vyjadřuje, že šlo pouze o „soulad" s uherským právem, neboť faktickou inspirací pro přesné znění paragrafu byl § 2247 BGB ve znění před r. 1938,[358] který zcela shodně mluvil o místě, dni, měsíci a roku. Superrevizní komise však toto pojetí opustila, resp. ponechala uvedení místa, dne, měsíce a roku jen ve formě doporučení, nikoliv však jako obligatorní náležitost (§ 415 Osnovy 1937) podobně jako v ABGB, shodně je tomu i dnes v OZ 2012.

O tom, že Osnova 1924 jen málo zasahovala do původního textu ABGB, svědčí, je-li už řeč o formě závěti, i úprava závětí mimořádných. Problematika formálnosti posledního pořízení se projevila i v otázce testamentů mimořádných – tedy závětí s úlevami. Osnova 1924 v této otázce v zásadě ponechala původní strukturu ABGB, s tím, že byl vynechán § 600 ABGB o vojenském

354 Osnova 1937, s. 303.

355 SVOBODA, E. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 20.

356 Ibid., s 21.

357 S obligatorním požadavkem na uvedení dne, měsíce a roku sepsání je možno se pak setkat v obou „komunistických" zákonících – OZ1950 a OZ 1964, teprve OZ 2012 se vrátil k fakultativnosti data. Viz: http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/zavet

358 Po anšlusu Rakouska však byl tento paragraf novelizován a uvedení místa i data se stalo fakultativním. Je to jedna z mála situací, kdy BGB bylo ovlivněno ABGB. Dlužno dodat, že z důvodu původního znění bývalo až cca 30 % holografních testamentů v Německu shledáváno neplatnými. Viz STAGL, J. F. Das „testamentum militare" in seiner Eigenschaft als „ius singulare". In: *Rev. estud. hist.-juríd*, Valparaíso, 2014, vol. 36, s. 154.

testamentu.[359] Tento druh závěti se vrátil v superrevizi, přičemž šlo o návrh Brněnského zemského soudu. Ten byl pak slovenskou komisí na návrh dr. Schrotze doplněn tak, aby se citované ustanovení vztahovalo i na civilisty vystavené vojenskému nebezpečí.[360] Svým způsobem tak byl vojenský testament (*Militärtestament*), pro nějž byl rozhodujícím oprávněný okruh subjektů (a priori vojáků),[361] nahrazen válečným testamentem (*Kriegstestament*), kde rozhodujícím není subjekt, ale objektivní situace, kdy je možno takovýto testament pořídit.[362] Tímto svým pojetím se stalo ustanovení značně moderním.[363] Zatímco Osnova 1924 ponechávala ještě testament na palubě lodi při námořní plavbě a „morový" testament, superrevize a Osnova 1937 však již přišly s podobou jinou. Ustanovení § 435 Osnovy 1937 hovořilo již obecně o nemoci, jež budí hrůzu a ochromuje styk mezi lidmi, tedy ne již o moru a jemu podobných chorobách. Zejména však ustanovení § 437 Osnovy 1937 uvádělo, že stejně se má postupovat i při živelních a podnikových pohromách,[364] což byla situace, na níž dosud nebylo pamatováno. Na druhou stranu došlo k odmítnutí závěti na palubě lodi, s odůvodněním: *„Naopak byl z § 597 obč. zák.* (ABGB – pozn. autor) *vypuštěn i případ plavby námořní, ježto plavby ty samy o sobě nejsou již tak mimořádně nebezpečné… Tím spíše byl odmítnut*

359 Tento krok byl pochopitelný, jelikož příslušný paragraf ABGB pouze odkazoval na vojenské předpisy. Ty se však r. 1922 změnily a nový československý Služební řád již neznal zvláštní úpravu vojenské závěti. Srovnej ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 3. díl.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 162 an. Srovnej též SALÁK P. Návrat vojenského testamentu. *Právník*, 2017, č. 4, s. 286–300.

360 K tomu srovnej GÁBRIŠ, ŠORL, op. cit., s. 683; viz též ROUČEK, F. *Revise občanského zákona: záznamy z porad Slovenské komise pro obor občanského práva v Bratislavě. I.* Praha: Ministerstvo pro sjednocení zákonův a organisace správy, 1923**,** s. 28.

361 Jistě i rakouské právo připouštělo, aby takto pořizoval i určitý okruh civilistů, nicméně právo takto pořídit testament náleželo vojákům i v době, kdy nebyly vystaveni zvýšenému nebezpečí. Srovnej Služební řád (*Dienstreglement)* z 9. srpna 1873, I. díl (§ 101) příl. 3.

362 V návaznosti na tuto terminologickou změnu, na niž upozornil R. Mayr-Harting, se rozvířila debata, zda by bylo možno použít toto ustanovení i v situacích, jako je povstání a podobné události. Obecně však bylo přijato, že tyto situace nelze pod pojem válečný konflikt zahrnout. Zápis z jednání subkomitétů ústavněprávních výborů ze dne 10. 11. 1937 dopoledne. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 157.

363 O tom, že je kritérium subjektu nahrazováno právě podmínkou objektivní nebezpečné situace srovnej. RUDNICKI, J. *Testament żołnierski i testamenty wojskowe w europejskiej tradycji prawnej*. Krakov: Wydawnictwo OD.NOWA, 2015, passim. Edice: Europejska tradycja prawna.

364 Tento námět vycházel z meziministerského řízení a reagoval zejména na důlní katastrofy. *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.* (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 291.

podnět, aby byl § 435 rozšířen i na cestování letadlem, protože, nastane-li v letadle nebezpečí, sotva bude čas na pořizování, a bude malá pravděpodobnost, že, zahyne-li pořizovatel, se zachrání svědci."[365] I zde svou koncepcí zákonodárce předběhl dobu, neboť rakouské ABGB k podobným krokům dospělo až v novelách z let 2004, 2009, 2015. Bohužel v otázce mimořádných testamentů se osnovy nestaly inspiračním zdrojem pro OZ 2012, který tak v mnohém navrací instituty již překonané.[366]

Jindy se však Osnova 1931 omezila jen na drobné úpravy textové, jako v případě nahrazení termínu „svěřenské náhradnictví" termínem „svěřenské nástupnictví" a dalším drobným formulačním změnám, jež vedly k vymizení římskoprávních kořenů tohoto institutu.[367] Na podobu dědického práva v Osnově 1937 oproti Osnově 1931 pak značný vliv měla právě skutečnost, že byla z textu Osnovy 1937 vypuštěna úprava práva rodinného. Takže např. ustanovení § 562–567 (nahrazovaly § 752–756 ABGB) na rozdíl od Osnovy musely počítat s rodinným právem nesjednoceným a přiblížit se tedy i uherskému právu. To se projevilo např. v potlačení rozdílů legitimovaných dětí. Děti z neplatných manželství pak byly postaveny na roveň dětem manželským.[368]

III.4.2 Přijetí dědictví a odpovědnost za dluhy

Jako jeden z hlavních důsledků univerzální sukcese se dnes velmi často uvádí skutečnost, že přechod pasiv zůstavitele v plné výši je následkem přechodu jeho aktiv. Jak však ukázal Jan Vážný, v římském pojetí dluhy i aktiva přecházely odděleně, obojí bylo důsledkem faktu, že dědic nastupoval *in ius et locum defuncti*.[369] Šlo o nastoupení nového *patera familas* a otázka majetková byla jen jednou z několika

365 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 291.

366 To je nejvíce vidět právě u závěti pořízené před kapitánem plavidla či letadla (§ 1544 OZ 2012). K mimořádným závětem srovnej nejpodrobněji SALÁK, P. Mimořádné závěti v novém občanském zákoníku. *Ad notam: notářský časopis*, Notářská komora ČR, 2017, roč. 156(2017), č. 3, s. 3–8.

367 VÁŽNÝ, J. Římské právní ideje v občanském zákoníku a osnově. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1933, č. 16, s. 171–186.

368 *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 301.

369 Srovnej VÁŽNÝ, J. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. *Právny obzor*, 6, 1923, s. 97–103. Jan Vážný zde navíc upozorňuje na fakt, že zatímco nám je známa jen univerzální sukcese *mortis causa*, u Římanů existovala i *inter vivos* (typicky např. u manželství *cum manu conventione*), kde oddělený přechod aktiv a pasiv byl ještě patrnější.

složek. Svým způsobem i komunistické právo nespojovalo nutně přechod dluhů s přechodem aktiv, neboť zde byla odpovědnost omezená.[370]

Navíc i v římském období je možno sledovat postupné oslabování univerzální sukcese, zejména co se týče záležitostí majetkových.[371] Již Zákon XII. desek nahradil dle P. Bonfanteho dědickou solidaritu podílovým ručením[372] a lze říci, že celý proces byl završen za císaře Justiniana, kdy původně vojenské privilegium beneficia inventáře bylo rozšířeno na veškeré obyvatelstvo (Cod. Iust. 6. 30. 22pr.).[373]

Navíc středověké právo, ovlivněno germánským a starým německým právem, neuznávalo univerzální sukcesi. Jmění majitele po jeho smrti rozpadlo *„dle různých hledisek na více částí, do kterých, dle různých pravidel, různé osoby nastupovaly"*.[374] Tak existovaly tři majetkové soubory: tzv. *herwet* (zbraně, zbroj a vojenské vybavení) a přecházel na nejbližšího mužského dědice schopného nést zbraň, *grod*, což byly typicky ženské věci (vybavení domácnosti, šperky) a teprve třetí část byla k volné dispozici.[375]

Moderní občanské zákoníky od Code Civile do současnosti se sice zpravidla odvolávají na zásadu univerzální sukcese, ve skutečnosti však v jejich pojetí jde o kompromis romanistické a germanistické tradice. Řada práv a povinností totiž přechází v případě smrti jinak než děděním, takže z univerzální sukcese se stala „zbytková majetková sukcese".[376]

Jako zajímavý detail je možno uvést i přístup, který v otázce univerzální sukcese přináší OZ 2012. Došlo k roztržení osobnostních a majetkových

370 CEPL, V. Vývoj kategorií universální a singulární sukcese v socialistickém právu. In: MALÝ, Karel (ed.). *Vznik a vývoj socialistického práva. II. část*. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 103–112.

371 HORÁK, O. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 8, s. 18.

372 BONFANTE, P. *Instituce římského práva*. Přel. J. Vážný. 9. vyd. Brno: Čsl. akad. spol. Právník, 1932, s. 608.

373 Též Inst. Iust. 2.19.6; K tomu podrobněji SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 264, překlad principia konstituce na s. 267.

374 TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Knihovna SVPS, Bursík a Kohout, 1905, s. 30.

375 KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, č. 3, s. 243.

376 HORÁK, O. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 382; nebo HORÁK, O. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy: vybrané otázky*. Praha: Leges, 2017, s. 122.

práv.[377] Ochrana osobnostních práv a část majetkových práv stále primárně přechází na osoby blízké, resp. osoby kvalifikované na základě příbuzenství,[378] zbylá práva přechází na dědice, tj. primárně osoby kvalifikované vůlí zůstavitelem bez ohledu na příbuzenské vztahy.[379]

Neméně zajímavou je již naznačená otázka plné, či omezené odpovědnosti za dluhy zůstavitele. V otázce dluhů zde vedle sebe v československém právu stanuly dva zcela rozdílné koncepty. Rakouské právo v zásadě stavělo na římskoprávní tradici, kdy dědic byl univerzálním sukcesorem, nicméně v duchu justiniánského práva se zde objevovalo jak beneficium separace, tak i již zmíněné beneficium inventáře. Uherské právo vycházelo z tradice středověkého práva, kdy byla odpovědnost za dluhy omezená. Jak již bylo naznačeno, zatímco v rakouské koncepci v duchu práva římského odkazovník za dluhy neodpovídal, uherská koncepce i u něj připouštěla odpovědnost za zůstavitelova pasiva.[380]

Přestože se v době první republiky ocitla rakouská koncepce pod palbou kritiky – a je zajímavé, že jejím autorem byl mimo jiné i romanista Jan Vážný[381] – v „universalitě" sukcese šly meziválečné osnovy ještě dále než ABGB.

Úprava v ABGB sice vycházela z římskoprávních beneficií, ale dostala přirozenoprávní ráz: dědic především musel v dědické přihlášce (§ 799 ABGB) výslovně uvést, zda se přihlašuje s výhradou nebo bez výhrady soupisu (§ 800 ABGB). Vedle toho platilo, že spoludědicové s výhradou dále ručili po odevzdání dědictví za dluhy nepřesahující hodnotu pozůstalosti jen podle poměru svého dědického podílu (§ 821 ABGB). K omezenému ručení všech dědiců navíc stačilo, aby byl soupis sestaven z jakéhokoli důvodu – třeba jen z podnětu jednoho z dědiců (§ 807 ABGB). Vidíme tedy, že rakouská úprava

377 V OZ 1950 a 1964 byly de facto sloučeny, nicméně to byl dáno skutečností, že prioritou tehdejšího práva bylo, aby majetek přecházel na příbuzné zůstavitele.

378 Např. § 82, 1302 či 2280 OZ 2012.

379 HORÁK, O. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 8, s. 17–20.

380 Lze říci, že koncepce odpovědnosti za dluhy v OZ 1950 nevycházela tolik z práva sovětského, jako právě z práva platného již za první republiky na Slovensku. Ostatně již tehdy se objevily tendence zrušit institut odkazu jako takový, resp. ponechat jej jen v omezené míře. HORA, O. Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi obč. z. rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka? *Právny obzor,* 1922, roč. V, s. 161–167.

381 VÁŽNÝ, J. Pojem dědického práva a účelnost jeho dnešní struktury. *Právny obzor,* 1923, roč. VI, č. 8, s. 100–101.

ve svém pojetí preferovala odpovědnost omezenou hodnotou pozůstalosti. Neomezené ručení nastávalo pouze tehdy, pokud došlo ke splynutí pozůstalostního majetku a majetku dědiců. To byl modernizovaný smysl inventarizace pozůstalosti – z „dobrodiní" se stala samozřejmost, z výjimky pravidlo.[382] Pod vlivem prof. Svobody[383] však došlo při meziválečné rekodifikaci ke změně a podle Osnovy 1931 (§ 759) i 1937 (§ 668) ručil omezeně pouze ten, kdo se přihlásil s výhradou inventáře.

Změna byla navržena již subkomitétem ve dvacátých letech a v důvodové zprávě se k tomu uvádělo: *„Naproti tomu nebylo by spravedlivo, aby okolnost na vůli dědicově nezávislá, měnila automaticky jeho bezvýhradnou přihlášku v podmíněnou."*[384] Lze říci, že toto zůstalo v myslích autorů subkomitétu a i jejich následovníku v superrevizi a konečné redakci Osnovy 1937.[385] Dle O. Horáka[386] se tak stalo zjevným nepochopením původního významu daného ustanovení.[387] Na druhou stranu je třeba říci, že v dané době byl tento názor převládajícím, což ostatně dokládá i komentář Rouček-Sedláček.[388] Na druhou stranu je však možno uvést, že tento názor by postupem doby opuštěn a v současné

382 Von ZEILLER, Fr. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*. Bd. II. Wien: Geistinger, 1812, zvl. s. 840 a 845.

383 Srov. SVOBODA, E. Beneficium inventarii. *České právo*, 1921/22, roč. 3, s. 101–106.

384 SVOBODA, E. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 79. Ustanovení bylo považováno i za stylisticky nepřesné – je to právě jedno z míst, kde se subkomitét negativně vyslovil k textu ABGB.

385 „*V § 668 byla zásadně rozhodnuta otázka, má-li na výhodách soupisu participovati také dědic, který se přihlásil bez výhrady, a to záporně. Kdo se přihlásil bez výhrady, měl pro to svoje důvody, snad i pietní zřetel k zůstaviteli, jehož pozůstalost chtěl uchránit od difamujícího účinku konkursu. Není důvodu, aby se takovému dědici vnutil přes jeho vůli závatek omezený na hodnotu pozůstalosti." - Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 314.

386 K celé této problematice srovnej v češtině též HORÁK, O. Univerzální sukcese a odpovědnost za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace & praxe*, roč. 2/2014, č. 8, s. 17–20.

387 K poradám o § 807 ABGB srov. OFNER, J. (ed.). *Der Ur-Entwurf und die Berathungs-Protokolle des Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches*. Bd. II. Wien: A. Hölder, 1889, s. 400 a 554.

388 Věta „*dokud mu nebyla ještě odevzdána pozůstalost*" byla interpretována tak, že po odevzdání pozůstalosti náleží právní výhody soupisu pouze tomu, kdo se přihlásil s výhradou. Srov ŠTAJGR, F. Komentář k § 807. In ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK (eds.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III*. Praha: V. Linhart, 1935, s. 534 an.

době je i v Rakousku výklad odlišný.[389] Zmiňovaná problematika se stala znovu předmětem diskusí v rámci legislativního procesu.

Poprvé[390] se tak stalo v souvislosti s projednáváním § 616 Osnovy 1937,[391] který de facto jen převzal s mírnou úpravou text § 806 ABGB. Nemožnost změny překvapila zejména slovenské zástupce, z nichž nejaktivnější byl dr. Markovič. Nicméně určité pochyby sdíleli i předseda jednání dr. Patejdl a senátor za německou sociálně-demokratickou stranu Heller, ale patrně i jiní.[392] Stanovisko subkomitétu zde hájil zejména ministerský rada Srb, který argumentoval zejména praktickou stránkou věci. U rozsáhlých pozůstalostí často řízení trvalo řadu let a během nich byly i jeho části rozprodávány. Vyvstala navíc nutně otázka, mohl-li by dědic tato přihlášku měnit, do kdy by tak mohl učinit, jestli by zde byl nějaký limit. Skutečnost, že se jeho myšlenky ujali i jiní, což i samotného Markoviče překvapilo, však vedla k tomu, že se diskuse stočila zcela jiným směrem.[393] Správně R. Mayr-Harting vývoj jednání komentoval slovy: *„Kleine Ursachen, grosse Wirkungen.*"[394] Z pouhé otázky, proč není možno změnit přihlášku bezvýhradnou na přihlášku s výhradou, vznikl spor o účelnost samotné přihlášky bezvýhradné. Aktivně zde vystupoval opět právě poslanec Markovič a velmi trefně prohlásil: *„…rakouské právo přece jenom v konečném výsledku více ochraňuje tuto instituci jako všechny ostatní a že věřitelé mohou se dostati smrtí svého dlužníka do výhodnějšího postavení, než měli za jeho života… u nás platí pravidlo, že každý ručí jen do výšky hodnoty pozůstalosti."*[395]

389 Srov. mj. WELSER, R. In: RUMMEL, P. (ed.). *Kommentar zum ABGB.* Wien: Manz, 2000, s. 1061; a NEMETH, K. In: SCHWIMANN, G. a M. KODEK (eds.). *ABGB. Bd. 3.* 4. Aufl. 2013. Wien: LexisNexis, s. 293–294.

390 Viz zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 24. listopadu (odpoledne) 1937, NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

391 § 616 Osnovy 1937: *„Dědic nemůže svou přihlášku odvolati ani nemůže přihlášku bezvýhradnou změniti tak, že by si dodatečně vyhradil soupis pozůstalosti."*

392 Např. senátor Dr. Karas.

393 *„O této otázce nechtěl jsem vůbec hovořiti, poněvadž měl jsme za to, že že bych zůstal osamocen při všech svých pochybách, ale když vidím, že i u jiných pánů to vzbudilo pochybnosti, nemohu si odpustiti, abych neuvedl to, co jsem uvedl předtím…"* Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 24. listopadu (odpoledne) 1937, s. 10/1. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

394 Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 24. listopadu (odpoledne) 1937, s. 10/5, NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

395 Za zmínku stojí fakt, že na tuto větu překvapeně reaguje dr. Stránský, což mimo jiné nepřímo ukazuje na „znalosti" o právu platném na Slovensku v obecných právnických kruzích (dr. Stránský byl právník, byť se prioritně věnoval právu trestnímu). Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 24. listopadu (odpoledne) 1937, s. 10/1. Shodné vyjádření dr. Stránského i s. 10/3 *(„což je mi nové…")*, NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

Všichni si však byli vědomi skutečnosti, že jde o natolik závažný zásah do samotného systému dědického práva a odchýlení od dosavadní praxe, že jej během tohoto jednání nebylo možno vyřešit. Nakonec tedy, na návrh dr. Srba, byla celá problematika přesunuta až k projednávání § 664–668 Osnovy 1937, kde *„se objeví meritorní rozdíl mezi přihláškou bez výhrady a přihláškou s výhradou."*[396]

Tato ustanovení však přišla na řadu až v novém roce, dne 18. ledna dopoledne. Jako hlavní aktér zde byl opět poslanec Markovič a na druhé straně vedle dr. Srba vystupoval dr. R. Mayr-Harting. Není divu, že právě on, neboť jako profesor civilního, ale také římského práva měl ke sledované problematice nejblíže. Jeho projev byl postaven především na skutečnosti, že jde o ideu univerzální sukcese, kdy v dědicovi dochází k pokračování života zůstavitele a to právě skrze skutečnost, že odpovídá za dluhy bezvýhradně. Zároveň se poněkud negativně vyjádřil o právu uherském, kdy prohlásil, že nezná žádný moderní zákoník (ačkoliv sám připustil, že není vševědoucí), ve kterém by byla jen omezená odpovědnost za dluhy, a ukončil svou reakci slovy: *„Das slowakische Gesetz kann man nicht zu den modernen rechnen."*[397]

Další diskuse byla vedena kolem „kompromisní možnosti", že by byla umožněna změna přihlášky do doby ukončení projednání pozůstalosti. Z jedné strany se objevovaly odkazy na praktičnost slovenského řešení, na druhé straně se objevil argument, kterým operoval mimo jiné i ve svých textech E. Svoboda, a to argument ekonomický. Pořízení inventáře byla – a konec konců je možno říci že i dnes je – drahá záležitost, která pochopitelně průběh celého řízení prodražuje. Padl zde i zajímavý postřeh: *„a skoro vyslovuji podivení, že právě finanční správa, která v jiných případech byla tak neobyčejně pozorná, v tomto případě netrvala na požadavku sepisování inventáře. Vždyť právě při těch tzv. přihláškách bez výhrady a místopřísežném seznání jmění unikají často státu věci, na které nikdy nepřijde. Mám ovšem na zřeteli velké pozůstalosti a ne pozůstalosti venkovských rolníků…"*[398] Podobně hovořil i E. Svoboda, který v jednom ze svých textů až rétoricky dojemně líčí příběh dvou rolníků, kdy

396 Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 24. listopadu (odpoledne) 1937, s. s. 10/6. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

397 Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 18. ledna (dopoledne) 1938, s. 6/4. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 15.

398 Ibid., s. 7/1. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 15.

ten, kdo se přihlásil s výhradou je bit, neboť musí platit vysokou dědickou daň, neb hodnota jeho majetku je přesně známa, zatímco druhému, který podal bezvýhradně, tak jemu stačilo jen *„udat poctivě přibližnou hodnotu děděného majetku"* a dle toho zaplatit daň, pochopitelně nižší, neb nebyla známa plná hodnota dědictví.[399] Obecně je možno říci, což ale předeslal i R. Mayr-Harting, že šlo o teoretický či ideologický konflikt a že bez neomezené odpovědnosti by již nebylo univerzální sukcese.[400] Nelze se pak divit odpovědi poslance Markoviče: *„Poznamenal jsem již minule, že všechny debaty, které jsou v této věci vedeny, dokazují, že řešení slovenské po praktické stránce, a s hlediska skutečného života je poměrně vyhovující a krásná teorie, kterou zde přednášel p. prof. dr. Mayr-Harting mne nepřesvědčila o tom, že by toto* (ve smyslu stávající úpravy odpovídající ABGB – pozn. autor) *řešení bylo bližší životu a méně komplikované…*" [401] Dopolední jednání bylo ukončeno ve 12 hod. 16 min., aby následně pokračovalo v odpoledni po 15. hod.[402] Během odpoledního jednání, které trvalo do 17. hod., pak byly konečně probrány § 664–677 a také čl. LII a LIII prováděcích předpisů. Hned v úvodu odpolední diskuse se ozval slovenský poslanec Pružinský, aby reagoval na dříve řečené výtky ministerského rady Srba. Ten poukazoval na fakt, že dědic by mohl zneužít situace v neprospěch věřitele tak, že by pozůstalostní předměty prodal pod cenou. Stojí za to slova pana poslance ocitovat. *„Dovolím si ukázati na praktický život. Dnes se věřitel zabezpečuje tak, že je prakticky skoro vyloučeno, že by utrpěl škodu, když dědic bude plnit jen cum viribus ad vires. Dnes se dává na hypotéku i 50korunová půjčka a obyčejně žádá věřitel ještě jedno zajištění, a to záruku ve formě bankovní garancie."*[403] Podobně reaguje na současnou úpravu OZ 2012 i O. Horák, když říká,

399 SVOBODA, E. Šlechetný zákonodárce. *Život a věda*, 1938, s. 288–292, přetištěno in *Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K šedesátým narozeninám prof. Dr. E. Svobody*. Praha: Melantrich, 1939, s. 271.

400 Ibid.

401 Viz zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 18. ledna (dopoledne) 1938, s. 6/6ž. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

402 Je zajímavé, že časový údaj na deskách z příslušného zápisu uvádí, že jednání započalo v 9 hod. 10min. a skončilo v 11:50, nicméně na posledním listě zápisu je uveden čas 12hod. 16. min. Rozdíl je však způsoben patrně tím, že v čase uvedeném na deskách bylo jednáno o § 649–663, o nichž bylo jednání ukončeno. Zbylý čas byl pak věnován uvedené debatě stran paragrafů následujících, která pokračovala ještě odpoledne.

403 Dále uvádí jako anekdotu případ, kdy si od jedné firmy objednal na dobírku jakousi malou věc a následně zjistil, že si ona firma přes jistou informační kancelář ověřovala, zda *„je Mikuláš Pružinský na tu částku dobrý."* Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 18. ledna (odpoledne) 1938, s. 8/1. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

že dnešní právo poskytuje věřiteli dostatek možností, jak si svou pohledávku zajistit za života zůstavitele, než aby bylo zapotřebí ji ještě zajišťovat na úkor dědice.[404]

Ostatně i ministerský rada Srb připouštěl, že hlavním důvodem, proč je navrhována rakouská úprava je to, *„že bychom – alespoň my, kteří jsme vyrostli v právním řádu a s ním cítíme – dosti těžce postrádali, kdyby nám z platného práva budoucně úplně zmizela možnost univerzální sukcese v nejširším slova smyslu. Mám dojem, že to namnoze vyhovuje přesvědčení našeho obyvatelstva, aby totiž dědic se mohl postavit v plném rozsahu za zůstavitele a převzít nejen jeho aktiva, ale i jeho pasiva.“*[405] Praktický problém, který spatřoval v úplném převzetí slovenské úpravy, byla otázka, co když by dědic si přál uhradit všechny zůstavitelovy dluhy. Jistě by mu v tom nic nebránilo, nicméně z pohledu fiskálního by příslušné státní úřady na to hleděly jako na darovací smlouvu, a tím by na takovém daru vázla také nutně darovací daň.

Již dopoledne však byl naznačen kompromis, který pak byl odpoledne definitivně schválen. Právní úprava byla změněna v tom smyslu, že přihlášení se k dědictví se presumuje jako přihlášení *cum beneficio inventarii* a chce-li dědic ručit v plné výši, musí to výslovně vyhlásit. V návaznosti na to bylo také dohodnuto, že se ponechá nemožnost přihlášku změnit. Vzhledem k tomu, že k bezvýhradnému přijetí se musel dědic výslovně přihlásit, seznal výbor správným názor sen. Dr. Hellera, že změna takovéto přihlášky by byla v rozporu se zásadou *„pacta sunt servanda.“*[406]

Jak je z výše uvedeného patrné, přestože má naše právnická i laická veřejnost spojenu omezenou odpovědnost za dluhy až s občanskými zákoníky 1950 a 1964, není tento názor zcela pravdivý. Jistě na omezené odpovědnosti za dluhy zůstavitele se zcela jistě projevila i politická situace doby, jako ostatně na celkové podobě dědického práva. Na druhou stranu je patrné, že náznaky k podobným vahám zde jistě byly již dříve a rozhodně nikoliv z hlav komunistických poslanců či senátorů. Jistě, uherská práva, z níž omezená odpovědnost vycházela, pramenila v právu středověkém,

404 HORÁK, O. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 8, s. 17–20.

405 Zápis o jednání subkomitétů ústavně-právních výborů ze dne 18. ledna (odpoledne) 1938, s. s. 8/3. NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, Karton 157.

406 Ibid.

na druhou stranu argument prof. Mayr-Hartinga, že jde o právo zastaralé a nemoderní s vědomím, že jeho „moderní" zákoníky se v dané otázce v zásadě opíraly o ještě starší právo římské, je poněkud úsměvný. Ostatně zde je třeba upozornit na ještě jeden aspekt, který již byl zmíněn. Ony moderní občanské zákoníky nechápou dědické právo jinak než jako přechod majetku. Toto pojetí však římskému právu bylo cizí, zde nešlo jen o majetek. Zajímavým je v této souvislosti názor jiného romanisty Jana Vážného: *„Kdyby byli Římané pojímali zodpovědnost za dluhy jako zjev, odůvodnění nabytím majetku, jistě by došli k zodpovědnosti, obmezené do výše majetku."*[407] Je jistě možno namítnout, že „kdyby" historie nezná. Na druhou stranu je třeba uznat, že Vážného názor je postaven na analogických situacích, kdy se odpovídalo v římském právu „jen" za majetek. Ostatně i při pohledu na samotný vývoj dědického práva v Římě se jeví, že čím více je akcentována majetková stránka dědění, tím více také je omezována dědicova odpovědnost za dluhy.

Autoři OZ 2012 po vzoru „tradičních" občanských zákoníků vrátili[408] do našeho právního řádu plnou odpovědnost za dluhy s možností výhrady soupisu (§ 1675 OZ 2012), ba dokonce šli ještě dál než právo římské a dědice vedle sebe staví k odpovědnosti nikoliv podílové, nýbrž solidární (§ 1704 věta druhá a § 170 OZ 2012).[409] I odpovědnost za úmyslně učiněný chybný soupis je vyšší, než v právu justiniánském. Hovořil-li ministerský rada Srb o tom, že na sklonku třicátých let je bezvýhradné přijetí pozůstalosti lidem bližší, lze namítnout, že i pro tehdejší dobu lze úspěšně vyslovit pochybnosti, zda tmu tak skutečně bylo.[410] Ve světle těchto okolností se nabízí otázka, zda opětovný návrat neomezeného ručení po víc jak padesáti letech jeho absence má v právním řádu smyslu a je možno jej odůvodnit pouhým

407 VÁŽNÝ, J. Pojem dědického práva a účelnost jeho dnešní struktury. *Právny obzor,* roč. VI./1923, č. 8, s. 100–101.

408 Odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. občanskyzakonik.justice.cz [online] [cit. 28-05-2016]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/odpovednost-dedicu-za-dluhy-zustavitele

409 SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva.* Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 268 an. (zejména 270).

410 Dr. Srb své tvrzení nijak nedokládá a ovšem neexistuje i žádná statistika dokazující opak. Na druhou stranu při samotných jednáních z úst zastánců neomezené odpovědnosti několikrát zaznělo, že pořízení inventáře je nákladné a právě obava z těchto „zbytečných" nákladů – a nikoliv úcta k zůstaviteli – je tím důvodem, proč bývá častěji dědictví přijímáno bezvýhradně.

odkazem na „tradiční institut." Jak ostatně bylo ukázáno, již v rámci legislativního procesu od něj bylo na našem území upouštěno.

Konec konců i tvrzení autorů zákona, že cílem je zajištění práv věřitele, není zcela přesné. Kdyby tomu tak bylo, tak u jiného římského institutu (*separatio bonorum*) zakotveném v § 1709 a § 1710 OZ 2012, nevolí konstrukci, dle které věřitel, který uplatnil odloučení pozůstalosti, ztrácí nárok uspokojit se z ostatního dědicova majetku. Tak tomu je i tehdy, když neuplatnil dědic výhradu soupisu a odpovídá jinak za dluhy v plné výši. Ustanovení příslušných paragrafů dávalo smysl v ABGB,[411] zde však jde o omezení ochrany věřitele. Je sice pravdou, že takovéto stanovisko bylo v římském právu. Na druhou stranu – právník Papinian zastával odlišné stanovisko a umožnoval, aby věřitel dosáhl i na další majetek dědice, avšak až po ostatních věřitelích, kteří oddělení neuplatnili.[412]

Ostatně i tvrzení o „tradičnosti" neomezeného ručení platí jistě pro zákony většiny okolních zemí, na druhou stranu je zde i omezená odpovědnost, s níž je možno se setkat kromě již zmíněného Maďarska i v dalších zemích.[413] Lze sice konstatovat, že jde o „tradiční" institut od dob římského práva, nicméně původní role univerzální sukcese se již zcela změnila. Lze zde plně citovat již výše zmíněná slova prof. Jana Vážného: *„Kdyby byli Římané pojímali zodpovědnost dědice za dluhy jako zjev, odůvodněný nabytím majetku, jistě by došli k zodpovědnosti, obmezené do výše majetku…* "[414] A jen stěží lze asi předpokládat, že prof. Jana Vážného k těmto vývodům vedl fakt, že se obával předlouženého příbuzenstva.

Je třeba uvážit nejen skutečnosti, že od dob Říma se obsah universální sukcese značně proměnil, ale ostatně i samy společenské vztahy a vazby v rodině se dosti rozvolnily a leckdy v dnešní dynamické době potomci žijí dosti daleko od svých předků a jen stěží tak mohou mít představu o jejich reálné ekonomické situaci stran jejich pasiv.

411 HORÁK, O. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 8, s. 19.

412 Srovnej Dig. 42.6.3.2 Papinianus 27 quaest., též SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 271.

413 Mimo jiné i Švédsko, nebo Finsko. HORÁK, O. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 8, s. 19.

414 VÁŽNÝ, J. Pojem dědického práva a účelnost jeho dnešní struktury. *Právny obzor*, roč. VI/1923, č. 8, s. 100–101.

IV EPILOG

IV.1 Shrnutí

IV.1.1 Meziválečná rekodifikace občanského práva v Československu

Jak bylo již výše řečeno, přestože cílem autorů bylo pouze upravit ABGB, aby nedošlo ke zbytečným průtahům s tvorbou zcela nového zákoníku, vlivem různých skutečností, zejména však vlivem politických sporů, se práce protáhly na celou dobu existence meziválečného Československa. Ani po skončení 2. světové války nedošlo k úspěšnému dokončení rekodifikace, neboť v r. 1948 nastaly zcela odlišné společenské poměry. Pravdou však je, že podobně tomu bylo i u ostatních odvětví práva.

I když nebyla za první republiky přijata žádná nová kodifikace občanského práva a až do r. 1950 (resp. 1965)[415] platilo na našem území ABGB, došlo i v oblasti občanského práva k dílčím změnám, které byly provedeny jednotlivými zákony.

Tyto zákony sice neregulovaly všechny oblasti občanského práva, nicméně podařilo se jim vyřešit alespoň některé otázky a sjednotit jejich úpravu na území celého Československa. Patrně prvním z nich je tzv. manželská novela, č. 320/1919 Sb. z. a n., známá též jako rozlukový zákon. V oblasti rodinného práva to dále byly předpisy týkající se dětí: zákon č. 391/1922 Sb. z. a n., o změně některých ustanovení o poručnictví a opatrovnictví, zákon č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení a zákon č. 4/1931 Sb. z. a n. o ochraně osob oprávněných požadovat výživu, výchovu, nebo zaopatření.

Oblasti věcných práv se dotýkal zákon č. 90/1920 Sb. z. a n. týkající se vkladových listin a pak také zákon č. 132/1930 Sb. z. a n. o železničních knihách. V oblasti práva obligačního se změny týkaly zejména otázky pojištění (145/1934 Sb. z a n., 147/1934 Sb. z. a n.), otázek práva pracovního,[416] kde šlo zejména o zákon č. 244/1922 Sb. z. a n. ktorým sa všeobecne upravujú

415 Poslední ustanovení ABGB byla zrušena zákoníkem práce (zákon č. 65/1965 Sb.).
416 Další předpisy též níže v souvislosti se smlouvou pracovní.

právné pomery medzi zamestnávateľmi a zamestnancami na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. Konečně pak ještě oblast autorského práva (106/1923 Sb. z. a n., o nakladatelské smlouvě a 218/1926 Sb. z. a n. o právu původců k dílům literárním, uměleckým a fotografickým).[417]

Průběh přípravy občanského zákoníku ovlivnil i snahu o rekodifikaci obchodního práva. Ta však nedospěla ani tak daleko jako příprava občanského zákoníku, neboť se s dalšími pracemi čekalo na úspěšné završení kodifikace občanského práva.

IV.1.2 Odkaz Osnovy 1937

Na neúspěchu meziválečné rekodifikace měly největší podíl nikoliv neshody právnické veřejnosti, ale politické rozpory. A stejně tak to byl celkový vývoj politické situace, který zastavil legislativní proces, nejprve u Osnovy 1937 v r. 1938 Mnichovskou dohodou a následně u Osnovy 1946 změnou politického režimu v r. 1948.

Emil Svoboda se ve svých pamětech nad Osnovou zamýšlel poněkud rezignovaně: *„… Když se dívám na tu obrovskou práci profesorů Krčmáře, Stiebera, Svobody, Roučka, Kafky a Weisse, min. radů Srba, Vosky, Schrotze, Heyrovského, Hartmanna /jako předsedy/ – mám divný pocit: K čemu to je? Kdo to užije? Či to prostě skončí ve stoupě? I knihy mají svoje osudy. Mají-li i psi svoje Erinye, jak tomu nad pomyšlení krásně učil antický kult bohyně Artemidy – snad mají i knihy mstící božstvo, které jim nedá beztrestně zahynout?“*[418] Lze souhlasit s O. Horákem,[419] že současně se v této skepsi odráží naděje, že opravdu kvalitní dílo není omezeno jen na určité období, ale že může být svým způsobem nadčasové, což konec konců potvrzuje.

Byť se to zdá téměř nemožné, lze nalézt jisté slabé stopy Osnovy 1937 i v OZ 1950. Na řadu dalších let však upadla v zapomnění. Její návrat do povědomí české právnické veřejnosti je spojen se snahami o rekodifikaci

417 K dalším zákonům unifikujícím další dílčí oblasti práva viz FERANCOVÁ, M. Unifikačné a kodifikačné snahy v oblasti súkromného (občianského) práva v ČSR. *Acta Universitatis Tyrnaviensis, Iuridica,* 2002/2003, s. 179.

418 SVOBODA, E. *Bylo-nebylo*. Kapitola Superrevise občanského zákona, s. 608–609. (Strojopis pamětí uložen ve Svobodově fondu v Archivu Akademie věd ČR.).

419 HORÁK,O. Rekodifikační pokus v první československé republice. In: FRÝDEK, M. a J. TAUCHEN (eds.). *Soukromé právo v proměnách věků: Sborník příspěvků z letní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 173.

občanského práva na sklonku 20. stol. a počátku 21. stol. Návrh nového občanského zákoníku z r. 2012 se nechal mimo jiné inspirovat právě i svou meziválečnou předchůdkyní.[420]

Bohužel při inspiraci u OZ 2012 nezohlednili autoři samotnou genezi meziválečné kodifikace a inspirace byla do značné míry jen dílčí a selektivní. Hlavními inspiracemi pro nový občanský zákoník byly sice ABGB a Osnova 1937, převzata však byla i ustanovení či celé instituty z jiných zákonů, zejména BGB, ZGB, ale třeba i Code Civil či dalších a bohužel tato převzetí byla často nekoncepční a nerespektující provázání na jiné instituty. Navíc OZ 2012 více nežli úpravu z Osnovy 1937 přejímají ze „zastaralejšího" ABGB ve znění před nedávnými novelizacemi.

Povědomí o meziválečných osnovách se často omezuje pouze na texty osnov publikované v komentáři Rouček–Sedláček, na jehož základě občas dochází k záměně Osnovy 1931[421] a Osnovy 1937, v lepším případě zde je znalost textu Osnovy 1937 na základě sněmovního tisku. Navíc v odborné právnické veřejnosti jsou prakticky neznámy změny, které v jejím textu proběhly v rámci legislativního procesu a vyústily v Osnovu 1946. Tyto okolnosti mají pak za následek, že si zmiňované Erinye Osnovy 1937 „vybírají svou daň". Občanský zákoník z r. 2012 je plný ustanovení kontradiktorních a úprava Osnovy 1937 (nebo Osnovy 1946), která předběhla svou dobu, byla v OZ 2012 leckdy nahrazena úpravou zastaralejší. Jistě, vůči OZ 1964 jde o pokrok, avšak při pohledu na novelizace ABGB z nedávné doby je bohužel patrné, že je současný OZ 2012 oproti meziválečným osnovám v některých věcech o krok zpět.

---

420 U věcných práv je udávána inspirace cca 43 %, u dědického práva pak až kolem 70 %. HORÁK, O. a kol. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy: vybrané otázky*. Praha: Leges, 2017, s. 19, v pozn. 16. Též DADUOVÁ, M. a O. HORÁK. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*, 2016, č. 1, s. 8–12.

421 Toto je patrné např. ve znění ustanovení § 1633 OZ 2012, dle kterého, není-li dědiců, se odkazovník stává dědicem. Toto pravidlo znal § 726 ABGB a rovněž § 598 Osnovy 1931, avšak § 485 Osnovy 1937 byl již koncipován jinak. Viz (včetně dalších příkladů z dědického práva) DADUOVÁ, M. a O. HORÁK. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*, 2016, č. 1, s. 12.

IV.2 Závěrem

Cílem této publikace bylo připomenout, že i přes skutečnost, že na Osnovu 1937 je často odkazováno, existuje o ní poměrně malé povědomí. Bohužel i díky tomu jsou takřka nevyužité velmi bohaté archivní materiály k rekodifikaci občanského práva z první republiky. Z těchto materiálů je patrné, jak rozsáhlé byly diskuse v pozadí rekodifikace, jaké varianty byly navrhovány a jaké argumenty zde zaznívaly. Tyto diskuse ukazují, že řada otázek, které jsou dnes opět řešeny, byly řešeny již dříve. I pro právníky zabývající se současným právem by poznání práce našich předků mohlo být obohacením a inspirací.

Zároveň však mohou být tyto podklady inspirativní i pro případný výklad OZ 2012, a to nejen tam, kde nový zákoník z Osnovy 1937 vychází.

V SUMMARY

In the 1937, the Parliament began to discuss the government's proposal of a civil code (Draft 1937). This proposal was a result of efforts starting back in the 1920s. In order to speed up the work, it was decided that it will be only a review of the current Civil Code from 1811, rather than a brand new one. Even then, the resulting code was introduced after more than 10 years after the efforts began due to political and other disputes, while the most politically controversial part, the family law, was completely removed from the code. The proposal continued to face obstacles. Following events, including the Munich crisis in September of 1938, halted the legislative procedure. There were efforts to continue the work after the Second World War, however the complete change of social relationships after 1948 meant the final end of those efforts. In 2012, the authors of the new Czech Civil Code drew from the Draft of 1937. Still, the Draft is not well known to the experts in the field, nor it is appreciated.

The book is divided into two parts; the first one deals with the historical development of Draft 1937 from the 1920s to the revised proposal from 1946. The draft of a commercial code is also briefly described, and the main authors and sources of inspiration are introduced. The second part aims at various branches of the law and the most important institutes. On these, the authors show detailed development of the legislative efforts, beginning with the propositions in 1920s and 1930s and ending in the negotiations in the subcomittees of the Parliament. The result of these negotiations then reflected in the Draft of 1946, which is not widely acknowledged.

A number of Bohemian German professors took part in the codification process, therefore the book summarizes not only the relevant literature by Czechs and Slovaks, but also by Germans and Bohemian Germans. The authors took a great interest in the archived sources, which clearly show the thought processes of the codification authors. The aim of the book is not only to clarify the development of the codification efforts from 1918 to 1948, but also to show how valuable are the available archived sources.

VI LITERATURA A DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE

Archivní prameny

NA Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti v Praze 1918–1953, sign. Oz 11, Karton 301–304.

NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 49–50.

NA Praha, fond Ministerstvo unifikací, karton 155–158.

SVOBODA, E. *Bylo-nebylo*. Kapitola Superrevise občanského zákona, s. 610–613. (Strojopis pamětí uložen ve Svobodově fondu v Archivu Akademie věd ČR).

Publikované prameny

Das bürgerliches Gesetzbuch für die Čechoslovakische Republik: Übersetzung des Entwurfes der Komission für die Revision des ABGB Herausgegeben vom Justizministerium der Čechoslovakischen Republik. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1924.

KAFKA, B. A. *Právo rodinné: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 145 s.

KRČMÁŘ, J. *Všeobecná část občanského zákoníka a právo obligační: [všeobecná část, darování, smlouva schovací, půjčka, zápůjčka a zmocnění]: Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro ČSR*. 2. vyd. Praha: Minist. spravedlnosti, 1924, 282, [I] s.

LUBY, Š. Československý občianský zákonník a slovenské súkromné právo. *Právny obzor*, 1947–1948.

Motivenbericht zum Regierungsentwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches. Bratislava: Eugen Prager Verlag, 1937. Senat der Nationalversammlung der Tschechoslowakischen Republik im Jahre 1937. IV. Wahlperiode. 4. Sektion; Druck 425.

Osnova obchodního zákona. Kniha první: Obchodnictvo. Kniha druhá: Společnosti. Praha: nákladem min. sprav., 1937.

ROUČEK, F. *Revise občanského zákona: Záznamy z porad Slovenské komise pro obor občanského práva v Bratislavě*. Praha: Minist. pro sjednoc. zákonův a organ. správy, 1923 (I. Díl), 1924 (2. díl). Příl. Věstníku ministerstva pro sjednocení zákonův a organisace správy.

Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. (Důvodová zpráva). Praha: Státní tiskárna, 1937.

STIEBER, M. *Věcné právo: Návrh subkombitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou rep*. Praha: Min. spravedlnosti, 1923, 119 s.

SVOBODA, E. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 84 s.

WEISS, E. *Obligační právo (smlouva směnná, smlouva kupní, nájem a pacht, smlouvy pracovní, společenství statků, smlouvy odvážné) a náhrada škody: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část 1, Návrh subkomitétu*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924.

WEISS, E. *Obligační právo (smlouva směnná, smlouva kupní, nájem a pacht, smlouvy pracovní, společenství statků, smlouvy odvážné) a náhrada škody: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část 2, Důvodová zpráva*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924.

Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl I. (Tekst zákona), Díl II. (Důvodová zpráva). Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1931.

Publikace

BAŘINKA, C. (ed.). *Ku celoštátnemu unifikačnému kongresu právnikov v Bratislave 26. – 28. IX. 1937*.

BEŇA, J a T. GÁBRIŠ. *Dejiny práva na Slovensku I (Do roku 1918)*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016.

BLÁHOVÁ, I. a kol. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014.

ČECHUROVÁ, J. a J. KUKLÍK (ed.). *Jan Krčmář: Paměti. Díl II. Skoro státníkem*. Praha, Pelhřimov: FF UK v Praze, 2007.

DOSTALÍK, P. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2009.

EPSTIEN, L. *Das Sprachenrecht der Tschechosloakischen Republik*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel, 1927.

FAJNOR, V. a A. ZÁTURECKÝ. *Zásadní rozhodnutia býv. uh. kr. Kúrie (do 28. 10. 1918) a Najvyššieho súdu Československej republiky (do r. 1926) vo veciach občianskych z oboru práva súkromného platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Právnická Jednota na Slovensku, 1927.

GLÜCK, W. *Sprachenrecht und Sprachenpraxis in der Tschechoslowakischen Republik*. Halle: Niemayer Verlag, 1939.

HLINKA, B. a P. RADOMĚŘICKÝ. *Peníze, poklady, padělky*. Praha: Orbis, 1975.

HORÁK, O. a kol. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy: vybrané otázky*. Praha: Leges, 2017.

JUDr. Jan Krčmář. Soubor článků o jeho osobnosti a díle, vydaný u příležitosti 60. narozenin. Praha: V. Linhart, 1937.

KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. Část II. Práva věcná*. 3. vyd. Praha: Všehrd, 1946.

KAPRAS, J. *K dějinám českého zástavného práva*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1903.

LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Nákladom knižnice Právnickej jednoty, 1946.

OGRIS, W. *Die Rechtsentwicklung in Österreich 1848–1918*. Wien: Verlag der ÖAW, 1975.

PEROUTKA, F. *Budování státu. 1–2, 1918–1919*. 4. vyd. 2003, (reprint 3. vyd. nakl. Lidové noviny, 1991). Praha: Academia, 2003.

RANDA, Antonín. *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém: Právo vlastnické v pořádku systematickém*. Redigoval Spáčil Jiří. Praha: ASPI, 2008.

ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl*. Praha: V. Linhart, 1935.

ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 3. díl.* Praha: V. Linhart, 1936.

SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva.* Brno: Masarykova univerzita, 2016.

SCHWARTZ, Phlipp. *Das Lettländische Zivilgesetzbuch vom 28. Januar 1937 und seine Entstehungsgeschichte.* Aachen: Shaker Verlag, 2008.

SEDLÁČEK, J. *Hospodářství a nový občanský zákoník*. Praha: Nákladem České společnosti národohospodářské, 1937. Sbírka přednášek pořádaných Českou společností národohospodářskou v období 1936–37.

SKŘEJPKOVÁ, P. *Antologie československé právní vědy v meziválečném období v letech 1918–1939*. Praha, 2009.

SVOBODA, E. *O věcných právech k věci cizí. Osnova přednášek*. Praha: Nákladem spolku československých právníků „Všehrd" a spolku čsl. posluchačů práv „Právní" v Bratislavě, 1925.

ŠVAMBERG, G. *Sjednocení obchodního práva československého a nejdůležitější rozdíly platného obchodního práva slovenského od českého.* Praha: nákl. Spolku posluchačů Vysoké školy obchodní v Praze, 1921.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976–1474)*. Wolters Kluwers. ISBN 978-80-7478-546-7. Dostupné v Systému ASPI. [cit. 2017-10-7]. ASPI_ID KO89_c2012CZ.

VANČURA, J. *Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I.* Praha: vlastní náklad, 1923.

Výbor prací z práva občanského a z právní filosofie. K šedesátým narozeninám prof. Dr. E. Svobody. Praha: Melantrich, 1939.

Von IHERING, R. *Beiträge zur Lehre vom Besitz*. Mauke's Verlag: Jena, 1868.

Von ZEILLER, Fr. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Erste Abtheilung, Zweite Abtheilung. [§ 285–§ 858]*. Vídeň: Geistingers Verlagshandlung, 1812.

VOJÁČEK, L., K. SCHELLE a J. TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí (I. díl)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

VOZÁR, J. *Významní slovenskí právníci z Liptova*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2016. ISBN 978-80-224-1471-5.

VOZÁR, J. *Vladimír Fajnor. Významní slovenskí právníci – Vladimír Fajnor*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017. ISBN 978-80-224-1600-9.

VYMAZAL, L. *Zástavní právo v novém občanském zákoníku*. 2., doplněné a upravené vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

WEIß, E. Die geistigen Grunglagen und der äußere Hergang bei der Enstehung des Entwurfes. In: *Die Reform des bürgerlichen Gesetzbuchs, Fünf Vorträge, gehalten im Frühjahr 1937 in der Deutschen jur. Gesellschaft in Prag*. Reichenberg, 1937.

Články

BAŘINKA, C. Unifikační sjazd právnikov v Bratislave v r. 1937. *Právny obzor*, 1937.

BAUDYŠ, P. Zástavní právo k podniku. *Právní rozhledy,* 6/2003, s. 292–294.

BĚLOVSKÝ, P. Nález pokladu ve vývoji soukromého práva. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví,* 2004, č. 24, s. 894–899.

BUBELOVÁ, K. Odraz změn v pojímání usufruktu – od římského práva k Všeobecnému občanskému zákoníku. DVOŘÁK, J., K. MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Wolters Kluwer: Praha 2011, s. 573–583.

BUBELOVÁ, K. Vztahy českého, německého a židovského obyvatelstva ČSR ve 20. – 30. letech 20. století v soudní praxi (případová studie). In: TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE (eds.). *Češi a Němci v meziválečném Československu*. Ostrava: Key Publishing, 2013, s. 25–32.

CEPL, V. Vývoj kategorií universální a singulární sukcese v socialistickém právu. In: MALÝ, Karel (ed.). *Vznik a vývoj socialistického práva. II. část*. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 103–112.

ČERNOCH, R. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: MU, 2012, roč. 20, č. 3, s. 287–291.

ČERNOCH, R. Dědické právo za 1. Československé republiky. In: VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN. *Sborníky z doktorandského semináře katedry Dějin státu a práva Právnické fakulty MU č. 3*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 13–20.

DADUOVÁ, M. a O. HORÁK. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*, 2016, č. 1, s. 8–12.

DOBIE, J. The law of treasure trove. *Juridical Review*, 1931, vol. XLIII.

DOLEŽAL, M. K unifikačním snahám v oblasti občanského práva 1918–1938. *Právník,* 1988, s. 877 an.

DÖLEMEYER, B. Die drei Teilnovellen zum ABGB (1914–1916). In: COING, H. (ed.). *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Bd III/2*. München: C. H. Beck, 1982, s. 1782–1799.

DÖLEMEYER, B. Die Revision des ABGB durch die drei Teilnovellen von 1914, 1915 und 1916. In*: Ius commune VI*, Frankfurt am Main, 1977, s. 274–303.

DOSTALÍK, P. Obligační nebo věcně-právní účinky pachtu? Spor mezi Františkem Weyrem a Miroslavem Boháčkem. In: BUBELOVÁ, K. a M. FRÝDEK (eds.) *Polemiky a spory v právní vědě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 19–29.

DNISTRANSKYJ, S. Úvod k občanskému zákoníku. *Právník,* 1930, s. 201 an.

DNISTRANSKYJ, S. Výměnek v osnově občanského zákoníka. *Právník,* 1933, s. 665 an.

DVOŘÁK, J. a D. FALADA. Snahy o unifikaci soukromého práva a právní civilistika v meziválečném období. In: MALÝ, K. a L. SOUKUP (eds.). *Československé právo a právní věda 1918–1938 a jejich místo ve střední Evropě. sv. 2*. Praha: Karolinum, 2010, s. 719–740.

DVOŘÁK, T. Dispozice s podnikem. *Právní rozhledy,* 3/2003.

DVOŘÁK, T. Ještě k zástavnímu právu k podniku. *Právní rozhledy,* 10/2003, s. 520 an.

FAJNOR, V. Dedické právo na Slovensku. *Právny obzor*, 1923, roč. 6.

FAJNOR, V. Práca slovenských právnikov pred prevratom a v prvom desaťročí Republiky. *Právny obzor*, 1928, roč. 11.

FERANCOVÁ, M. Unifikačné a kodifikačné snahy v oblasti súkromného (občianskeho) práva v ČSR. *Acta Universitatis Tyrnaviensis, Iuridica,* 2002/2003, s. 162–181.

FUNDÁREK, J. Unifikácia obchodného práva. In: BAŘINKA, C. (ed.). *Ku celoštátnemu unifikačnému kongresu právnikov v Bratislave 26.–28. IX. 1937*.

GÁBRIŠ, T. Revízia vecného a záväzkového práva v procese unifikácie československého občianskeho práva v rokoch 1918–1938. In: DVOŘÁK, J., K. MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*, 2011, s. 105–129.

GÁBRIŠ, T. a R. ŠORL. Občianske právo na Slovensku a unifikácia právneho poriadku v období prvej Československej republiky (1918–1938). In: MALÝ, K. a L. SOUKUP (eds.). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve Střední Evropě, sv. 2*. Praha: Karolinum, 2010, s. 646–718.

HORA, O. Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi obč. z. rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka? *Právny obzor,* roč. V./1922, s. 161–167.

HORÁK, O. Vznik Československa a recepce práva. K právní povaze a významu zákona čís. 11/1918 Sb. z. a n. s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu. *Právněhistorické studie*, 2007, 153–169.

HORÁK, O. Jaromír Sedláček a brněnská normativní škola. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2010, s. 411 an.

HORÁK, O. Inspirační zdroje kodifikací 1811–1937–2011 (na příkladu vyplňování mezer v zákoně, věci v právním smyslu a kollace doplněné o odvolání daru pro zkrácení povinného dílu). In: VOJÁČEK, L., J. TAUCHEN a K. SCHELLE (eds.). *Proměny soukromého práva. Sborník z konference k 200. výročí vydání ABGB*. Brno: MU 2011, s. 70–87.

HORÁK, O. Konfiskační dekrety prezidenta republiky. Spor o jejich interpretaci jako výraz kontinuity a diskontinuity. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, Supplementum (Spory a jejich řešení v proměnách věků), Dostupné z: https://journals.muni.cz/cpvp/issue/view/439

HORÁK, O. *Rekodifikační pokus v první Československé republice*. In: FRÝDEK, M. a J. TAUCHEN (eds.). *Soukromé právo v proměnách věků. Sborník příspěvků z letní školy*. Brno: MU, 2011, s. 159–174.

HORÁK, O. Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. In: MELZER, F. a P. TÉGL (eds.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I – § 1–117 Obecná ustanovení*. 2013, s. XXVII–LVII.

HORÁK, O. Ochrana oprávněného detentora proti zásahům třetích osob (ke kořenům a výkladu § 1044 ObčZ). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 4, s. 115–119.

HORÁK, O. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy". Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva. In: MACH, Peter, Matej PEKARIK a Vojtech VLADÁR (eds.). *Constans et perpetua voluntas: Pocta Petrovi Blahovi k 75. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 217–222.

HORÁK, O. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace a praxe*, 2014, č. 8, s. 17–20.

HORÁK, O. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11.

HORÁK, O. a P. DOSTALÍK. Věc v právním smyslu v novém občanském zákoníku z právněhistorické perspektivy. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, č. 1, s. 14–21. Dostupné z: https://journals.muni.cz/cpvp/issue/view/444

KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, č. 3, s. 235–244. Dostupné z: https://journals.muni.cz/cpvp/issue/view/449

KRÁĽ, Š. Poznámky k §§ 1065, 1066, 1084 vládneho návrhu občianskeho zákonníka. *Právny obzor*, 1938, roč. 21.

KRÁĽ, Š. Terminologická jednotnosť čsl. občianského zákonníka? *Právny obzor*, 1938, roč. 21.

KRASA, H.-CH. Die Wahrnehmung des tschechoslowakischen ABGB und seiner Wissenschaft in Österrech (Das ABGB in der Tschechoslowakei) In: BERGER, E. (Hrsg.). *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). Bn.III. Das ABGB außerhalb Österreichs*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010.

KRČMÁŘ, J. Unifikační práce v prvním desetiletí republiky. *Právník,* 1928.

KUKLÍK, J. Pokusy o přijetí československého občanského zákoníku 1918–1948. In: DVOŘÁK, J., K. MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*, Praha: Wotlers Kluwer 2011, s. 93–104.

KUKLÍK, J. a P. SKŘEJPKOVÁ. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů" E.F. Smidaka*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, s. 167 an.

KULKOVÁ, R. K zástavnímu právu po novelách občanského zákoníku, *Právní rozhledy,* 7/2002, s. 318 an.

LACLAVÍKOVÁ, M. Riešenie problému unifikácie a kodifikácie súkromnoprávnych noriem v medzivojonovom Československu a Polsku. In: SCHELLE, K. (ed.). *Vývoj právních kodifikací*, 2004, s. 187–219.

LACLAVÍKOVÁ, M. Inštitút osobitného majetku manželov a jeho uplatnenie v uhorskom a československom manželskom majetkovom práve s prihliadnutím na rozhodovaciu činnost Královskej Kúrie a Najvyššieho súdu Československej republiky (1848–1938). In: SCHELLE, K. a L. VOJÁČEK. *Stát a právo v období absolutismu*. Masarykova univerzita Brno, 2005, s. 110–131.

LACLAVÍKOVÁ, M. Miesto, postavenie a význam koakvizície (spolunadobudnutého majetku manželov) v uhorskom súkromnom práve s prihliadnutím na rozhodovaciu činnosť Kráľovskej Kúrie (1848–1918). In: KOL. *Súkromné a verejné právo súčasnosti. Zborník z vedeckej konferencie doktorandov PF TU*. Trnava: PF TU, 2005, s. 612–629.

LACLAVÍKOVÁ, M. Zákon a právna obyčaj ako pramene práva na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi v rokoch 1918–1938. In: *Acta universitatis Tymaviensis – Iuridica*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2009, s. 43–57.

LACLAVÍKOVÁ, M. Právna obyčaj – prameň práva na území Slovenska v období medzivojnovej ČSR. *Historia et theoria iuris*, 4/2010, s. 22–35.

LACLAVÍKOVÁ, M. Recepcia práva a vznik právneho poriadku medzivojnovej Československej republiky. *Z dziejów prawa*, Tom 5 (13), (2012), s. 211–232.

LAŠTOVIČKA, K. Poznámky k unifikačnímu sjezdu právníků ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. *Právny obzor,* 1937, s. 79.

LUBY, Š. Československý občiansky zákonník a slovenské súkromné právo. *Právny obzor,* 1947–48.

LUBY, Š. Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918–1948. *Právny obzor,* 1967, s. 571–586.

MAYER-MALY, T. Aus den rechtshistorischen Grundlagen der Regelung des Schatzfundes im österreichischen Privatrecht. In: *Festschrift Nikolaus Grass: Zum 70. Geburtstag Dargebracht von Fachkollegen und Freunden.* Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 1986, s. 317–322.

MAYER-MALY, T. Die Erblosigkeit der Schätze. In: RECHBERGER, Walter und Rudolf WELSER. *Verfahrensrecht-Privatrecht. Festschrift für Winfried Kralik zum 65. Geburtstag.* Wien, 1986, s. 485–493.

MAYER-MALY, T. Die Zukunft der Schätze. *Juristische Blätter*, 2000, s. 535–536.

MAYR-HARTING, R. Vereinheitlichung des Bürgerlichen Rechts als politisches Problem. *Prager Juristische Zeitschrift*, 14, 1934, s. 487–496.

PELÁNKOVÁ, I. Několik úvah k problematice hromadných zástav. In: *eLAW.cz* [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: http://www.elaw.cz/clanek/nekolik-uvah-k-problematice-hromadnych-zastav#

REBRO, K. Právo obyčajové vo vládnom návrhu občianskeho zákoníka. *Všehrd*, 1938.

REIßMANN, *O.* Die amtliche übersetzung des Revisionsentwurfs des ABGB. *Prager JZ*, 1925.

SALÁK, P. Odkaz – římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol. In: DÁVID, R., D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS (eds.). *Dny práva – 2010 – Days of Law*. 1. vyd. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2010, s. 1620–1631.

SALÁK, P. Nález pokladu mezi ABGB a Osnovou OZ z r. 1937 aneb cesta tam a zase zpátky. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, Supplementum 2013, s. 269–275. Dostupné z: https://journals.muni.cz/cpvp/issue/view/439

SALÁK, P. Dědické právo let 1948–1989 optikou práva římského. In: *Dny práva 2011 – Days of Law 2011 Ovlivňování sféry soukromého práva právem veřejným v minulosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Právnické fakulty MU č. 414 (řada teoretická), 2012, s. 168–177.

SALÁK, P. Vlastnictví k nálezu pokladu v osnovách OZ 1924–1946 ve světle archivních pramenů. In: SALÁK, Pavel (ed.). *Právo a jeho inspirační zdroje v proměnách věků*. 2013. Brno: PrF MU, 2014, s. 57–68.

SALÁK, Pavel. „Cennost" pokladu v římském a moderním právu. In: MACH, Peter, Matej PEKARIK a Vojtech VLADÁR. *Constans et perptua voluntas – Pocta Peteru Blahovi k 75. narozeninám*. 1. vyd. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2014, s. 511–520.

SALÁK, Pavel. Vlastnické právo k pokladu. *Právník*, AV ČR, Ústav státu a práva, 2014, roč. 153, č. 10, s. 899–916.

SALÁK, Pavel. Zamyšlení nad přirůstáním uvolněného dědického podílu. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2015, roč. 2015, č. 19, s. 657–662.

SALÁK, P. Nález věci skryté a jeho právní úprava v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2016, roč. 24, č. 12, s. 419–426.

SALÁK, P. Proč poklad. *Právní rozhledy*, Nakladatelství C. H. Beck, 2017, roč. 2017, č. 7, s. 252–256.

SALÁK P. Návrat vojenského testamentu. *Právník*, 2017, č. 4, s. 286–300.

SALÁK, Pavel. Mimořádné závěti v novém občanském zákoníku. *Ad notam: notářský časopis*, Notářská komora ČR, 2017, roč. 156(2017), č. 3, s. 3–8.

SEDLÁČEK, J. Ještě příspěvek k otázce kodifikace našeho občanského zákoníku. *Právník*, 1923, s. 465–484.

SEDLÁČEK, J. Právnická osoba, legislativní problém občanského zákoníka. *Právník,* 1933, s. 329 an.

SCHROTZ, K. Sjednocení práva soukromého. *Právny obzor*, 1937, roč. 20.

SCHROTZ, K. Větevné dědění a sjednocení práva občanského. *Právny obzor*, 1930, roč. 13.

SCHUBERT, W. Der tschechoslowakische Entwurf zu einem Bürgerlichen Gesetzbuch und das ABGB von 1937. *ZSS*, 1995, s. 271–315.

SCHUBERT, W. Das ABGB und Entwürfe zur Neukodifikation (Das ABGB in der Tschechoslowakei) In: BERGER, E. (Hrsg.). *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). Bn.III. Das ABGB außerhalb Österreichs*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010, s. 227–260.

SKŘEJPKOVÁ, P. Die juristische Ausbildung in der böhmischen Ländern bis zum Ersten Weltkrieg In: POKROVAC, Z. (Hrgs.). *Juristenausbildung in Osteuropa bis zum Ersten Weltkrieg*. Frankfurt an Main: Vittorio Klostermann, 2007, s. 153–189.

SLAPNICKA, H. Die Beteiligung deutscher Professoren an den tschechoslowakischen Kodifikationsplänen (1919–1938). In: VELEK, L. a kol. (Hrgs.). *Magister noster. Sborník statí věnovaných in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc.* 2005, s. 253–259.

SMETANA, V. Zástavní právo k obchodnímu závodu. In: *EPRAVO. CZ* [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/zastavni-pravo-k-obchodnimu-zavodu-101039.html

STAGL, J. F. Das „testamentum militare" in seiner Eigenschaft als „ius singulare". In: *Rev. estud. hist.-juríd.* [online]. Valparaíso, 2014, vol. 36, s. 129–157 [cit. 2015-06-10]. ISSN 0716-5455. Dostupné z: http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext & pid=S0716-45520140001000004 & lng=es & nrm=iso

SWOBODA, E. Das Privatrecht der Zukunft. *Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie,* Vol. 25, No. 4 (Juli 1932), s. 459–520.

SWOBODA, E. Die Reform des bürgerliches Recht in der Tschechoslowakei. In: *Annuario di diritto comparato e di studi legislatori,* XIII (1938).

SWOBODA, E. Richter und Gesetz in dem neusten tschechoslowakischen Entwurf eines bürgerl. Gesetzbuchs. In: *Deuschte Rechtspflege*, 1937.

ŠOŠKOVÁ, I. Cirkevný sobáš a jeho osudy v československom právnom poriadku. In: ŠIDLOVSKÝ, G., V. VALEŠ a J. POLESNÝ. *Melior ast aquisitio scientiaenegotiatione arhenti: pocta Prof. Ignácovi Antonínovi Hrdinovi, O. Praem. k šedesátým narozeninám*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2013, s. 291–304.

ŠOŠKOVÁ, I. Výchova a výživa nezletilého dieťaťa v práve platnom na Slovensku v medzivojnovom období. In: ŠÍNOVÁ, R., O. ŠMÍD, M. JURÁŠ a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého.* Praha: Leges, 2013, s. 64–79.

ŠOŠKOVÁ, I. Zákon o osvojení z roku 1928 – jednotná právna úprava inštitútu osvojenia v medzivojnovom Československu. In: FRÝDEK, M. a J. TAUCHEN. *Pocta Karlu Schellemu k 60. narozeninám: sborník k životnímu jubileu*. Brno: Nakladatelství KEY Publishing, 2012, s. 595–603.

ŠTACHOVÁ, N. a O. HORÁK. Věc v právním smyslu: historicko-srovnávací úvaha. In: *Interakce českého a evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 405–435

TAUCHEN, J. K některým otázkám právní úpravy jazykového práva v první ČSR z německého pohledu. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 521–532.

VÁŽNÝ, J. K termínu „svěřenské nástupnisví" v osnově občanského zákoníka. *Právník*, 1933, s. 361 an.

VÁŽNÝ, J. Římské právní ideje v občanském zákoníku a osnově. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1933, č. 16, s. 171–186.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE, Jaromír TAUCHEN, Pavel SALÁK, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Ivana PRŮCHOVÁ, Renata VESELÁ, Radovan DÁVID, Miroslav FRÝDEK, Ivana STARÁ a Martin CEMPÍREK. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí. 1. díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 308–367.

VOSLAŘ, J. Dědické právo v osnově občanského zákona. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1938, roč. 21, s. 347–370.

WEISS, E. Die Umgestaltung des bürgerlichen Rechts in der Tschechoslowakischen Republik. *Auslandsrecht,* 5 (1924), s. 201–204.

WEISS, E. Überblick über die zivilrechtliche Rechtsprechung in der Čechoslovakischen Republik 1926. *Zeitschrift für Ostrecht,* 2 (1928), s. 75–86

WEISS, E. Superrevision des Entwurfs eines Bürgerlichen Gesetzbuches. *Zeitschrift für osteuropäisches Recht*, 3 (1927).

WEISS, E. Der Entwurf eines Bürgerlichen Gesetzbuches für die Tschechoslowakische Republik. *Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht,* 7 (1933), s. 526–545.

Zápisnice o rokovaní pracovných odborov celoštátneho unifikačného kongresu v Bratislave v dňoch 26.–28. sept. 1937. Pamätník celoštátného unifikačného kongresu právnikov. *Právny obzor*, 1938, roč. 21, č. 3–4.

Vědecká redakce MU
prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.; Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
doc. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.;
Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.; prof. PhDr. Petr Macek, CSc.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Mgr. David Povolný;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. David Trunec, CSc.;
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.; Mgr. Iva Zlatušková;
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Ediční rada PrF MU
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
prof. JUDr. Petr Průcha, CSc.; doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

HISTORIE OSNOVY OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU Z ROKU 1937

Inspirace, problémy a výzvy

JUDr. Pavel Salák, Ph.D., prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Mgr. Alžbeta Perejdová, Mgr. Lucie Mrázková

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Spisy Právnické fakulty MU č. 601 (řada teoretická, Edice Scientia)

Tisk: Point CZ, s.r.o., Milady Horákové 890/20, 602 00 Brno
1. vydání, 2017

ISBN 978-80-210-8828-3
ISBN 978-80-210-8829-0 (online : pdf)
www.law.muni.cz

muni
PRESS
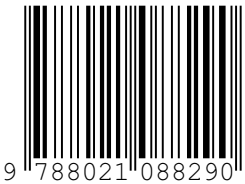
ISBN 978-80-210-8829-0